

İNSÂN-I KÂMİL
Abdülkerim Cili

Cilt (1) / Kitap (1)
- GİRİŞ -

NECDET ARDIÇ
TERZİ BABA
ŞERHİ

İRFAN SOFRASI
TASAVVUF SERİSİ (90/1-1)

İNSÂN-I KÂMİL

Abdülkerim Cîlî

Abdülkadir Akçiçek tercümesi

Cilt (1/ Kitap/1)

- Giriş -

NECDET ARDIÇ

TERZİ BABA

ŞERHİ

İRFAN SOFRASI

TASAVVUF SERİSİ (90/1-1)

İnsân-ı Kâmil
Abdülkerim Cîfî
Abdülkadir Akçiçek tercümesi
Cilt (1/ Kitap/1)
Giriş

Necdet Ardıç
Terzi Baba
Şerhi

Kayda Alanlar
Erhan Aytaç, Nurbil Aytaç

Düzenleyen
Abdurrezzak Tek

Adres
Büro: Ertuğrul Mahallesi Hüseyin
Pehlivan Caddesi No: 29/5
Servet Apt. 59 100
Tekirdağ

Ev: 100 yıl Mahallesi Uğur Mumcu Caddesi
Ata Kent Sitesi A Blok Kat 3, D. 13.
Tekirdağ

Tel: (0282) 2614318
(0533) 7743937

www.terzibaba13.com
terzibaba13@gmail.com

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Sâliki Hakk'a götüren rehber İnsân-ı Kâmil

31 sayıdan bu yana tasavvuf özelinde Müslümanlığın meselelerini ele alan **İlim ve İrfan dergisi**, son sayısında helal kazanç ve infak kavramını dosya konusu ediniyor. Dört yazarın helal kazanç ve infak konusu üzerine eğildiği sayıda, Yolun Kaynakları ismiyle tasavvuf klasiklerinin bahis konusu edildiği bölümde **Abdülkerim El Cîlî Hazretleri**'nin meşhur eseri **El-İnsânü'l Kamil**'ine yer verilmiş.

Abdülkerim El Cîlî Hazretleri'nin ülkemizde tanınmasını sağlayan en büyük etkenlerden biri olan eserin tam adı **El-İnsânü'l-Kâmil fi Marifeti'l-Evâhir ve'l-Evâil**. Eser, varlık hakikatlerinin tamamının karşılığı olan insan-ı kamil hususunu ele alıyor. Cîlî Hazretleri, kitabı ilk defa kaleme almaya başladığında konunun tasavvufi manada tahkik ehli olmayı gerektirdiğini düşünmüş, henüz kendini buna yetkili görmediği için o zamana kadar yazdıklarını imha etmiş ve sonrasında bu konuda yazmaya kendini ehil gördüğü hale ulaştığında kitabın telifine yeniden başlamış.

Bilmeden konuşma, yazma olmadan

Burada çağın yazarlarının çıkaracağı bir dolu ders bulunuyor. Hemen her konuda çekinmeden konuşabilen, üstünlükünü birkaç okuma sonunda çalışmalar yayınlayan zamanımız yazarlarının ve akademisyenlerinin çok aşına olmadığı bu tavır, asırlar sonrasına kalacak bir eser ortaya koymanın ilk adımı aslında. Eseri "keşf-i sahih"ine dayanarak kaleme aldığını söyleyen Abdülkerim Cîlî Hazretleri, yazdıklarının Kur'an-ı Kerim ve hadislerin teyit ettiği ve açıkladığı sırların daha önce yazılmış kitaplarda bulunmadığını ifade ediyor.

Abdülkerim Cîlî Hazretleri, eserinde bazı yerlerin anlaşılamayacağını söylerken bunun okurun anlama

seviyesinden kaynaklandığını, bu konuların hakikatini idrak etmek için kendisinde "fetih" hasıl oluncaya veya anlamadığı hususların delilini Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde buluncaya kadar anladığı mana ile amel etmemesini, ancak inkarda da bulunmamasını tavsiye ediyor. Şöyle diyor Abdülkerim Cîlî Hazretleri: "Bizim ilmimizden bir şeyi inkar eden kimse inkarı devam ettikçe ilmimizi kavramaktan mahrum olur." Bu uyarıyı yaptıktan sonra Kur'an-ı Kerim'e ve hadis-i şerife dayanmayan bilginin sapıklık olduğunu üzerine basa basa vurguluyor.

İnsân-ı kâmil, Muhammed Mustafa aleyhisselâmdır

Altmış üç bölüme ayırdığı eserinde Cîlî Hazretleri mukaddimenin ardından Allah'ın zatına, isimlerine ve sıfatlarına dair ilk üç bölümün nihayetinde uluhiyyet, ahadiyyet, vahidiyyet mertebelerini ele aldıktan sonra, kitabın son kısmına kadar çeşitli hususları işler ve altmışıncı bölümde konuyu insan-ı kâmil kavramına getirir. Abdülkerim El Cîlî Hazretleri, bu bölümün eserin özü olduğunu, diğer kısımların da bunun şerhi olduğunu söyler. Cîlî Hazretleri'ne göre gerçek anlamda insan-ı kâmil Hz. Muhammed Mustafa Aleyhisselam Efendimiz'dir. Diğer bütün insan-ı kamiller vekâleten, yani ona benzemekle bu makama ermişlerdir.

Eserin, saliki Allah'a götüren bir rehber olmasını arzu ettiğini ifade eden Abdülkerim Cîlî Hazretleri, bazı konuları açıklarken, çok da açıklamak istemediği için manzum izahlar yapıyor. Mutasavvıfların kimi konuları üstü kapalı olarak anlatmış olması, bazı eleştiriler almıştır. Fakat bu, hem Kur'an-ı Kerim'de, hem hadis-i şeriflerde, hem de diğer ilimlerde benzerine rastlanan usûldür. Kur'an-ı Kerim'de müteşabihler ve elif-lam-mim, ya-sin gibi harfler buna örnek olarak gösterilebilir. Tıp kitapları o alanda ihtisas sahibi olmayanların anlayamayacakları ifadelerle doludur. Halbuki bu anlaşılmayan ifadelerin hepsi bir şeyi anlatmak için oraya nakledilmiştir. Bu yüzden mutasavvıflara bu konuda eleştirilerde de ehl-i insaf davranmakta fayda var.

İlk kez Lâlizâde Türkçe'ye çevirmiş

Tıpkı İslam ulularından **Cenab-ı Muhyiddin İbnü'l Arabî Hazretleri** gibi, müellif Abdülkerim Cîlî de bazı manevi konuların ancak sembolik ifadelerle anlatılabileceğini söyler. Abdülkerim Cîlî Hazretlerinin şah eseri El-İnsânü'l Kâmil, İslam beldelerinde büyük bir yankı uyandırır. Eser Mısır başta olmak üzere çeşitli Müslüman ülkelerde defalarca neşredilir ve üzerine bir çok şerh yazılır. Türkçe'ye ise ilk olarak **Lâlizâde Abdülbaki** tarafından çevrilir. Bu çeviride metinde yer alan manzum kısımlar olduğu gibi bırakılmış ve tercüme edilmemiş. Kitaptaki bazı muğlak ifadeleri de tercüme etmez Lâlizâde. İçinde bulunulan dönem itibarıyla Lâlizâde Abdülbaki Efendi'nin tercümesinin neşredildiği coğrafyada Arapça, Farsça ve Türkçe'nin üç kardeş gibi birbirine yakınlığı, mütercimi böyle bir tasarruf hakkında cesaretlendirmiş olmalı. Yanısıra bu eseri okuyacak zevat, metindeki manzum kısımları anlayabilecek kapasitede olacaktır. Zira o devrin maarif sistemi bunu mümkün kılmaktaydı.

Daha sonra **Selânikli Ali Örfî Efendi** ile **Muhammed Said Efendi**'nin yaptığı tercüme ise özet niteliğindedir. Kitabın ilk iki tercümeyle göre daha yakın zamanlarda neşredilen bir diğer tercümesi ise **Abdülaziz Mecdi Tolun** tarafından yapılır. Mecdi Tolun'un bu tercümesi 1998 yılında **Selçuk Eraydın, Ekrem Demirli** ve **Abdullah Kartal**'dan oluşan bir yayın grubunun gayretleriyle İz Yayıncılık tarafından neşredilir. Eserin bazı araştırmacılar tarafından bir kaç tercümesi daha muhtelif yayınevleri tarafından yayınlandı.

Ehl-i tasavvufun göz bebeği

Terzi Baba diye maruf **Necdet Ardıç** da, yakın zamanlarda Abdülkerim Cîlî'nin bu müstesna eserine bir şerh kaleme aldı. Necdet Ardıç, tercümenin girişinde kitabın bazı zâhir ehli indinde değişik değer yargılarına tutulsa da tasavvuf ehline Kur'ân'dan ve hadîs-i şerîflerden sonra gelen ve İslâm'ın en değerli kitaplarından bir tânesi olduğunu söylüyor.

Abdülkerîm Cîlî hazretlerinin gerçekten bir şâheser olarak yazdığı ve anlaşılması gerçekten zor olan ancak içerisinde çok büyük hakikatleri barındıran bu kitabının hazmedilmesi için,

ilk olarak yazılı olan kelimelerin, daha sonra o kelimelerin oluşturduğu cümlenin özüne nüfûz etmek gerektiğini ifade eden Necdet Ardıç şöyle diyor: “O Allah, kemâl ile tecellî edicidir. Bizlerin zeval olarak gördüğümüz şeyler ise bizim anlayışımızdaki eksiklikten kaynaklanmaktadır. Cenâb-ı Hakk’ın kemâl ile her tecellîsi değişiktir ve bu nedenle O’nu bir tek tecellîye sığdırmak mümkün değildir. Bunu yapan hem O’na haksızlık etmiştir hem de O’na irfâniyyetinin olmadığını göstermiştir. Her varlık kendi kemâli üzeredir. Bizlerin yaptığı bütün değerlendirmeler izâfîdir.”

Kendisi de bir tasavvuf ehli olan Ardıç, bu ifadeleriyle hem kitabın hem de Abdülkerim Cîlî'nin yanında yer alıyor ve bir sufi olarak El-İnsânü'l Kâmil isimli eserin nasıl bir hususiyeti haiz olduğunu işaret ediyor. Bendeniz de acizane bu kitabı okumak isteyenler için iki farklı yayını tavsiye ediyorum. Birincisi İz Yayıncılık tarafından neşredilen, diğeri ise Kurtuba Yayınları'ndan çıkan Hamza Kılıç'ın yayına hazırladığı

Günümüz İnsanı'na İnsân-ı Kâmil.

Ahmed Öztürk

Kaynak:

<http://www.dunyabizim.com/Manset/19747/saliki-hakka-goturen-rehber-insn-i-kmil.html>, 9 Mart 2015

TAKDİM

Bismillâh ve Billâh

Elhamdülillahi Rabbil âlemin. Vessalatü vesselamu alâ rasulina Muhammedin ve ala alihi ve sahbihi ecmain.

Allah adı ile kaim olan o yüce zata: Hak ettiği şekilde hamd olsun. Ve selâm olsun 'Ve mâ ersalnâke illâ rahmeten lil âlemîn' olan Efendimiz Hz. Muhammed'e (sallallahu aleyhi ve sellem), âline ve onun hallerinde yerine kâim olan, fiillerinde ve sözlerinde kendisinden sonra vekil olan ashabına, pirlarimize, dostlarına, bu kitabın yazarı Abdülkerim b. İbrahim Cîlî hazretlerine ve bu şaheser eseri şerh eden Efendi Babamız Hacı Necdet Ardiç Uşşaki (kuddise sirruhû) hazretlerine.

15.02.2014 tarihinde Efendi Babamız Hacı Necdet Ardiç Uşşaki (kuddise sirruhû) hazretleri Kasımpaşa'daki dergâhta sohbet başlamadan önce şöyle buyurdu: "Bir Müslüman Abdülkerim Cîlî'nin İnsan-ı Kâmil'ini, Muhyiddin Arabî'nin Fütûhât-ı Mekkiyye ve Fusûsü'l-Hikem'ini, Hz. Mevlana'nın Mesnevi-i Şerif'ini okumadıkça gerçek manada Müslüman olamaz yani irfan ehli olamaz."

Bu sözden gerçekten çok etkilenmişim, sohbetten eve gelir gelmez bu sözü eşimle paylaştım. Gerçi daha önceden bu irfan ehli zatların, söz konusu şaheser eserlerini okumuştuk. Fütûhât-ı Mekkiyye, Fusûsü'l-Hikem ve Mesnevi-i Şerif üzerinde daha fazla inceleme ve tefekkür etme fırsatını Cenâb-ı Hak bizlere lütfetmişti ama İnsan-ı Kâmil üzerinde çok fazla inceleme yapıp, tefekkür edebilme olanağını bulamamıştık. Bunun üzerine hemen, daha önceden Efendi Babamız tarafından şerh edilen iki ciltlik İnsan-ı Kamil'in kayda geçirilen birinci cildini okumaya başladık.

16.11.2014 tarihinde görmüş olduğum bir zuhuratımda; "Efendi Babamız eşime ve bana bir ders, bir görev veriyor. Eşim de 'Ben bunu tenzihî, teşbihî ve tevhidî olarak üç şekilde yapacağım' dedi. Daha sonra bir cemaatin içinde dua yapılıyor, dua esnasında iki elimi birleştiriyorum." Efendi Babamıza bu zuhuratımı e-posta olarak gönderdim. 21.11.2014 tarihinde Efendi Babamızdan cevap geldi;

“Zuhuratta gördüğün gibi size bir görev vermek istiyorum ama biraz zor ve uzunca ancak mutlaka bitmesi gerekiyor. Bir süresi yok ancak çok faydalanacağınız bir çalışma olabilir. İnsan-ı Kâmil Abdülkerim Cîlî'nin muhteşem eserini geçmiş zamanlarda şerh etmiş idik onun kayıtlarının birinci cildinin tekrar kayda geçirilmesi gerekiyor. Ayın yedisinde Kavacık'ta gerekli dokümanları sana veririm. Cenâb-ı Hak kolaylıklar versin.”

Gelen bu cevap Cenâb-ı Hakk'tan bize bir hediye idi. Çünkü Abdülkerim Cîlî gibi bir insan-ı kâmil'in İnsan-ı Kâmil adlı eserini yine insan-ı kâmil olan Efendi Babamız Hacı Necdet Ardiç Uşşaki (kuddise sırruhû) hazretlerinin şerhiyle yazıya geçirmek sorumluluğu ağır ama aynı zamanda bir o kadar değerliydi.

Abdülkerim Cîlî hazretleri kitabın içeriğini şu şekilde bildirmiş ve okuyucudan bir istekte bulunmuştur;

“Şunu da bildirmem gerekir ki: Bu kitaba, Kur'an ve Resulullah Efendimizin sünneti ile teyid edilmeyen hiç bir şeyi almadım. Yazdıklarımın tümünde, bu kitapta geçen meselelerin tümünde, ıstılahlar hariç olmak üzere, geçmişte yazılanlardan hiç bir şey almadım. İstılâhları da almak mecburidir. Çünkü her ilmin kendine has tabiri ve ifade tarzı vardır. O tarzın dışında, o ilim üzerine konuşmak yolu kapalıdır. Bu sebeple, sadece onların ıstılâhlarını kullandım; o kadar. Esas duruma gelince: Benim bu kitabıma yazdıklarımı, benden önce hiç kimse, hiç bir kitaba yazmamıştır.

Hele benim bildiğim kadarını. Sonra, işitip anladığım kadarını, hiç kimsenin hitabında da duymadım. Şunu da diyeyim ki: Benim, üzerlerine dikkatle parmak bastığım sırların beyanı babında, benden önce bir kimseye izin verildiğini bilmiyorum. Bu babda, ancak ben varım ve bu iş için de emir almışım. Kaldı ki: Bu kitabın çoğu kısmı bu kabildendir. Ama ben o sırları kabukla sarıp sakladım. Onları ancak kâlp sahibi olanlar dile getirir, anlarlar. Onların dışında kalanlar kalır.

Tıpkı perde arkasında kalan kimse gibi. Allah... Hak söyler... Doğruya hidayeti nasib eden Allah'tır.

İş, anlatıldığı gibi olunca; bu esere bakıp okuyandan bir dileğim var: Şayet Kur'an-ı Kerim veya hadis-i şerif dışında bir sözümü görürse, onunla amel etmeyi bıraksın. Ve o sözün, benim kastım olmadığına, âyet-i kerime ve hadis-i şerifin mana mefhumu içinde olduğuna inanıp teslim olsun; inkâr etmesin. Ta ki, Allah-ü Teâlâ, o mana yolunda kendisine bir kapı açıncaya kadar."

Bu şaheser kitabın yazılış gayesi ve kimlere hitap ettiğini kitabın müellifi Abdülkerim Cîlî şöyle aktarmış:

"Şimdi iyi dinle; İnsanın kemal derecesine erip ergin bir kimse olması; Allah'ı bilmesine bağlı olduğuna göre. Keza insanın fazileti: Cinsi izinde, onun kapsadığı manadan kazancı kaderince olacağına göre. Evet, böyle olacağına göre: Marifet duygularının elde edilmesi gerekir. Tahkik sonunda elde edileceği kesin olan marifet duygularına gelince: İlâhî bir ilhama ve onun vereceği başarıya bağlıdır. Fakat orası bir başka bölgedir ki, manasını şu âyet-i kerimenin derinliğinde bulur: "Emniyet telkin eden, saygıdeğer bir yerdir... İnsanlar, onun çevresinden uzaklaştırılır." (Ankebût, 29/67) Ama neyle? Evet; neyle uzaklaştırılır? Şununla: Bir sürü engeller ve oyalayıcı şeylerle. Sonra oranın hali yerleri, sahilleri: Bir sürü kaya ve kaydırmacalarla doludur.

Denizlerine gelince: Helâk ve boğulmacalarla doludur. Bu arada onun yolu; İnce bir kıldan daha incedir. Keskinliğine gelince: Keskin bir kılıçtan da keskindir. Durum anlatıldığı gibi olunca: Yolcunun böyle bir yolda yürüyebilmesi ama tam olarak, dürüst bir şekilde imkânsız gibidir. Durum yukarıda arz edildiği gibi olunca, ister istemez sorulacak: Pekâlâ, o halde bu yola nasıl girilecek? Nasıl yürünecek? Ve düşüneceksiniz değil

mi? Nitekim ben de düşündüm. Düşündüm ve bir kitap yazdım. Öyle bir kitap ki: Hakikat güneşi gibi parlak, açık, belli bir işleme tabi tutulan ve tam bir tetkik mahsulü. Bu eserden beklenen odur ki: Salik için, en yüce refikine ileten ola ama ince, düşünceli, nazik, kibar arkadaş gibi. Emelim o ki: Bu kitap, bu yolları talep edenler için, şefkatli bir kardeş gibi olacaktır. Evet, böyle olması icap eder ki: Issız vahalarda, kimsesiz kaldığı zaman, onunla ünsiyet edebile. Onun gizli talimğâhına gire, başını onun sinesine yaslayıp kala. Onun irfan duygusu aşıl原因 aydınlığı ile sönük köşesini, bilinmeyen karanlıklarını aydınlatmaya baka. Bu işin başka çaresi yoktur.

Sebebine gelince: Artık müridlerin kâlp semalarındaki cezbe güneşleri kalmadı. Yolcuların felek semalarında, mehtap sefaları getiren dolunay kalmadı. Bu yolu kast edenlerin himmet bağlarındaki azimet yıldızları battı. İşte, anlatılan manaların bir icabıdır ki: O âlemin denizinde yüzenlerin kurtulma ümidi azaldı. Onun sahillerinde gezenler için de, necat ümidi pek kalmadı. İşbu halet içinde kitabı tamamladım: Açık bir keşif üzerine. Ve ondaki meseleleri güçlendirdim: Sağlam kaynaktan gelen haberlerle. Ve ona bir isim verdim; el-İnsânü'l-Kâmil fî Ma'rifeti'l-Evâhir ve'l-Evâil: Evvelleri ve Âhirleri Bilmede İnsan-ı Kâmil.

Abdülkerim Cîlî hazretleri eserin telifinde ne kadar büyük bir hassasiyet içinde olduğunu şöyle belirtiyor;

“Bu eseri yazarken ve yazdıktan sonra, bazı haller geçirdim ki: Onları da burada anlatmak isterim. Bu eserin telifine başladım. Bazı beyanlar ve tarifler yapıyordum. Bunları yaparken, hatırıma gelen şu oldu: Bu işi bırakayım. Bunlar birer tahkik gerektiren meseleler olması hasebiyle, saygı göstermek istedim. Tetkik sonunda, bana ihsan edilenin yayımını azaltmak diledim. İşbu düşünce iledir ki: Eseri parçalamak

istedim. Bütün gayretimi bu yola verdim. Başladım onu darmadağın etmeye. Bütün bölümlerini dağıttım. Bu bahsi kapadım. Birbirinden ayırdım; pare pare ettim. Hiç bir işe yaramaz hale getirdim. Bundan sonradır ki: Onun güneşi battı; gitti. Onun güzel yüzüne hicap perdesi çekildi. Unutulup giden bir şey oldu. Yaramaz hiç bir işe yaramaz saydım.

Parçalanan bu eserden bir zaman sonra gelişmeleri Abdülkerim Cîlî hazretleri şöyle anlatıyor;

“Bir zaman sonra, işin rengi değişti. Bir hayır olarak ortaya çıktı. Böyle yazılıp dururken bir hayır oluşu meydana çıktı. Şu âyet-i kerimeyi okudum: “İnsan üzerine öyle bir zaman geçti ki: O zamanda o, anılan bir şey değildi.” (İnsan, 76/1) İşte, bütün bu istihalelerden, değişen hallerden sonra, Cenâb-ı Hak bana, bu eserin açıklanması emrini verdi. Açıktan anlatılması gereken bölümleri ile kapalı ifade edilmesi gereken kısımları aydınlattı. Ayrıca umumî bir fayda sağlayacağı yönünden vaatte de bulundu. Aldığım emirlerle vaatler, uyulması icap eden çeşittendi. Bu sebeptendir ki; Baş üstüne, deyip eserin, yeni şekli ile telifine hemen başladım. Anlattığım şekilde de, Cenâb-ı Hakk’a tevekkül eyledim. Aslına bakılırsa, eserimde; hikâye yollu başkalarından naklettiğim ve kendi halimden anlattığım şeylerin hemen hepsi aynıdır. Yaşadığım şeylerdir. Yaşamadığım halleri yazmadım. Hâsılı: Anlattıklarımın hemen hepsi, yüce Allah’ın bana açtığı kadardır. Özellikle bunlar, ona seyrim ve keşif, ayan yolundan ona yol aldığım zamana rastlayan hallerdir.”

Abdülkerim Cîlî hazretleri bu şaheser eseri ve bu eserde kendi etkisini şöyle tarif etmiştir;

“Evet, işte ben: Onun ezeli olan kocaman kadehi ile içirmekteyim. Ama, ALİM ismi kâsesine dalıp dalıp çıkaraktan. Ama kimlere? Haliyle herkese değil. İman ve teslim ehli olup, bu şarabı içmeye ve sindirmeye güçlü olanlara. Bu, öyle bir şaraptır ki: İkram sahibi olan candan gelir; emilircesine de içilir. Bu, öyle bir şaraptır ki: Yoku da, varı da sarhoş eder.”

Ehlullah Allah'ın kadehleridir diye buyrulmuştur, burada Abdülkerim Cîlî hazretleri o kadehlerden biridir ve Âlim isminden ilmin bizzat bilicisinden almakta ve Âlim ismiyle içirmektedir. “Âlim; bizzat bilici, ilmin sahibidir. Âlim de bu ilimi bilen ama bir yerden almış olan gibi, tahsil etmiş olan gibi.” Ama kimlere? Haliyle herkese değil. Peki kimlere? İman ve teslim ehli olup, bu şarabı içmeye ve sindirmeye güçlü olanlara. Yani bu tevhid ilmini o kadehten içebilmek için evvelâ iman gerekli yani sadece kelâmî manada değil, hakiki manada iman. Bu da ancak irfan ehli bir zattan tahsil edilebilir. Diğer bir yönden de evvela bu eserdeki bilgilerin sahit ve sağlam olduğuna, bunların kaynağının Allah'ın zatından olduğuna ve Abdülkerim Cîlî kadehinden içirildiğine inanmak gerekir.

Bu hakiki imandan sonra teslim ehli olması gerekir Yani Allah zatına ve O'nun kadehi olan veçhe teslim olması gerekir. Bu iki şart gerçekteştikten sonra yani iman ve teslimiyet, beraberinde Muhsin olmayı yani ihsanı kazandırır. Ancak muhsin olanlar bu ilmi içip sindirebilirler. Buraya bir parantez açmak istiyorum; Bu eserin şârihi Hacı Necdet Ardıç Uşşakî hazretleri bu konuyla ilgili şöyle buyurmuştur: “*Belâ men esleme vechehu lillâhi ve huve muhsinun*: İyi bilinki Kim, vechini Allah'a teslim ederse ona ihsan olunur.” (Sure 2 Ayet 112) Kişi vechini Allah'a teslim ettiği zaman, Cenâb-ı Hak ona kendi vechini ihsan etmekte, yani rüyetullah ihsan etmektedir. İşte bu teslimin ne kadar mühim bir hadise olduğu anlaşılmış oluyor.

Evvela î mân sonra teslim ehli olmak, bu şarabı içmeye ve sindirmeye güçlü olanlara bu içirilir ve verilir. Sebebi de bu şarabı içmek ve sindirmek kolay değildir. Bir insan bir şeyi içer de sindiremez, kay eder yani çıkartır, çıkarttığı zaman da onun malı olmaz. Bir kişi bir şeyi yiyecek, içecek onu sindirecek kendi bünyesine intikal ettirmiş olacak ki, o zaman onun sahibi olsun. İşte içmeye ve sindirmeye güçlü olanlara bu ihsan ikram edilir, yani onlar da muhsin olur. Bu, öyle bir şaraptır ki: yoğu da, varı da sarhoş eder. Sarhoştan kasıt gerçek, yeni bilgiler getirdiğinden ve bu bilgelerin yaşamı olan değişik halleri ortaya getirdiğinden kişinin aklında, fikrinde, gönlünde değişik yaşam özellikleri oluşmaya başlar.”

İnsân-ı Kâmil kitabının nasıl bir eser olduğunu yine bir insân-ı kâmil olan Efendi Babamız şöyle açıklamaktadır;

“Bu kitap bazı kimselere göre değer yargıları ve değerlendirmeleri değişik olsa da bizce, yani tasavvuf ehline Kur’an’dan ve hadislerden sonra gelen İslâm’ın en değerli kitaplarından bir tanesidir. Abdülkerim Cîlî hazretlerinin yazmış olduğu gerçekten de şaheser bir kitap olan İnsân-ı kâmil anlaşılması oldukça zor, fakat en büyük hakikatleri içerisinde bulunduran bir kitaptır. İsmi de İnsân-ı kâmil yani kâmil insan. Bütün bu âlemlerde var olan İnsân-ı Kâmil’in hakikatini anlatan bir kitaptır. İnsân-ı kâmil dediğimiz zaman biz bireysel manadaki insanı zannediyoruz. Hâlbuki İnsân-ı Kâmil bütün bu âlemlerin aldığı isimdir. Bu âlemlerin bir ismi de insan, İnsân-ı Kâmildir. İşte buna da Hakikati Muhammedi denir. İnsanın bir ismi de halife, halife dediğimiz zaman yine biz onu bireysel manada, beşer hükmünde olan halife zannediyoruz ama bütün bu âlemler Allah’ın halifesidir. Ayrıca zuhur mahallidir. İşte insan dendiği zaman evvelâ nasıl bireysel insanı anlıyoruz. İnsân-ı kâmil, dendiği zaman bireysel insanın

kemale ermişini anlıyoruz. Bu, bireysel manada ama geniş manada İnsân-ı Kâmil, bütün bu âlemlerin aldığı isimdir. İşte o da Allah'ın halifesidir. Bütün bu âlem de, halife hükmündedir, bütün varlığıyla halifedir. İşte bu âlemlerde faaliyete gelen bu oluşumlar, İnsân-ı Kâmil hükmüyle meydana geliyor. Burada artı eksi diye herhangi bir düşünce söz konusu olamaz. Ef'al âlemine inildiği zaman, o düşünceye inildiği zaman meydana gelen artı eksiler olur." (Terzi Baba)

İnsandan maksat, kemâlâtını tamamlayıp halifetullah ve İnsân-ı Kâmil olmak, Allah'a halife olmak demektir. Allah'ın halifesi olmak ise velilik, peygamberlik, risâlet, imamlık ve yönetmeyi içeren genel bir mertebedir. İnsanın yetkinliği bütün bu mertebelerin yetkinliğine bağlıdır. Bu özellik Hz. Âdem'den son doğan kişiye kadar bütün insanlarda bilkuvve bulunur.

Allah ilk cismi var ettiğinde, cisimde ortaya çıkan ilk şekil, dairedir ve o şekillerin en üstünüdür. Daire, şekiller arasında, harfler arasında Elif harfi gibidir ve bütün şekilleri içerir. Nitekim Elif de havanın göğüsten iki dudağa ulaşana kadar harf mahreçlerine uğramasıyla, bütün harfleri içerir ve harflerin zatlarını mahreçlerde ortaya çıkartır. Varlık, bir dairedir. Dairenin başlangıcı ilk aklın var olmasıdır. Hadis-i şerifte, ilk aklın Allah'ın halk ettiği ilk şey olduğu bildirilmiştir. Şu halde ilk akıl, ilk cinstir ve halk etme insan türünde bitmiştir. Böylece daire tamamlanmış ve dairenin sonu başına bitişip daire meydana geldiği gibi insan da akla bitişmiştir. Söz konusu dairenin iki ucu arasında ise Allah'ın halk etmiş olduğu âlemin bütün cinsleri bulunur. Bu iki uç, aynı zamanda kalem olan ilk akıl ile son varlık olan insandır.

Daire ve insan-ı kâmil ilişkisini Abdülkerim Cîlî hazretleri şöyle açıklamıştır; "Daire Hak'tır. İçindeki boşluk ise halktır. Dilersen, şöyle söyle: Daire halktır. İçindeki boşluk ise Hak'tır. Çünkü o: Hem Hak'tır; hem de halk. İnsanın yapmakta olduğu

iş emrine gelince, onun için de; Onun emri ilham ile olmaktadır diyebilirsiniz. Çünkü bu iş emrinde insan; şu iki devre arasındadır: a) O, mahlûktur; kulluk ve acizliği vardır. b) O, rahman sureti üzerinedir; kemal ve izzet sahibidir. Aşağıda arz edeceğimiz ayet-i kerimeler, anlatmak istediğimiz manaları teyit babında önemlidir:

“Ve Allah, o velidir.” Bu ayet-i kerimede geçen: “Veli” kelimesi: İnsan-ı Kamil demektir. Bu İnsan-ı Kâmil hakkında ise, şu ayet-i kerimede işaret vardır: “Anlayınız ki; Allah’ın veli kullarına korku yoktur. Ve onlar, mahzun da olmazlar.” (Yunus,10/62) Bu mana, bir gerçektir. Çünkü onun için korku ve hüznün muhaldir. Hatta buna benzer şeyler de Allah için muhaldir. Sebebine gelince: “O, veli ve hamiddir” (Şûrâ, 42/28) âyet-i kerimesi, yüce Allah’ı ve insan-ı kâmilî anlatma babında açıktır. Aynı manada şu ayet-i kerimeyi alabiliriz: “Allah, o velidir. Ölülere o diriltir ve o: Her şeye kadirdir.” (Şûrâ, 42/9) Bu ayet-i kerimede: “O” zamiri veliye aittir. O, Hak’tır. Halka bağlanan suretlerle suret bulur. Yahut böyle değildir de: İlahî manalarla tahakkuk eden halktır. Hasılı, durum ne olursa olsun; her hal ve takdirde, her söz ve ikrarda o: Hem noksan, hem de kemal sıfatları özünde toplar. Yani: O yüce güneş nuruyla, yer varlığını aydınlatmaktadır. Yer, odur; gök odur.”

“İnsanın gerçek manada buluşa ermesi, kemal derecesinde ergin bir kimse olması; Allah’ı bilmesine bağlıdır. Şimdi Allah’ı bilmemiz dört türlüdür. Birincisi avamın bildiği aileden aldığı veya çevreden aldığı tamamen bilgi halinde olan ama yaşanmayan sadece bilgide kelime olan bir Allah bilgisidir. Kemâlât Allah’ı bilmeye bağlı olduğuna göre birincisi budur. Bu sistem dışı yani çok basit lâfzî olarak hiç Allah diye bir şey düşünmüyor ama Allah var diye şuurunun diplerinde, derinliklerinde mevhum, bir bilgisi var. Diğer üç tanesi ise; ilme’l-yâkîn, ayne’l-yakîn ve hakka’l-yakîn olarak bilmesidir. Bir kimse bu dört merteye içerisinden Cenâb-ı Hakk’a hangi

mertebesi itibariyle şuhûd ediyorsa, müşahede ediyorsa, işte ergin bir kimse o mertebenin erginliği ile ergindir. Ama her mertebenin kemâlâtı birbirinden farklı ve yukarıya doğru olduğundan kim hangi mertebede ise kendini de, Rabbini de o kadar tanımış olur.” (Terzi Baba)

Bu bilgiler ışığında idrak ve irfanîyetle yazıya geçirmeye çalıştığımız şeylerin değeri ve etkisi en güzel Efendi Babamın şu sözleriyle anlatılır;

“Bir ses kelime ile karşı tarafa gidiyor. Eğer onu öylece dinler duyar bırakırsa o bir müddet sonra unutulup gidiyor üzerinde hiçbir tesiri olmuyor. Aklında kalsa da faydalı bir şey olmuyor. Bir söz karşı tarafa naklediliyorken evvela ses yani savt olarak gidiyor. O ses çok hızlı giderse kulakları patlatıncaya kadar yolu var, çok yavaş giderse de anlaşılmıyor. Duyulacak dozda bir ses diyelim. O sesi gönderen manasını bilerek o sözü söylemişse yani o kelimedeki, cümledeki mananın ne olduğunu gerçekten bilerek söylemişse, o sesin üstünde manası da yüklü olarak gidiyor. Eğer gönderici biraz daha ileri durumdaysa o sese hayat veren ruhunu da gönderiyor. Manasıyla birlikte ruhu da gidiyor. Eğer o gönderici daha kemal ehliyse o zaman nuruyla birlikte gönderiyor. Nurunu da gönderiyor. Bir ses duyuyoruz ama o sesin üstünde evvela bir ses var, kelime ve harfler var, sese bürünmüş olarak. O kelimelerin manaları var. İkinci olarak manayı gönderiyor. Üçüncü olarak onun hayatını yaşamını gönderiyor yani ruhunu gönderiyor. Dördüncü olarak da nurunu gönderiyor yani müşahedesini gönderiyor.

Yalnız bu nurunu göndermesi de iki yönlü oluyor; Birisi sese yüklenmiş olarak gidiyor, birisi de kendi nazarından gidiyor. Karşıdaki kulak eğer gerçekten dinleme yeteneğine sahipse bunların hepsini alıyor ama dinleme yeteneği yoksa

ancak bir ses duyuyor, o kadar. Aynı mecliste oturan birisi: "Dinledim bir şey anlamadım" ama birisi de: "Şimdiye kadar bilmediğim anlamadığım neler dinledim neler" diyor. Aynı mecliste iki kişinin hali olmuş oluyor. Tabi bunlar zaman içerisinde oluşacak şey. O gün anlamadım diyen kimse de bir müddet sonra en güzelini anlayacaktır. Neden anlayacaktır? Çünkü gelen, eğer gerçekten geliyorsa o kanalları onda açacaktır. Dört tane ok atılmışsa o yerine ulaşmışsa, vuracaktır. O belki gelen okların acısını, tatlısını anlamadı ama farkında olmadan zaman içerisinde o oklar yerini orada açacaktır. Kısaca bu meseleleri anlayabilmek için yani şu kitabın içindeki manaları anlayabilmek için bu sistemin mutlaka çalışması lazımdır." (Terzi Baba)

İnsan-ı Kâmil'deki seyrimiz semi sıfatıyla yani duymayla başladı. İnsan-ı Kâmil adlı bu şaheser eserin kaynağı Ahadiyet zatından nüzul etmiştir. Yani Ahad, TEK olandan. Pazar gününün Arapça kullanılışı, yani el-Ahad, aynı zamanda Allah'ın isimlerinden biridir. "Tek" manasına gelmektedir. Allah'ın halk etmeye başladığı ilk gündür, yani dünyadaki ilk gündür. Dünyadaki varlıklar Allah'ın ilminde zaten vardı ve var oluş öncesi bu halden ilk ilahi sıfatı, "Semi" (duyma) sıfatını kazandılar. Bu yüzden "Pazar günü Semi sıfatından halk edilmiştir; bu yüzden dünyadaki her şey yokluk halinde kün (ol) emr-i fermanını duymuştur.

Allah, Kur'an'da şöyle buyurmuştur: "Bir şeye irade ettiğinde Onun emri sadece ona kün (ol) demektir, hemen olur" Allah'ın Kün emriyle, daha varlık kazanmamış eşya bile var olabilmektedir. "Kavl" vasıtasıyla, var olmamışlar duyabilmektedir. "Biz bir şeyi irade ettiğimizde, ona kavlimiz (sözümüz) sadece kün (ol) dememizdir, hemen olur" ayetinde geçen kavl (söz) bu türdendir. Fakat kelimelerle konuştu" ayetindeki konuşma ise kelâm"dır. Yani halk edilmişin ilk sıfatı

semidir (duyma), Allah'ın kün (ol) kavlini duyan, varlık kazanır.

O yüzden İnsan-ı Kâmil'deki manaların da vücud bulabilmesi için gelen kavlin duyulması gerekir. Semi sıfatında zuhur bulan mana, hayy sıfatıyla hayat kazanır, sonra sırasıyla basar (görme), irade, kudret, ilim ve kelim sıfatlarından geçerek şehadet âleminde zuhura çıkar. Sıfat dairesi halk edilmişlerde semi sıfatıyla başlayıp, kelâm sıfatıyla sona erer. Böylece dairenin tamamlanmasıyla kelâm ve semi birbirlerine ayna olur, kaville, "Kün" (Ol) sözüyle başlayan varlık dairesi semi ve kelâm ile tamamlanmış olur yani "Kavl-semi-kelâm". Böylece baş sonun aynı olur. Dairenin yuvarlak oluşu kendisi için bir hüviyettir. Daire çizilirken, bir yerinden başlanır yine aynı yere gelinir. Yüce Hakkın kelâmı da aynı şekilde Ondan başlar yine Ona döner.

Arapça'da kelâm kelm kelimesinden türetilmiştir. Kelm ise, bedendeki bir iz olan yara demektir. Yara bir eser ve izdir. Eser var olduğunda, ondan meydana gelen herhangi bir şey kelâm diye isimlendirilmiştir. Hareket bir halden bir hale intikaldir. Yara da yaralının bedenine etki eder. Buna göre mümkünlerin kulaklarını 'yaralayan' ilk kelâm, 'ol' sözü idi. Âlem Hakk'ın kelâm niteliğinden ortaya çıktı. Bu ise Rahman'ın nefesinin herhangi bir sabit ayn'a yönelmesiyle gerçekleşir. Bu sayede kendisine yönelinen şeyin bireyselliği o nefeste açılır. Bu oluş kelâm diye ifade edilirken, oluşun gerçekleştiği yere de nefes denir. Bir harfin var edilmesini dileyenin nefesi de o harfin var olmasıyla sona erer. Böylelikle ses diye isimlendirilen nefes ortaya çıkar.

İnsan-ı Kâmil'i yazıya geçirirken Efendi Babamız Hacı Necdet Ardıç Uşşakî (kuddise sırruhû) hazretlerinden kelâm olarak çıkan, harf elbiselerine bürünmüş ses, yukarıda da değindiğimiz şekilde dört halde, yani sesi, manası, ruhu ve

nuruyla geldiği için, beden mülkümüzde iz bırakıp, eserini Hay sıfatıyla hayata geçirdi yani Necdet'te bulmuştuk, Necatı.

Bu eseri yazıya geçirirken tabii yoğun duygu ve idrak açılımları içerisindeydik. 53 sayısı, çok özel bir sayı olup Efendi Babam Necdet Ardıç Uşşakî hazretlerinin hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Şöyle ki; "Hakikat-i Muhammedî üzere Hak'tan kendisine verilen şifre, anahtar bir sayıdır. Tarikat-ı Âliyye-i Uşşakî yolunda Makâm-ı Velâyet sırası da 53'tür." Bununla ilgili 53 risalesi adında Cenâb-ı Hakk'ın lütfu ve Efendi Babamın himmetiyle 53 sayfalık bir risale yazdım. İçeriğini, risaleden alıntıyla, kısaca özetlemek gerekirse; "ELLİ ÜÇ (ثلاثة وخمسون) "Selase ve hamsun" ismini oluşturan Arapça harflerin kendi başına anlamları ve hareketleriyle ve yan yana geldiklerinde nasıl bir anlam oluşturdıklarını incelemeye çalışacağız inşallah." Risalenin ayrıntılarını yazmaya çalışırsak söz çok uzayacak ben sadece sonuç kısmını aktarmak istiyorum; "Sonuç olarak NUN (ن); "en-Nur olarak zuhura çıkmıştır. Yüce Allah'ın el-Musavvir ismi, en-Nur isminin zuhurunu gerektirir. Çünkü suretler en-Nur ismiyle canlanır, nefislerini idrak edip rablerini bilirler. Buraya kadarki (ثلاثة) (SELASE VE HAMSU) da toplanan hakikatler, NUN (ن) harfinin zuhuruyla kemâlâta ulaşmıştır. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi NUN (ن); Halk ediliş mahalli, ruhun, aklın, nefsin maddeleri ve fiilin varlığıdır. Bütün bunlar "Nun" a yerleştirilmiştir. O, insanın görünen tümelliğidir ve söz konusu tümellik bu nedenle ortaya çıkmıştır. "Nun" harfinin büyük ebced sayı değeri 106'dır. "Nun" harfinin şeklinden de anlaşılacağı gibi (ن) alt çanağı görünen zahiri, üst noktası gaybını simgeleyen batınıdır.

Dolayısıyla "Nun" 106, zahir ve batını ayırırsak yani $106 / 2 = 53$ eder. O da "CİM" (ج) harfinin büyük ebced sayı değeridir. "CİM" harfini doksan derece yatırırız \curvearrowright yani "NUN" daki

batın olan birinci "NUN" olur. "Cim" (ﺝ) harfi yüce Allah'ın cem ediciliği nedeniyle el-Celâl ve el-Cemâl isimlerinin kabzalarının dışında olan el-Câmi isminin ilk harfidir. Sütun, Arapça Amed demektir. "Amed" kelimesinin ebced sayı değeri 114'tür. Bu "Câmi" isminin sayı değerine eşittir. Ferdiliğin ilk basamağı üçtür. Sütun (Amed) kelimesi de üç hakikati gerektirir: Gök, yer ve ikisini birbirine bağlayan sütun.

Bu, kâmil insandır. Yahut hak, halk ve ikisinin arasındaki vasıta yani MUHAMMEDÎ hakikattir.

Biz burada Efendi Babacığım Hacı Necdet Ardıç Uşşakî'den söz ediyoruz. Kendisine tahsis edilen 53 sütununda. "Tek ve bir olan Allah'tan başka bir şey yoktur.

Bu yüzden Resulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Yeryüzünde Allah, Allah diyen kimseler oldukça kıyamet kopmaz." Bu yüce Allah'ın "Allah'ın zikri en büyüktür" dediği en büyük zikirdir. İşte bu isim bu imamın zikridir ki onun ruhu en son kabzedilir. Böylece kıyamet kopar ve gök yarılr. Dolayısıyla bu ve benzerleri sütundurlar.

Yüce Allah dosdoğru bir hareketle bu insani sureti ikame etmiştir. Çadırın orta direği suretini. Onu bu göklerin kubbesini ayakta tutan sütun kılmıştır. Onun sayesinde göğün yerin üzerine çökmesini engellemiştir. Biz de bunu sütun olarak ifade ettik. Bu suret yok olduğunda ve yeryüzünde nefes alıp veren bu kabil insanlar tükendiğinde gök paramparça olur, o gün çöküverir." (İbn Arabî Fütûhât-ı Mekkiyye)

Abdülkerim Cîlî hazretleri kitabın ikinci cildinin altmışıncı bölümünde şöyle buyurmuştur: "Ve. "O." Yani: İNSAN-I KÂMİL Resulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimizdir. Ve. "O." Yani: İNSAN-I KÂMİL hem Hakk'ın mukabili, hem

de halkın mukabilidir. Bilesin ki. Bu bölüm, bu kitaptaki bölümlerin umdesidir. Hepsinin dayanak noktası bu bölümdür. Şöyle söylemek de mümkündür. Bu kitabın tümü, önden sona kadar, bu bölümün şerhidir.”

İnsân-ı Kâmil'in idrak edilmesi, Hakk'ın, halkın ve âlemin idrak edilmesiyle oluşan irfanîyete bağlanmıştır.

İnsan küçük âlem, âlem büyük insandır. Böylece insan âlemde doğmuş son varlıktır. Allah onu bütün âlemin hakikatlerini kendinde toplayan varlık olarak halk etmiş, halifesi yapmış, âlemdeki her suretin gücünü ona vermiştir.

Kur'an, insan-ı kâmil'dir. Bütün varlık harfler, kelimeler, sureler ve ayetlerden ibarettir. O halde varlık Büyük Kur'an'dır. Kur'an, câmi ve insan, toplayıcılık özelliği açısından üç eşanlı hakikattir.

Allah'a halifelik insân-ı kâmil için geçerli olabilir. Bu nedenle Allah onun görünür suretini âlemin hakikat ve suretlerinden, görünmeyen suretini ise kendi suretine göre halk etmiştir. İlâhî surete benzer halk edilmiş yegâne varlık insân-ı kâmil'dir. Bu nedenle kâmil diye isimlendirilmiştir ve o âlemin ruhudur. Âlem ise ulvisiyle süflisiyle ona amade kılınmıştır. Hayvan insan ise, İnsân-ı kâmile amade kılınmış âlemin bir parçasıdır.

İnsân-ı kâmil amaç bakımından ilk, fiil bakımından son, harf bakımından zahir, mana bakımından bâtındır.

İnsan için vücûdî ferdiyet, Efendimiz Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) için de insani ferdiyet söz konusudur. Çünkü asıl itibariyle kâmil insan odur. Onun dışındaki kâmiller, sadece onun mazharlarıdır. Bunlardan biri bu eserin müellifi Abdülkerim Cîlî (kuddise sirruhû) hazretleri ve bu eserin şarihi Hacı Necdet Ardıç Uşşakî (kuddise sirruhû) hazretleridir. İnsani ferdiyetin mazharları vardır. Bunlardan biri, Allah'ın sadece Onu kendi elleriyle ve kendi suretinde halk etmesidir. Yine göklerin, yerin ve dağların yüklenmekten

kaçındıkları emanetin sadece Ona yüklenmesi de insani ferdiyetin mazharlarından biridir. Bir diğeri, sadece Onun büyük hilafete sahip kılınmasıdır. En büyük zat isminin "Allah" sırrına sahip kılınması da bu mazhariyetin bir göstergesidir. Yalnız insan, hem Hakk'ın hem halkın suretini üzerinde taşır. Bütün isimler, sadece insana öğretilmiştir. Yüce Allah, sadece insana, göklerde ve yerde bulunan her şeyi musahhar kılmıştır. el-Câmi ismi Allah'tır. Bu yüzden yüce Allah, Âdem'in bedeninin hayatında iki elini cem etmiştir. "İki elimle halk ettiğim..." El (yed) kuvvet anlamına gelir.

Allah bu insani hayatın kemalini irade edince onun için iki elini cem etti ve ona âlemin bütün hakikatlerini verdi. Bütün isimler aracılığıyla ona tecelli etti. Böylece, hem ilahi surete, hem de kevnî surete haiz oldu. Onu, âlemin ruhu kıldı. Ona, sonluk da verilmiştir. Çünkü insan, en son zuhur eden varlık türüdür. Dolayısıyla ilkiği Hak, sonluğu halktır. Bu yüzden insan, ilâhi suret itibariyle evvel, kevnî suret itibariyle ahirdir. Her iki suret itibariyle, zâhir ve kevnî suretten dolayı sahip olduğu ilâhi suret itibariyle, bâtındır. Allah, âlemin tümünü onun hizmetine vermiştir. Efendimiz Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) asıl büyük kâmil insandır.

İnsân-ı Kâmil'in kayıtlarının yazılımı sürecinde ilgisi bakımından 09.06.2015 tarihinde görmüş olduğum ve Efendi Babama gönderdiğim bir zuhuratımı paylaşmak istiyorum: "Eşim ile birlikte Mekke'ye gitmişiz, yürüyerek Kâbe'ye doğru gidiyoruz. Kâbe'ye doğru çıktığımız yer, Kabe'nin arka yoluymuş oradan giriş yasakmış çok sayıda asker vardı. Askerler normalde buradan içeriye sokmadıklarını ama bu seferlik müsaade edeceklerini söyledi. İçeriye girdik içeride çok az sayıda insan vardı. Ben de bunu fırsat bilerek hemen Hacerü'l-Esved'e doğru koştum. Az sayıda kişi olduğu için herkes sırayla öpsün diye anlaşma sağlandı. Benim önümde iki kişi vardı. Ben onlardan sonra üçüncü sıradaydım. Sonra önümdeki iki kişi arasında tartışma çıktı. İki de birbirlerine müsaade etmek

istemediler. İkisi anlaşılmayınca benim öpmeme yardımcı oldular. Yalnız Hacerü'l-Esved'in önünde büyük bir sarkaçla sallanan Elmas gibi değerli bir taş vardı. Onu öptüm. Öperken Allah'ım seni çok seviyorum, Allah'ım sana biat ediyorum dedim."

Zuhuratımla bağdaştırdığım için İnsan-ı Kâmil'de bununla ilgili Abdülkerim Cilî hazretlerinin ilgili bölümünü ve Efendi Babamın şerhini aktarmak istiyorum:

"ÜÇÜNCÜ TECELLİGÂH: İnniyettir. Bu makamda da, yine diğerleri için bir zuhur yolu yoktur. Ama hüviyetin zuhuru vardır. Burada da, ZAT'ın sadeliğine katılma vardır. Lâkin hüviyetin katılmasına benzemez. Bu, biraz daha iniktir. Halk cephesine, maddî sayılanlara biraz daha dönüktür. Sebebi de: Sonradan halk edilen hadis şeyler, huzur ve hazır gibi manalar akıl yolu ile bilinsin. Haliyle, bu gibi şeyler, yani; Sonradan halk edilen hadis şeyler, rütbe itibarı ile: Akıl yolu ile bilinen, saklı ve gaib. Durumları ile tabir edilen şeylerden bize daha yakındır. Bu manayı iyi anla ki, âyetle belirteceğimiz hususları kavrayabilesin. Düşün ki; yüce Allah: - "O... BEN... ALLAH..." (Neml, 27/9) Buyurdu. Bu yüce kelâmdaki: - "BEN..." (Neml, 27/9) Kelimesi, ahadiyete işaret sayılır. Çünkü o, sırf isbattır.

Onda bir takyid, yani: Bağlılık yoktur. Aynı şekilde, ahadiyet sırf mutlak ZAT'tır. Kendi dışında bir şeyle bağlılığı yoktur. - "O..." (Neml, 27/9) Zamiri ise ahadiyete mülhak olan hüviyete işarettir. İşbu mana icabıdır ki: Benlikle terkeb edilerek meydana çıktı. Böylece: - "BEN..." (Neml, 27/9) Kelimesi, inniyet ahadiyetine mülhak olan hüviyete işaret oluyor. İş, anlatıldığı gibi olunca: "O"dan başladı; "BEN"e dayandı. Haberde de karar kıldı. O haber ise: - "ALLAH..." (Neml, 27/9) Lafza-i celâlidir. İşbu haber, nüzul yollu bir geri dönüşle - "BEN..." (Neml, 27/9) Kelimesine dayandı. Böylece: Ahadiyet ve hüviyet derecesinde bir inniyet, yani: BENLİK oldu. Bütün

bu anlatılan manaları, bir arada topladığımız zaman kalan: Sırf sade ZAT'tan ibarettir.”

“Allah, ezelde bir elmas halk etti, ona baktı, o elmas eridi, aktı âlemler meydana geldi, gibi izahların, daha anlaşılır şekilde, en açık hali burası. İşte o Allah'ın elmas gibi halk ettiği şey, ahadiyet mertebesinde başka bir merteye değildir. Çünkü bütün her şey oradan kaynağını alıyor. Bunu daha bariz, daha net, daha açık en güzel şekliyle anlaşılır hali şudur. Cenâb-ı Hakk, a'mâiyetten ahadiyetine tecelli ettiği zaman oradan iki özelliği ortaya çıkmıştır. Birisi inniyeti, birisi hüviyeti, işte burada da bahsettiği gibi. İnniyetinden; İnsan ve Kur'an meydana gelmiştir. Yani insan ve Kur'an'ın kaynağı eniyeti, yani benliği yani kelâm yönü, ilim yönü. Hüviyetinden de meydana gelen Beytullah. Çünkü insanın oturması için evvelâ bir mekân lâzımdır. İşte Cenâb-ı Hakk'ın, ilk kendine ait ilmi yönden zuhuru, insan ve Kur'an olarak halk etti aynı manada, hüviyeti yönünden de Beytullah ve âlemleri halk etti. Öncelikle Beytullah, çünkü insana lâzım olan oturacağı ev, tecelli edeceği evi idi. Bu evden maksatta özel olarak Bey'ül Atik simge olarak, genel olarak Allah'ın tecelli edeceği bütün mevcudat, bütün âlemlerdir.” (Terzi Baba)

15.02.2014 tarihinde Efendi Babamız tarafından içimize atılan İnsan-ı Kâmil tohumu, 16.11.2014 tarihinde gördüğüm zuhuratla mana âleminde açıldı, 21.11.2014 tarihinde Efendi Babamızın İnsan-ı Kâmil'in kayıtlarının yazımını verince içimizdeki tohum filizlendi yaklaşık 8 aya yakın süren İnsan-ı Kâmil'in birinci cildinin kayıtları bir tevafuk neticesinde Cenâb-ı Hakk'ın lütfu ve başta Abdülkerim Cîlî (k.s.) hazretleri ve Efendi Babamız Hacı Necdet Ardıç Uşşaki (k.s.) hazretlerinin ve pirlarımızın himmetiyle 13.07.2015 Kadir gecesinde “Elhamdulillah Rabbi'l Âlemin” tamamlandı. Kitabın tamamlanmasından sonra görmüş olduğum zuhurat şöyleydi;

“Uzaktan bir topluluk gördüm, Onlara doğru seslenerek, tespih tamamlandı... diyordum. Her tespih tamamlandı deyişimde KAYYÛM diyordum.”

İnsan-ı Kâmil’in birinci cildinin kayıtları Mukaddime ve giriş bölümleri dâhil olmak üzere toplam 43 bölümden oluşmaktadır.

İnsan-ı Kâmil yazımının tamamlandığı gün Cenâb-ı Hakk’ın lütfuyla ve pirlarımızın himmetiyle (يَلَّةُ الْقَدْر) “Leyletü’l Kadr” yani Kadir gecemizi idrak ettik. 15 sayfalık Kadir Gecesi çalışması bu zamana kadarki gayretimizin hediyesi olmuştu, Rabb’ımıza şükrederiz. Bu çalışmanın sonuç kısmını paylaşmak isteriz; ““LEYLETÜ’L-KADR” yani KADİR GECESİ; İlâhi sureti, yani gecesini GAYBİNİ ve bütün oluş hakikatlerini yani ŞEHADET, cisim, hakikatlerini kendinde toplayan insanlık mertebesine ulaşmış kimsedir. Yani Marifeti, birlemeyi gerçekleştiren kimsedir. Birleyen, ne şhadeti ve ne de gaybı olan kimsedir. Gayb Hakk, şhadet ise halktır. Gayb bâtnımız, şhadet ise zahirimizdir. Gayb emir âlemi, şhadet halk etme âlemidir. MANA İSE BİRDİR. Biz kadir gecesiyiz çünkü tabiat ve Hakk’tan zuhur bulduk. Gece, gaybe benzer. Takdir ise, gayb esnasında yapılabilir ve o insanın içindedir. Gündüz, açıklığı gerektirir. Kul tecellinin mahallidir. Gece, tecellinin zamanıdır. Ortada bizim cismimizden başka bir şey olmadığına göre, cismimiz karanlık gecedir ve Allah tecellisiyle onu aydınlatmaktadır. Ayrıca Kadir Gecesi olan insan, Kur’an’ın kendisine nüzul olduğu insandır.”

İnsan-ı Kâmil’in kitabında anlatılanların idrak ve irfanîyetiyle bizde bıraktığı iz; (مَا رَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى) “Ma rameyte iz rameyte ve lâkinnallahe rama” Mealen; ‘Sen atmadın, attığında ve lâkin Allah attı.’ Yani ‘Ma rameyte’ Sen atmadın; malum ilime tabidir. ‘İz rameyte’ Attığında; ilim

maluma tabidir. ‘Ve’ Ve; ilim ve maluma atıftır. ‘Lâkin’ Lâkin, fakat; ‘Ve’ de aynı hükme bağlanan ilim ve malumun kaynağına atıftır. ‘Allahe rama’ Allah attı; İlim ve malumun cem’iyetine işaretir yani tevhiddir.

Bir de şu husustan bahsetmeden geçemeyeceğim;

﴿وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغُمَّةِ وَالْعِشْيِ يَرْيُونَ وَجْهَهُ﴾

“Vasbir nefseke meallezîne yed’ûne rabbehum bil gadâti vel aşıyyi yurîdûne vechehu” Mealen: Sabret nefsinle, o kimselerle birlikte, onlar sabah akşam Rablerine dua edip O’nun veçhini, zatını istiyorlar. Yani Rablerinin veçhini, zatını isteyen ve bulan kimseleri bulup onlarla birlikte olmak lazımdır. Gerek eserin içeriğinden ve gerek şerhinden elde ettiğimiz idrak ve irfaniyetle, eserin müellifi Abdülkerim Cîlî hazretleri ve bu eserin şarihi Hacı Necdet Ardıç hazretleri ayette bahsedilen kimselerdendir.

Bu duygu ve irfaniyetle Efendi Babam Hacı Necdet Ardıç Uşşâkî hazretlerine ithafen NECDET risalesi adında küçük bir risale yazdım. Bu çalışma NECDET (نجدة) isminin Arapça harflerinin tek tek anlamları ve hareke alıp harekete geçmeleri ve yan yana geldiklerinde nasıl bir anlam zuhura getirdikleri üzerineydi. O risalenin son paragrafını paylaşmak istiyorum; ““Nun” ile başlayan Ulûhiyetindeki hakikatler en-Nur ismiyle varlık kazanıp zuhura çıkmıştır. Zati “Elif” in fetha harekesinde gizlenerek açması Ulûhiyetindeki ilimleri “Cim” e taşıyarak orada toplamış ve el-Câmi ismiyle zuhur bulmuştur ve burada ferdiyet makamı oluşmuştur. “Dal” harfiyle ferdiyet makamında toplanmış üç mertebenin hilâfeti yani “Âdemi (Esmâ), Davudi (Sıfat) ve Muhammedi (Zat)” “Dal” harfinde toplanan hilafet yine Zati “Elif” in fetha harekesinde gizlenerek harekete geçirmesiyle “Te” harfinde ki kulluk, fiil zuhuruna çıkmıştır.

İşte “NECDET” bütün bu mertebeleri bünyesinde barındıran yüce bir mahaldir. “NECDET” Muhammedi varisliğin en kemalli zuhur mahallidir. Varlık kubbesinin sütunu NECDET’tir. Kul, mukayyet şahsiyetinin benliğinden fena bulmadıkça onun mertebesini zahiren göremez. Çünkü o, bütün mutlaklık ve mukayyetlik mazharlarını câmi en kâmil berzaktır. Açan (Fatih) ve sonlandıran (Hatem) olan İnsân-ı Kâmil Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) varisleriyle beraber ol. Çünkü en büyük mutluluk onların yanındadır. Onlardan yüz çevirmek ise helâktir. Yani onlarla beraberlik HAK ile beraberliktir. Onlarla beraber olmanın yegâne maksadı ALLAH’tır. Kısaca NECDET, NECAT’tır.”

Efendi Babam için yazmış olduğum şiirden bir bölüm aktarmak istiyorum;

“Lâm” olup huzuruna geldik
“Elif” gibi kucakladın bizi
“Lâm”ın “Elif”e olan aşkı gibi
Yaktı benliğimizi “Elif” in aşkı
“Lâ” etti varlığı benliğimizi
Varlık sebebimiz SENMİŞSİN
Nefes-i Rahmânımız SENMİŞSİN
Canımızın cananı SENMİŞSİN
NECAT’ımız SENMİŞSİN
Tevhidimiz SENMİŞSİN meğer!

Son olarak İnsân-ı Kâmil adlı bu şaheser eserin müellifi olan Abdülkerim Cîlî hazretlerinin sözleriyle bitirmek istiyorum: “

— BAHR-İ MESCUR... ki bu: — Dolan deniz manasındır. Bu cümlelerin bize göre manası: — Saklı ilim, gizli sır demektir. Anlatılan sır, öyle bir sırdır ki: KÂF ile NÛN arasındadır. İşaret

dili, ancak bu kadar anlatır. Zahirî tabire gelince; rivayeti şöyledir: — Arşın altında bir denizdir. Cebrail o denize her gün girer. Oradan çıkınca: Kanatlarını çırpar. Ondan yetmiş bin damla olup düşer. Allah-ü Teâlâ, o damlaların her birinden bir melek halk eder. Hepsi de İlâhî ilim taşımaktadır. İşte bu meleklerdir ki: Beyt-i mamurun bir kapısından girer ve bir kapısından çıkarlar. Bir daha da, oraya dönmezler. Kıyamete kadar, bu iş, böylece sürüp gider.

Açıktan anlattığımız bu manaları anlamaya çalış. Çeşitli yollardan işaret ettiklerimizi de öğrenmeye bak. Hele bir bak: Bu deniz niçin sana doldu? Ve bu tan yerinin ağarmasına niçin engel olundu? Acaba bu: Aklın kavrama işindeki kusuru mudur? Yoksa İlâhî bir kıskançlık mı? Ki bu kıskançlık, onun çözümlenmesine engel oldu? Nitekim bu manada, Resulullah Efendimiz şöyle buyurdu: — «Miraca götürüldüğümde, bana üç ilim verildi: Bunlardan birini gizlemek için, benden söz alındı...» Bu hadisin devamı vardır; tamamı daha önce anlatıldı. Hâsılı; Burada satırlar halinde yazıp anlattıklarımızın tümü; O dolu denizin köpüklerindedir.

Delik kulaklara asılan boncuklar değil. Bu, bize zâhir olandır. Ondan hiç bir şeyi gizlemedik. Hemen hepsini, ya işaretle yerine koyduk; ya da, anlatırken edebî bir terim kullanarak, bir yönüyle misal getirip açıkladık. Ta ki, onu: Yabancıdan alalım. Yukarıdaki cümleleri sıralamaktan muradım: Hayır babında kapsamına neleri aldığını anlatmaktır. Çünkü bu: Öyle bir kitaptır ki, bu zamana kadar bir benzeri gelmedi. Bunun izah şekli gibi bir izah, asırlarca yapılmamıştır. Anla... düşün...

Babadan bahtiyar olup, saadeti bulan o kimsedir ki: Bu kitabı okur. Okuyamazsa, onu okumak için tahsili yoluna koşar.

Allah... Hak söyler. Bu yola hidayeti nasib eden Allah'tır..."

Böylesine büyük bir eseri önemine eşdeğer bir biçimde şerh eden Efendi Babamız Hacı Necdet Ardiç Uşşâkî hazretlerinin, sohbet kayıtlarını yazıya geçirmek üzere beni ve eşimi görevlendirmesini Hakk'ın bir lütfu kabul etmiştik. Şerhin kitaplaşması aşamasında önsözünü ve kitabın bizdeki etkilerini yazmamızı istemesi ise hayal bile edemeyeceğimiz kadar büyük bir onur. Durumun haşyeti ve acizliğimizin farkındalığıyla öncelikle Abdülkerim Cîlî hazretlerinden, Efendi Babamız Hacı Necdet Ardiç Uşşâkî hazretlerinden kusurlarımızın affını dileriz.

Allah, hakkı söyler ve O doğru yola erİştirir.

Erhan Aytaç

Nurbil Aytaç

ÖNSÖZ

Bu kitap bazı kimselere göre değer yargıları, değerlendirmeleri değişik olsa da bizce, yani tasavvuf ehline Kur'ân'dan ve hadislerden sonra gelen İslâm'ın en değerli kitaplarından bir tanesidir. Abdülkerim Cîlî hazretlerinin yazmış olduğu gerçekten de şaheser bir kitap olan *İnsân-ı Kâmil*, anlaşılması oldukça zor olmakla birlikte, aynı zamanda içinde en büyük hakikatleri bulunduran bir kitaptır. İsmi de "İnsân-ı Kâmil" yani, kâmil insân; bütün bu âlemlerde var olan insân-ı kâmilin hakikatini anlatan bir kitaptır. İnsân-ı kâmil dediğimiz zaman biz bireysel manada ki insanı zannediyoruz. Hâlbuki insân-ı kâmil bütün bu âlemlerin aldığı isimdir. Bu âlemlerin bir ismi de insan, insân-ı kâmildir. İşte buna da Hakikat-i Muhammedî denir.

İnsanın bir ismi de halifedir. Halife dediğimiz zaman yine biz onu, bireysel manada beşer hükmünde olan halife zannediyoruz, ama bütün bu âlemler Allah'ın halifesidir. Ayrıca zuhur mahallidir. İşte insan dendiği zaman, evvela nasıl bireysel insanı anlıyoruz. İnsan-ı kâmil gerçek insan dendiği zaman bireysel insanın kemale ermişini anlıyoruz. Bu bireysel manadadır ama geniş manada insân-ı kâmil bütün bu âlemlerin aldığı isimdir. İşte o da Allah'ın halifesidir. Bütün bu âlemde bu oluşumu ortaya çıktığından o halife hükmündedir ve bütün varlığıyla halifedir. İşte bu âlemlerde faaliyete gelen bu oluşumlar insân-ı kâmil hükmüyle meydana geliyor. Burada artı eksi diye herhangi bir şey, düşünce söz konusu olmaz. O ef'âl âlemine inildiği zaman, o düşünceye inildiği zaman, meydana gelen artı eksiler olur.

Bu kitabın oluşmasında hizmeti geçen bütün kardeş ve evlâtlarımıza teşekkür ederiz. Gönülleri hoş, zihinleri her türlü irfanîyete açık olsun.

Necdet Ardıç

Terzi Baba

TAKRİZ

Allah'ın ahsen-i takvim üzere yaratmış/zuhur, olduğu insan kâinâtın özü veya tohumu gibidir. Zira ilahî isim ve sıfatları bütünüyle yansıtabilme özelliğine sahip olan yegâne varlık odur ve varlıkların en şerefli olarak tanımlanmasının hikmeti de budur. Yücelerin en yücesine yükselebilmek vasfının yanı sıra insan, aynı zamanda aşağıların en aşağısına düşmesine neden olan olumsuz sıfatlara da sahiptir. İnsan hayatı bu iki kutup arasında süregelen bir mücadele sahnesidir. Bu mücadelede fitratlarındaki aslî cevheri inkişâf ettirebilenler kemâl vasfını kazanarak temayüz edenlerdir. İlahî isimlerin küllî olarak mazharı hâle gelen bu zatlara insân-ı kâmil adı verilir.

İnsân-ı kâmil kâinât kitabının fâtıhası ve yaratılış sırrının tecellîgâhıdır. Gönlü ilahî muhabbet ve aşkın mekânı, mârifetullah hazinesinin ihtişamlı sarayıdır. Bu nedenle kalbi beytullah hükmündedir. Peygamber Efendimizin gönül ikliminden beslendiği için sözleri hikmet ve esrarlı, amelleri salih ve sahihtir. İradesini Hakk'ın iradesine tâbi kıldığından O'nun gören gözü ve işiten kulağıdır. Kâinattaki ilâhî programın en mükemmel surette, yerli yerince olduğunun ve derin bir hikmetle donatıldığına idraki içindedir. Bu nedenle dua ve ilticâsı nefsî değildir; gönlü merhametle yoğrulduğu için bütün mahlukâtı kapsayacak şekilde niyâz eder. Nuranî bir cazibe merkezidir; insanlar tarafından sevilir ve saygı gösterilir. Çünkü ilahî ahlâkla donanan bu kulunu Allah sevmiş ve mahlukâtına da sevdirmiştir.

İlahî tecellîleri müşâhedesi altında olması sebebiyle insan-ı kâmilin nazarında dünyevî istek ve arzuların hiçbir ehemmiyeti kalmamıştır. Gayesi Allah'tır. Bu nedenle dünyaya fânî olacağı nazarıyla bakar; az ile çoğun, zenginlik ile fakirliğin onun katında bir farkı yoktur, hepsi izafidir. İnsanlardan ve dünyadan nefesine ait herhangi bir talebi bulunmaz. Mal, mülk onun için sadece bir infak aracıdır. Zahiren garip gibidir, ama gönül âleminde muhteşem tahtlar üzerinde saltanat sürer.

İnsân-ı kâmil zahiren diğer insanlardan farksızdır. Fakat gönlü ilâhî sırların hazinesi kılınmıştır. Kibrit-i ahmer gibidir,

kolay ele geçmez. Onun değerini ancak ilâhî sırlara âşinâ olanlar fark edebilir ve kemaline vâkıf olabilir. Ârifler silsilesine halkalanmış bir incidir. Ledünnî ilme mazhardır. Feyiz ve muhabbetin membaıdır. Hakk'ın aynasıdır; kendisine bakıldığında Allah'ı hatırlatır. Cihanı gösteren ayna, ölüyü diriltten İsa, kuşların dilini bilen Süleyman gibi tasarruf sahibi, ab-ı hayatı içen Hızır gibidir. Eşyayı ve eşyanın hikmetini olduğu gibi bilir. Kalbi arşa, inniyyeti (benliği) kürsüye, makamı sidre-i müntehaya, akli kalem-i a'laya, nefsi levh-ı mahfuza, tabîatı anasır-ı erbaaya taalluk eder.

İnsan-ı kâmil hallerinde iyilik ve tâat üzeredir. İnsanlara muamelesinde adaleti gözetir. Allah için müstesna kimseye kızmaz, kimseden incinmez. Nefesi gönüllere şifa veren iksirdir; sözleri, Muhammedî neşe ile doludur hikmet incileri saçar. Muhatablarına istidatları nispetinde nice manevi nasipler aktarır. Sohbetine katılanlar, tattıkları ilâhî lezzet ve hazlarla vecde garkolurlar. İlahî sırlara aşına olanlara hak ve hakikatin tercümanlığını yapar. Onları nefsin derin ve korkunç karanlığından çıkarmak ve nurâniyet semasına ulaştırmak için gayret ve fedakârlıkta bulunur. İşte günümüz insân-ı kâmillerinden Terzi Baba'nın insana hakikatini anlatmak için yüzlerce sohbet ve eseri böyle bir fedâkarlığın ürünüdür. Bu çerçevede Abdülkerim Cîlî'nin kaleme aldığı *İnsan-ı Kâmil* isimli eseri ilk defa Terzi Baba'nın yorumlarıyla şerh edilmiş olmaktadır. Bu şerh sayesinde gönlünü açan herkes insân-ı kâmil ummanına dalarak Terzi Baba'nın ledünnî ve irfânî sofrasından beslenme imkânı bulacaktır.

Abdurrezzak Tek

GİRİŞ

Bismillâhırrâhmânırrahîm

Allah adı ile kâim olan o yüce zata hak ettiği şekilde hamd olsun.

Allah ismiyle kâim olan o yüce zat hiç bir isim, sıfat ve resmin hükmü altına girmemiş olan zattır. Fakat bu yüce zatın ne olduğu tam ve mutlak olarak anlaşılamayacağı için O'na, Allah ismi verilmiş ve böylece ef'âl âleminde tanınması sağlanmıştır. Aslında Allah lâfzı O'nu hüviyeti itibariyle tanımaya yetmemekte, ancak varlığını müşahede için bu isim söylenmektedir. Yani yüce zatın tanınması Allah ismiyle olmaktadır.

Mutlak manada hak ettiği şekilde bu zata hamd olsun. "Hamd" kelimesinin yedi mertebe itibariyle anlamı vardır. Buradaki mertebe ise "Hamd" in oluşumunun açıklandığı yer değil belirtildiği yerdir. Haddizatında hamdin sekiz mertebesi vardır. Hamd ve mertebeleriyle ilgili "Namaz", "13 ve Hakikat-i İlâhiyye" isimli eserlerimize bakılabilir. Bunlar anlaşılacak şekilde sıralanmıştır. Ayrıca dokuzuncu diyebileceğimiz mutlak manada bir mertebesi de vardır ki bu tür hamd, zâtî olan hamddır. İşte bu hamdı Allah gerçek manada zatı itibariyle sadece kendine yapmaktadır. Dolayısıyla kullar hangi mertebede olursa olsun Allah'a mutlak manada hamd etmekten acizdirler, buna imkânları yoktur. Çünkü Allah'ı bütün varlığıyla, künhüyle tanımak gerekir ki O'na olan övgümüz de kuşatıcı olsun. Bizim ise O'nun zatını tam anlamıyla idrak etmemiz mümkün olmadığından, mutlak manada hamd ancak O'nun kendisini övmesiyle gerçekleşmektedir.

Yüce Allah zatının hakkına ve hükmüne göre her kemalde tecelli eyledi.

Hak ettiği şekilde hamd olunan o yüce Allah zatının hakkına ve hükmüne göre her kemalde tecelli eyledi. Bu cümleleri anlayabilmek için cümleleri ifade eden kelimelerin özüne nüfuz etmek gerekiyor ki böylece cümlelerin taşıdığı anlamlara da nüfuz edilebilsin. Zira kelimeler sesler aracılığıyla nakledilirken onların yüklendikleri anlamlar da nakledilmiş olmaktadır.

Allah zatına ait hak ve hükümlere göre her kemalde ve her kemalle tecelli eyledi. Çünkü Allah için zeval değil kemal söz konusudur. Eğer bir zeval varsa bu, bizim idrâkimizde, anlayışımızda ve aklımızda olan eksikliktir. Allah her tecellide kemal üzeredir. Bu sebeple her tecellisi farklı farklıdır; dolayısıyla O'nu bir tecelliye sığdırmak mümkün değildir. Buna kalkışanlar yüce zatın kemaline haksızlık ettikleri gibi, O'nu tanımadıklarını da ızhar etmiş olurlar. Böylece bilgilerinin bu sahada yetersiz olduğu anlaşılır.

Şimdi bir kelime ve söz aktarılırken karşı tarafa, dinleyene önce ses gider. Bu ses çok hızlı giderse kulakları patlata bilir, çok yavaş giderse de anlaşamaz. Duyulabilecek dozda olmalıdır. Söylenen kelimenin de üzerine mananın yüklenmesi gerekir. Sözü söyleyen manasını bilerek o sözü söylemişse, yani söylediği kelimedeki, cümledeki mananın ne olduğunu gerçekten bilerek söylemişse, o sesin üstünde mana da yüklenmiş olarak gider. Eğer sözü söyleyenin mertebesi ileri durumdaysa o sese hayat veren ruhu da gönderir; manasıyla birlikte ruhu da gider.

Şayet gönderen kişi kemâl ehliyse o zaman nuruyla birlikte gönderir. Duyduğumuz seslerle birlikte harfler ve harflerin oluşturduğu kelimeler vardır. Ayrıca bunlara yüklenmiş manalar vardır. Sesi söyleyen mertebesine göre önce sesi, ardından manayı, üçüncü olarak ruhunu, dördüncü aşamada da nurunu yani müşahedesini gönderir. Yalnız nurunu göndermesi iki yönlü olmaktadır; biri sese yüklenmiş olarak gitmekte, diğeri de kendi nazarından gitmektedir. Karşıda ki kulak eğer gerçekten dinleme yeteneğine sahipse bunların

hepsini alıyor ama dinleme yeteneği yoksa sadece bir ses duyuyor ve gidiyor.

Nitekim aynı mecliste bulunanlardan birisi gittim, dinledim ama bir şey anlamadım derken, diğeri “neler duydum neler, şimdiye kadar bilmediğim ve anlamadığım şeyler dinledim” demektedir. Elbette bunlar zaman içinde oluşacak olan şeylerdir. O gün anlamadım diyen kimse bir müddet sonra en güzel şekilde anlayacak hale gelecektir. Çünkü gelen gerçekten geliyorsa o kanallar onda açılacaktır. Dör tane ok atılmışsa ve yerine ulaşmışsa, vuracaktır. O kimse belki bunun farkında olmayabilir; gelen okların acısını, tatlısını anlamayabilir ama zaman içerisinde bunlar onda açılım sağlayacaktır. Kısacası bu meseleleri anlayabilmek için, yani şerhini yaptığımız bu kitabın içindekilerini anlayabilmek için böyle bir sistemin mutlaka çalışması lâzımdır.

Mürşidim Nusret Tura (kuddise sırruhu) şöyle derdi: Alıcıyla verici uygun olmazsa bu iş olmaz. Radyonun alıcısını açarsınız cızırtılı bir şekilde çalar ama verici yoksa parazit yapar durur. Ana kanaldan verici var da radyonun pili yoksa yahut ayarları bozursa yine olmaz. İstenen iletişimin olması için alıcı ve vericinin, zaman ve mekânın müsait olması gerekir. Yapılması lâzım gelen en mühim şey sohbetlerde bu dengeyi kurabilmektir.

Nereye bakarsak bakalım yüce Allah orada kendinin kemali üzeredir. Bizim varlıklardaki kemalle ilgili fazla veya eksiktir şeklindeki değerlendirmemiz bize göredir yani izafidir. Hakikatte her varlık kendi kemali üzeredir. Nefsimize kötü ve kerih gelen bir koku için “*ama ne kötü kokuyor*” diyelim o koku, kokunun kemalindedir ki sana tesir etmiştir. Bu kemali olmasa sana tesir etmezdi. Yani başını çevirecek, burnunu kapatacak kadar sana tesir etmezdi. İşte onun tesiri onun kemalidir. Ama gül kokusunun kemaliyle kıyasladığımızda onun kokusu bize eksik gelir. Böyle söylememiz şartlanmamız dan ileri gelir. Aslında gül kokusu Hakk’ın indinde ne kadar değerliyse, gübre kokusu da kemali açısından Hakkın indinde o kadar değerlidir. Siyah nasıl kendinde bir kemalat taşıyorsa,

aynı şekilde beyaz da benzer bir kemalat taşır. Bazı yerlerde mertebesi itibariyle siyahlık gereklidir ve siyah üstün gelir. Bazı yerlerde mertebesi itibariyle beyazlık gereklidir. Konuyla ilgili Mevlânâ hazretleri bize gece ile gündüzün konuşmalarını örnek olarak verir. Gece ile gündüz birbirlerine üstünlük taslayarak "ben şu yönden senden daha değerliyim" diyorlarmış. Oradan geçen bir arif "Niçin birbirinizle mücadele ediyorsunuz! Siz ikiniz birbirinizden ayrı şey değilsiniz ki ikinize bir gün diyorlar. Sizin gündüz başka gece başka diye iki tane ayrı varlığınız yok; dönüş aynı. Dönüş güneşe karşı geliyor gündüz oluyor, güneşe arkası geliyor gece oluyor. Ne diye münakaşa ediyorsunuz." İşte bu âlemde aslında böyledir.

Bu âlemler hak olarak halk edildi ve her mahallin kendine ait hakkı verilmiş oldu. Yani nerede ne şekilde zuhur edecekse, ezelde istedikleri istihkaklarını Cenâb-ı Hak hepsine hak ettikleri kadarıyla verdi. O halde her şeyde kemal üzere tecelli eyledi. Yani her varlığı kendi kemali üzere halk etti, ızhar etti. Her mertebede o mertebenin gereği olarak kemal üzere halk etti.

Celâl beni noktasını, Cemâl harfleri noktasına yerleştirdi; hem de noksansız olarak.

Celâlin içerisine cemâli öyle güzel bir şekilde monte etti, yerleştirdi ki hiçbir noksan kalmadı. Yani yaşantımızda öyle bir celâl gelir ki içinden Cemâl çıkar, öyle bir Cemâl gelir ki içinden Celâl çıkar. Yani birbirinin içerisine o kadar güzel yerleştirdi ki anlayabilene, çıkarabilene aşkolsun. Burada "*Celâl beni noktası*" ifadesine dikkatinizi çekmek isterim. Celâlde ki benliğini Cemâlde ki benliğinin içerisine noksansız olarak yerleştirdi. Diğer bir ifadeyle Celâl isminden kaynaklanan benliğini, Cemâl ismiyle var olan benliğinin arasına koydu. Burada ki benlik ilahî benliktir. Bizde ki nefsanî-beşerî benlik değildir. Bunu anlamamız için nefsî ve izafî benlikten sıyrılmış olmamız lâzım

ki ilahî benliğe ulaşalım ve orada Celâlin beni, Cemâlin beniyle birleşsin.

Burada “ben” den kastedilen üç türlü mana vardır. İlki fizikî anlamda olup bir kişinin vücudunda, bilhassa yüzünde olan siyah noktalara “ben” denmektedir. İkincisi, insanlar beşeriyet mertebeleri itibariyle kendilerini ifade ederken “ben” kelimesini kullanırlar. Üçüncüsü ise insanda bulunan nefsî, izafî ve ilahî benliğin farkına varılması anlamındaki “ben”dir. İlahî benliğin farkına varılmaması nefsî benliğe takılmaktan, izafî benin noktalarına ve anlayışlarına takılmaktan meydana gelmektedir. Bu iki benliğe takıldığımız zaman, gerçek manada zatımızın hakikati olan ilahî benliğimize yol bulamayız. Bu iki benliği kaldırdıktan sonra biz de kalacak olan “ben”, yüzümüzün herhangi bir yerinde olan ben noktası veya beşeriyetimiz itibariye söylediğimiz ben kelimesi hakikatine dönüşerek gerçek manada bene, yani ilahî benliğe ulaşılmış olacaktır. Celâl beni noktasına varmak için biraz Celâl tecellisinden geçmek gerekir. Zira Allah Celâl olarak beliren benlik noktasını, Cemâl harfleri noktasına yerleştirdi, orada zuhur etmeye başladı. Celâlinde başladı, Cemâlinde de devam etti; oraya yerleştirdi ve orada bir yer ve makam buldu.

Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bir hadis-i şeriflerinde *“İnsan her günah işlediğinde kalbinde siyah bir nokta belirir, günahları arttıkça bu noktalar bütün kalbini sarar”* buyurmuştur. Buradaki ifadenin iki vechesi vardır. İlki, herkesçe kolayca anlaşılabilen zahiri manasıdır. İkincisi ise Cenâb-ı Hakk’ın gönülde oluşturduğu a’mâiyyet noktasını belirtmektedir. Bir kimse ilahî hakikatleri idrak ettikçe, anladıkça gönlündeki ilahî benlik yayılmaya, genişlemeye başlar ve bütün gönlü kaplar. Böylece a’mâiyyet hakikati onda ortaya çıkmış olur. A’mâiyyetin de iki vechesi vardır. Birincisi görmezlik, körlük yönüdür. Bu tür körlüğün birinci özelliği kişinin eşyayı görmemesidir. Yani kişinin eşyanın kendine ait varlığının olmadığını idrak etmesi, eşyayı görmemesi demektir.

Bu da eşyaya karşı a'mâ olması demektir. Eşyaya a'mâ olanın kendindeki a'mâiyyeti açılır. Bu ise a'mâiyyetin ikinci yönüdür. A'mâiyyeti açılan kendi hakikatlerini kendinde ve âlemde idrâk etmeye başlar. İşte o zaman bütün gönlünü a'mâiyyetin hakikatleri hem de noktasız olarak sarmış olur.

O mabud kendinin hamd ve senâsını duydu. Nasıl duymasın ki; hamd, hamd eden ve hamd edilen kendisidir.

Başta hamdla ilgili “o yüce zata hak ettiği şekilde hamd olsun” ifadesinde bir açıdan noksanlık vardı, burada tamamlanmış oldu. Orada hamd tek yönlü ve kulluk mertebesi itibariyle idi. Burada ise hamdin manası, hem kulluk hem rablık hem de oluşum düzeyinde bulunmaktadır.

O mabud zatının hamd ve övgüsünü duymaktadır. Namazda “*Rabbenâ leke'l-hamd*” diyoruz. Her ne kadar bu hamd kulun ağzından çıkıyorsa da, duyan Rabbi'dir. “*Ey bizim Rabbimiz, hamd senin içindir*” diye zatının övgüsünü işitmektedir. “*Rabbenâ leke'l-hamd*” diyenin övgüsünü kendi zatında duymaktadır.

Bu hamdı bireysel meretebedeki zata döndürürsek, “*Rabbenâ leke'l-hamd*” diyen, kendi beşeriyetinden kendindeki zatına bunu ifade etmektedir. “*Rabbenâ*” diye seslenişi zâhir isminden bâtın ismine olmaktadır. Zatının övgüsüyle kişi zâhirinden bâtınını övmüş olmaktadır. Kişi “*Sübhâne rabbiye'l-a'lâ*”, “*Sübhâne rabbiye'l-azîm*” dediği zaman yine bu hadise olmaktadır. Kişi beşeriyeti itibariyle kendindeki bâtınına yani bâtınında var olan Hakk'a, bunu niyaz etmiş ve duyurmuş olmaktadır. Şu halde söyleyen de, duyan da kendisidir. Zâhiriyle söylemekte bâtınıyla, özüyle duymaktadır. Buna göre âbid de, mabud da kendisidir; seven de, sevilen de kendisidir.

Bu mertebede aşk, âşık, ma'sûk; zikir, zâkir, mezkûr; fiil, fâil, meful; hamd, hâmid ve mahmûd birdir. Bunların üçü yani

hamd etmek (hamd), hamd eden (hâmid) ve hamd edilen (mahmûd) birleşmedikçe tevhid gerçekleşmez. Hristiyanlar tevhide eremeyip tesliste kalmaları bu üçünü birleştirememelerindedir. Baba, oğul ve ruh'ul-kuds diyorlar; bunların biri fail, diğeri meful, öteki de fiildir.

Mabuda yapılan sena ve övgü kullar tarafından yapılmaktadır. Nitekim mabud olmazsa abd olmaz, abd olmazsa da mabud olmaz. Tıpkı padişah olmayınca tebasının olmadığı, tebası olmadan da padişahlığın olmaması gibi. Diğer bir ifadeyle tebası varsa padişah vardır; padişah varsa tebası vardır. Aynı şekilde mabud varsa abdi vardır. Allah, kulunun senâ yoluyla zatına yaptığı övgüyü duyandır.

“Nasıl duymasın ki, hamd, hamd eden ve hamd edilen kendisidir.” Burada hamd bir fiilin ifadesidir. Bu hamdı edecek bir kimse ve hamdın edileceği bir hedef gerektirmektedir.

Nasıl ki aşk, âşık ve maşuk bir olduğunda ikilik ortadan kalkıyorsa, hamd eden hamd edilenin varlığında yok olmadıkça gerçek manada hamd ortaya çıkmış olmaz. Çünkü Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerim'de *“hâmidun ve mahmûdun”* gibi vasıfları kendini hasretmek, bunlarla kendini kastetmektedir. Hâmidun dediğinde fâil yani hamd eden Hak'tır. Mahmûdun dediğinde hamd edilen kendisidir. Böyle bir idrâkle *“Elhamdülillahi Rabbi'l-âlemîn”* dediğimizde, bu hakikati kul olarak bizler kendi bünyemizde ilâhî hakikatler istikametinde kullanmış ve yaşamış oluruz.

Allah kayıtsız şartsız mutlak varlığın hakikatidir. Hak ve halk ismiyle yadedilen müsemmanın kimliği O'ndadır.

Allah Teâlâ kayıtsız şartsız mutlak varlığın hakikatidir. Hak ve halk ismi ile belirtilen müsemmanın da kimliğidir. Zira Hak ve halk olarak isim almış olan varlıkların kimliği onundur ve ondandır. Ahadiyyet mertebesinde Hakk'ın inniyyeti ve kimliği

meydana gelmiştir. Bu kimlik önce vahidiyyet mertebesine, oradan rahmaniyyete, oradan rububiyyete, oradan Melekûtiyyete intikal ve tenezzül ettikçe, Hak ve halk ismiyle yadedilmeye, anlatılmaya ve ifade edilmeye başlandı. Ancak unutulmamalıdır ki müsemmanın, bütün bunların özünde olan kimlik O'nun kimliğidir.

“Allah kayıtsız şartsız, mutlak varlığın hakikatidir” ifadesi ne kadar kesin, açık, güzel; hiç bir tereddüt ve şüpheyeye vermeyecek şekilde müşahede ile yazılmış bir cümledir. İşte bu yüce Allah öyle bir Allah'tır ki mutlak manada kayıtsız ve şartsızdır. Çünkü kayıtlı ve şartlı olması bir başka varlığa bağlı olmasını gerektirir. Böyle bir şey ise muhaldir; böyle bir şey söz konusu olmadığından Allah mutlak manada kayıtsız ve şartsızdır. Yani kimseden herhangi bir emir, buyruk gibi şeyler almaz. İşte bu haliyle O, mutlak varlığın hakikatidir. Bir başka ifadeyle âlemde gördüğümüz bütün bu mükevvenatın hakikati Allah'ın kendisidir. Hak esması ile her varlığın hakkını vererek, o varlıkta, o varlığın kemaliyle zuhura çıkmaktadır. Yani eşyanın, içinde yaşadığımız coğrafyanın; dağların, tepelerin, fezada gördüğümüz gezegenlerin ve göremediğimiz ne varsa hepsinin hakikati kayıtsız ve şartsız mutlak olarak Allah'tır.

Bununla birlikte *“Yaptığından O mesul değildir ancak siz yaptığınızdan mesulsünüz”* (Enbiyâ, 21/23) âyeti, herhangi bir şekilde bu hakikatleri bilsek, anlasak, öğrenek ve yaşasak da uluhiyyet davasında bulunmamamız gerektiğini bize hatırlatmakta, mesuliyetimize dikkat çekerek kul oluşumuzu bildirmektedir. Ayrıca bu tür tasavvufi manadaki sözleri ezberlemek ve bunları ezberden aktarmak kişiyi o mertebenin sahibi yapmamaktadır. Bunları söyleyenler mutlak manada hakikatlerini yaşayarak söylemiş olmayabilirler. Burası tehlikeli bir yerdir. Böyle manaları ve kelimeleri ezberleyip aktaranlar, bu mertebenin yaşantısında olduğunu zannederler ve - Allah korusun - ulûhiyyet ve benlik davasında bulunabilirler. Ben yaptım, ben ettim gibi sözler söylemeye başlarlar. Her ne kadar

bazı mertebelere ulaşmış olsalar da bu durum onların ayaklarının kaydığıнын, nefs-i emmâreye düştüklerinin açıkça göstergesi olur. Bu nedenle Cenâb-ı Hak'tan bu tür hakikatleri idrâk ederken benliğe düşmekten bizi korumasını; ayağımız kaymadan bunları öğrenip değerlendirebilmeyi niyaz ederim.

Allah bu zahir âlemi, Âdem sureti üzerine sınırladı.

Hadis-i Şerifte "Allah, Âdem'i kendi sureti üzere halk etti" buyrulmaktadır. Âlemlerde ne varsa Allah Âdem'de onun varlığını ortaya getirmiştir. "Sureti üzere halk etti" demek; el, ayak, kol, bacak gibi zahiri şekliyle değil, manaları itibariyle âlemlerde ne varsa Cenâb-ı Hak Âdem'i de o şekilde halk etti demektir. Bu da İnsân-ı kâmilidir. Tüm âlemlerin ikinci ismi insân-ı kâmilidir; insan-ı kâmilin surete bürünmüş şekli de Âdem yani insandır. Bu anlamda insan âlemlerin zuhura gelmiş minyatür bir şeklidir. Ama o minyatür şeklin içinde bütün âlemlerden büyük olan bir yönü vardır. Zira Hakk'ın zâtî tecellîsini taşımaktadır. "Yere göğe sığmam, ancak mümin kulumun gönlüne sığarım" bu manadadır. Zahiren küçük görünen Âdem'de tüm âlemler gizlidir. Bu sebeple Hz. Ali (kerremallahu vecheh) "Sen kendini küçük bir cürüm zannedersin, ama âlem-i ekbersin" derken bu hususa dikkat çekmiştir. İnsan için büyük âlem demektir.

Âdem sureti üzere sınırlanan zâhir âlemin nokta olarak zuhur mahallinin ismi Âdem'dir. Aynı zamanda tüm kâinâtın aldığı diğer bir isim insân-ı kâmilidir. İnsân-ı kâmilden birinci manada kastedilen bu âlemlerdir. Allah âlemleri insan-ı kâmil olarak halk etti ve onun suretine de Âdem dendi. İnsân-ı kâmilden kastedilen ikinci mana kemâle ulaşan kişilerdir. Âlemlere insân-ı kâmil bir tane geldi o da Peygameber Efendimiz Hz. Muhammed'dir. Diğerleri onun yansımaları ve gölgeleri veya daha başka mertebelerden olan zuhurlarıdır. Bu

miras bize insân-ı kâmiller aracılığıyla ulaştı. Allah cümlesinden razı olsun. Onları “insân-ı kâmil” diye isimlendirdiğimizde sanki biraz edep dışı davranmış oluruz. Zaman zaman bazı şeyleri anlatmak için bu söz, kasıt olmadan ağzımızdan çıkmaktadır. Bunun yerine “kâmil insan” denmesi gerekir. Kâmil insan dendiği zaman daha edepli olur, sisteme ve mertebelere daha güzel uyulmuş olur.

Kâinat kelimesinin, sözünün ve lafzının manasıdır. Benzeri olmayan eşsiz sanat eserlerinin suretlerine bir ruhtur.

Kâinat dediğimizde bir lafız ve ses geliyor, işte Allah bu kâinat denen kelimenin ve lafzın yani bu sesin manasıdır, özüdür. İnsanlar kendi bünyelerinde bulunan “Âdem” kanalını açmadıkça, bu kelimelerin anlatmak istedikleri manaları anlamaları imkânsızdır. Bu kanalın açılabilmesi için de o kişiye beş yönden o kelamın gitmesi gerekir. Bu beş yönün ilki kelimenin zahiri sesidir; ikincisi manasıdır; üçüncüsü ruhudur; dördüncüsü nurudur. Nuru iki şekilde yollandığından beşe tamamlanmış olur. İşte bu beş kanalın açılması lazım ki kelimelerdeki manalar anlaşılabilirsin. Böyle bir yol takip edilmeksizin hiçbir mahlûkun bu tür kelimelerden bir şey anlaması mümkün değildir.

İlk olarak sesi duyar ama diğer kanallar kapalı olduğu için öteye geçemez, burada kalır. Sadece sestense de bir şey anlamaz. Bu nedenle Cenâb-ı Hak öyle bir kemâlde bu kitabını gizlemiş ki, açık olduğu kadar aynı zamanda kapalıdır. Kitabı açıktır, kimseye bunu okumayın demiyor. Ama bu kitabı okumak kolay değildir, böyle bir okuma insanları sıkıyor. Aslında mertlik buradadır. Bâtın âleminin mertliği, silahşörlüğü budur. Silahşörlük sadece kas gücüyle değildir; hakikatte akıl ve gönül gücüyle olur. İşte erlik budur; er meydanı denilen de budur.

Hayelle erkeklik olmaz. Erlik Hak yolunda bastığın yerin ne kadar sağlam olduğuna bağlıdır; gönül âleminde ne kadar yol aldığına bağlıdır. Benî İsrâil'den yani gece yürüyenlerin çocukları olduktan sonra o sahada Tur dağına, ardından da miraca doğru yükselmene bağlıdır. Orada kişinin erliğini de, kadınlığını da keserler; cinsiyet yoktur. Bazı kişilerin “Ben şu kabire gittim, şunları gördüm. Falan veliyle konuştum” gibi sözleri bu pazarın çok ucuz olan eşyalarıdır. Ama halk bunu tarikat mertebesinde kemâlât, âriflik, irfâniyet ve velilik zannediyorlar. Bu işler zannedildiği gibi değildir.

“Benzeri olmayan eşsiz sanat eserlerinin suretlerine bir ruhtur.” Allah ism-i celâlinin bütün bu varlıkta bir benzeri var mıdır? Bir insan ne kadar sanatkâr olursa olsun, sanatını ne kadar güzel icra ederse etsin, yaptığı sonuçta tasvirden ibarettir. Yaptığının ne canı var, ne de hayatı vardır. Maalesef biz kendimizi çok ucuz bir pazarda satıyoruz. Kendi denizimize daldıkça buradaki güzellikleri görmemiz mümkündür. Ne güzellikler var, fakat biz farkında değiliz. İki kişi düşünelim birisi denizin kıyısına gelmiş, paçalarını sıvamış, sığ yerlerde dolaşüyor. Diğeri de gerekli tehzatıyla yüz metre derine veya ne kadar inebildiyse derine inmiş; güzellikleri seyrediyor. O renkler, güzellikler; rengârenk canlı bir hayat. Nereden buluyor o boyayı, neyle boyamış. Yeryüzünde yok böyle bir boya. Onun seyrettiği deniz mi deniz, yoksa daldığı deniz mi deniz. Şimdi bu kişi kıyıda gezen arkadaşına gördüğü güzellikleri anlatsa, o da “Hayır, yalan söylüyorsun. Ben böyle bir şey görmedim” dese, sözü geçerli olur mu?

Hakk'ın ruhu yani hayatı zerrelere mevcut olduğundan enerjilerini içlerinden, kendi nefislerinden alırlar. Güneş enerjisini nereden alıyor? Toprak altından alıyor desek, mümkün değil. Toprak, su gibi şeyler güneşte yoktur. Dolayısıyla Hak bütün zerrelere hulûl olmaksızın kemâli ile mevcuttur. Bütün zerrelere mevcuttur ama oraya hulûl ve

duhûl etmek suretiyle yani oraya girmek suretiyle orada var değildir. Girme ve çıkma olmadan, kendi hakikatiyle orada mevcuttur. Aynı şekilde duhûl ve hulûl olmaksızın insanda da mevcuttur. İnsanın hayat bulması bu sayede olur.

“Kâinat kelimesinin, sözünün ve lafzının manasıdır.” Yani Âdem sureti, aynı zamanda kâinat kelimesinin sözünün manasıdır. Kâinat dediğimiz zaman dilimizden bir ses çıkmaktadır. Bu aynı zamanda bir lafız, sonra bir kelime ve nihayetinde bir sözdür. İşte Âdem, kâinat denen kelimenin manası, bîatını ve hakikatidir.

“Benzeri olmayan eşsiz sanat eserlerinin suretlerine bir ruhtur.” Yani Âdemiyet mertebesi bütün bu eşsiz sanat eserlerinin suretlerine bir ruhtur. Âlemdeki tüm varlıkların bir ruhu vardır. Cemâdât, nebâtât, hayvanât, insanât ve diğerleri olmak üzere bütün bu âlemde zâhir ve bîatın, görünen ve görünmeyen ne varsa, hangi türden varlık varsa hepsi Hay’dır, hayat sahibidir. Âdem’in manası da bunların suretlerine bir ruhtur. Âdemiyet mertebesi itibariyle onlarda hayat bulmuşlardır. Bütün zerrelere hulûl ve ittihat, yani sonradan onlara girme ve onlarla birleşme olmaksızın özlerinde bulunmaları itibariyle her bir zerrede kemâliyle mevcuttur.

Her aydınlıkta, O’nun Cemâl yüzünün nuru parlar. Zatı için nasıl gerekirse, o şekilde bir Cemâl sahibidir. Her iyiyi ve güzeli kapsamına alan bir kemale sahiptir.

“Her aydınlıkta, onun Cemâl yüzünün nuru parlar.” Karanlıkta parlamaz mı? Aydınlık dediğimiz zaman şartlanmış beynimiz hemen gündüzün aydınlığına gidiyor. Hâlbuki aydınlık demek, karanlık da olsa orası aydınlıktır. Yani görmeyen için de aydınlıktır dediği, orada çok güzel bir şey vardır. Mutlak bir şey vardır demektir. Kendine has kendine hoş bir şey vardır demektir. Yoksa aydınlık derken sadece

gündüzü kastetmiyor. Aydınlık derken bir şeyin hoşluğunu, güzelliğini, temizliğini, karışsızlığını, katışsızlığını anlatıyor.

“Her aydınlıkta, O’nun Cemâl yüzünün nuru parlar.” Parlar dediği zaman gece demektir. Gündüz parlar demesine gerek yoktur. Bu ifade gece için kullanılır. Gerçi gündüz güneş parlıyor denir ama o ona aittir, o her zaman parlar.

“Zatı için nasıl gerekirse. O şekilde bir Cemâl sahibidir. Her iyiyi ve güzeli kapsamına alan bir kemale sahiptir.” Peki, çirkinlikleri kapsamına almıyor mu? Burada iyiden ve güzelde maksat bütün varlıktır. Çünkü çirkin diye bir şey yoktur. Çirkinlikler ve güzellikler izafidir. Her şeyin kemalini anlatmak için beşer lisanında kemal, güzel kelimesiyle ifade edildiğinden bu kelime kullanılmıştır. Her iyiyi ve güzeli kapsamına alan yani bütün oluşumları kendi kapsamına, kendi hakikatine alan bir kemale sahiptir. Nereye baksak ne şekilde müşahede etsek bunların hepsi kemal halindedir. Her varlıkta o varlığın gerektirdiği kemâlât üzeredir.

“Her aydınlıkta, O’nun Cemâl yüzünün nuru parlar.” Burada her aydınlıkta derken aydınlıktan kasıt günışığı diye düşünürsek biraz eksik anlamış olur. Gece dahi aydınlıktır. Yani kişinin idraki ve gönlü açıksa, gördüğünün ne olduğunu müşahede edebiliyorsa o zaman her yer, her şey O’nun için aydınlıktır, isterse karanlık olsun, yani fiziki manada karanlık olsun. Fiziki manada karanlık aydınlığa mani olmaz. Kişinin gönlü aydınlık ise her taraf onun için aydınlıktır. Yine aydınlık olduğu halde kişinin gönlü karanlıksa, gündüzde de yaşasa o, gecede yaşıyordur. Çünkü gaflet haliyle yaşadığından, eşyaya perde gözüyle baktığından onun için eşya kapkaranlıktır. Bu da cehlin karanlığıdır. Eşyayı eşya olarak gördüğü sürece onun karanlığı devam etmektedir. O zaman her aydınlıkta, onun Cemâl yüzünün nuru parlar hükmü onda etkisini göstermez. Kim ki gönlünü bütün ilahî hakikatlere açmışsa; varlığı, mükevvenatı hakikati itibariyle bilmiştir, arif olmuştur,

tanımıştır. İşte o zaman gecede olsa, gündüzde olsa her zaman onun Cemâl yüzünün nuru onda parlamış olur. Diğer bir ifadeyle kendinde ki Cemâl yüzünün nuruyla bütün âlemi parlak yani aydınlık görür.

“Her iyiyi ve güzeli kapsamına alan bir kemale sahiptir” sözünün arkasından şu soru gelebilir: Kötü diye bildiğimiz şeyleri kapsamına almaz mı? Eğer kapsamına almazsa, o zaman onlar dışarıda kalmazlar mı? İşte burada her iyiyi ve güzeli kapsamına alan bir kemale sahiptir cümlesinin altındaki mana her varlığı, iyi ve güzel olarak kapsamına alır şeklindedir. Yani onun da sahibidir demektir. Ulûhiyyet mertebesi, bütün varlıkları kendi mertebelerinde ve kendi hakikatleri üzere korumasıdır. Yani Cenâb-ı Hak Allah esmasıyla iman ehlini de korur, küfür ehlini de korur. Çünkü onlara hayat vermiştir, bu hayatlarının da devamı gerekir ki, O da bu devamını sağlar. Ehl-i imana bir ömür vermiştir, ehl-i küfre de bir ömür vermiştir. İşte bunları kendi mertebelerinde korur.

Eğer bunları kendi mertebelerinde korumazsa, zaten mertebeler oluşmaz. Müminlere de yedirir, ehl-i küfre de yedirir. Müminlere yedirip beslemesi ne mümin olduklarından, ehl-i küfrü beslemesi de onların ne ehli küfür olmasındandır. Sadece kendinin ulûhiyyet varlığındandır onları beslemesi, eğer beslemese haksızlık etmiş olur. İşte bu itibarla kişilere iş düşmektedir. O zaman Cenâb-ı Hak onları besler ama siz imanlı olun, siz imansız olun diye onlara tahakküm etmez. Emr-i teklîfi ile onları serbest bırakır. İşte hal böyle olunca bütün varlıkta Hakk'ın zuhurunu müşahede ettiğimiz zaman “her iyiyi ve güzeli kapsamına alan bir kemale sahiptir” cümlesini daha iyi anlamış oluruz. Çünkü kendisine göre iyi ve kötü zaten yoktur. Sadece O'nun o varlıktaki kemal zuhuru vardır.

İlk yaratılışa bir öz çekirdek olan cevherlerin de, bu cevherlere sonradan ilişen arazların da hakiki yüzüne bir varlık olan zattır.

“İlk yaratılışa bir öz çekirdek olan cevherlerin de, bu cevherlere sonradan ilişen arazların da hakiki yüzüne bir varlık olan zattır.” Bu kitaba bu kelime yakışmıyor ama çeviren bu hakikate vakıf olmadığı için yine “yaratma” kelimesini kullanmış. Hâlbuki bu kitapta “yaratma” diye bir kelime yakışmaz, yaraşmaz. Çeviren öyle çevirse de biz “ilk var oluşta”, “ilk zuhurda” diyelim. Ahadiyyet mertebesinde bir öz çekirdek olan cevherlerin de, bu cevherlere sonradan ilişen arazların da hakiki yüzüne bir varlık olan zattır. Diyelim ki ekmek yapılacak un gereklidir. Un, ilk öz çekirdektir. Çünkü ekmek ondan meydana gelir. Undan meydana ürünler de arazlardır. Meydana gelenler arazlardır, bunların da hakiki yüzüne varlık olan zattır. Hem öz çekirdeğe hem de çekirdekten meydana gelen diğer ikinci mamullerin de hakikati odur.

“İlk yaratılışa bir öz çekirdek olan cevherlerin de, bu cevherlere sonradan ilişen arazların da hakiki yüzüne bir varlık olan zattır.” İlk yaratılışa bir öz çekirdek; ilk yaratılışa, ilk zuhura yani amâiyyetten, ahadiyyete çekirdek olan cevherin de, bu cevherlere sonradan ilişen arazların da hakiki yüzüne bir varlık olan zattır. Cevher nerede başlıyor nerede bitiyor? Yani öz hakikati itibariyle nerede başlıyor ve nerede bitiyor? Ve arazlık nerede başlıyor? İşte ilk cevher daha henüz âlem, mükevvenat meydana gelmediğinden amâiyyetten, ahadiyyetine tenezzül etmesi, cevherlerden yani kendine ait hakikatlerden dışarıya dönük daha henüz bir yaşam olmadığından ahadiyyetinden, vahidiyyetine tenezzül etmesi yine cevherlerden buna *“tecelli-i akdes”* deniyor. Yani çok mukaddes tecelli, ahadiyyetinden vâhidiyyetine, vâhidiyyetinden ulûhiyyetine, rahmaniyyetine tecelli ise *“tecelli-i mukaddes”* tir. Yani kudî tecelli Ruhu'l-Kudüs'te bu mertebede faaliyete başlıyor. İşte bu mertebenin sonu sıfat mertebesine dönüşünde orada arazlar başlıyor. Yani zuhurlar, sonradan meydana gelmeler başlıyor.

İşte cevher amâiyyet, ahadiyyet, vâhidiyyet mertebeleri, vâhidiyyet mertebesinden sonra zuhura gelecek olan ilahiyat yani ilahlık, ulûhiyyet ve rahmaniyyet mertebesinde arazlık başlıyor, arazlığın programı başlıyor. İşte bu mertebede a'yân-ı sâbiteler hakkında denilen şu ki; a'yân-ı sâbite mahlûk değildir. Çünkü Hakk'ın zatında, ilm-i ilahîde mevcut olan varlık olduğundan mahlûk değildir. Diğer bir ifadeyle a'yân-ı sâbite varlık kokusu daha duymamıştır. Varlık kokusu duyulmaya başladığı yer rahmaniyyetin nefes-i rahmanî ile âlemlere üflenmesinden sonra arazlar başlıyor. Yani varlıkların mevcudiyetleri zuhura çıkmaları başlıyor.

İşte sonradan ilişen denilen budur. Arazların da hakiki yüzüne bir varlık olan zattır yani özde cevherlere dahi ve araz ârizî olarak sonradan meydana gelmiş olan ki bunlar sonradan meydana gelmiş olan değil kendilerine göre ilk zamanlarıdır. Allah'ın zatına göre sonradandır. Aslında o dahi izafi bir anlatımdır, yüzüne bir varlık olan zattır. Bunların hepsinin hakiki yüzüne yani

﴿فَوَأْيَاكَ وَوَلُوا فَتَمَّ وَجْهُ اللَّهِ﴾

“Her nereye dönerseniz dönün, Allah'ın vechi oradadır” (Bakara, 2/115) ayetiyle de belirtilen bütün âlemde Hakk'ın vechi vardır. Bunların da hakiki yüzüne bir varlık olan zattır. Bütün varlıkları meydana getiren zattır.

Varlığın da, yokluğun da kimliğini taşır. Babanın da, oğlun da benliği O'ndadır.

“Varlığın da, yokluğun da kimliğini taşır. Babanın da oğlun da benliği O'ndadır.” Yok dediğimiz zaman yok anlıyoruz ama o da bir varlıktır. Yok dediğimiz şey de bir varlıktır. Eğer var olmasaydı yok diye bir şey söz konusu olmazdı. Yok dediğimiz zaman yokluğun varlığını ortaya

koymuş oluyoruz. Yokluk diye bir şeyin varlığını söylüyoruz. Zaten olmayan bir şeyden bahsedilmez. Çünkü yoksa hiç bilinmez. Manalar ne kadar ince, günlük hayatta kullanılan kelimelerle, marifetullah bilgisinin içerisinde kullanılan kelimeler aynı kelimeler olmasına rağmen ne kadar değişik manada ifadesini ve hakikatini buluyor.

“Varlığın da, yokluğun da kimliğini taşır.” Varlık ve yokluk diye iki âlem var. İkisinin kimliğini de o taşır. **“Babanın da oğulun da benliği ondadır.”** Baba meydanda iken oğul yokluk hükmünde ama belirli safhalardan geçtikten sonra yok olan da varlık hükmüne bürünmüş oluyor. Daha evvelce yok bilinen şey oğul oluyor. Demek ki yokluk, mutlak yokluk diye bir şey değil zuhura çıkmadığı için genel anlamda yokluk ama genel anlamda ki yokluk herhangi bir suretle şekil aldığı anda o varlığın ismini alıyor. Var ama zuhura gelmediği için yok hükmündedir. Var olduğu zaman hangi suretle şekillenmişse o yokluk, o varlıkla isim almış oluyor.

Mesleğimiz gereği bize kumaş getiriyorlar, bundan manto yapılacak diyorlar. Ortada manto var mı yok, ne var elde kumaş var. Bir müddet sonra bir aşamadan geçtikten sonra ona artık kumaş demiyoruz. Ana malzemesi kumaş olduğu halde ona kumaş demiyoruz. Kumaş gitti yerine manto geldi. Kumaş yok, manto var. Evvelce manto yoktu, kumaş vardı. Demek ki gayb dediğimiz şey aslında bir varlık. Yokluğu herhangi bir isim almadığı için yok ama bir aşama sonra ne ile mamül hale gelmişse o yokluk, o mamul isimle varlık oldu. “Âlemü'l-gaybi ve's-şehâdeh” Gayb âlemine mutlak bir hüviyet veriyor.

Gayb diye bir âlemin gözle görülmeyen kendine has bir yaşantısının olduğunu belirtiyor. Çünkü o sözün içinde var gayb âlemi, şehâdet âlemi. Şehâdet âlemi dediğimiz zaman gözümüzle gördüğümüz bir âlemi hatırlıyoruz, gayb dediğimiz zaman bilmediğimiz ama şehâdet âlemi gibi varlıkların içinde olduğunu düşünüyoruz. Gaybın bir âlem olduğunu düşünüyoruz ama ne olduğunu müşahede edemiyoruz. Yokluk

bir aşama sonra varlık halinde zuhura çıktığında, o varlığın ismi ile var oluyor. Yokluk demek mutlak yokluk demek değil. Yokluk, varlığın malzemesidir.

“Varlığın da, yokluğun da kimliğini taşır.” Varlık ve yokluk iki zıt kelime ve aynı zamanda iki zıt mana. Varlık dediğimiz zaman gözümüzde gördüğümüz veya hissettiğimiz, aklımızla idrak ettiğimiz şeye idrak edebildiğimiz şeye varlık diyoruz. Mesela bedenimizi fiziki manada müşahade ettiğimizde var diyoruz, varlıklar diyoruz. Aklımızı idrak ettiğimiz zaman var diyoruz, görmüyoruz ama fiiliyatından, zuhurlarından anlıyoruz. Ruhumuzu göremiyoruz ama var diyoruz. Çünkü bize hayatiyet verdiği müşahadesiyle bakıyoruz.

Nefsimiz ve duygularımız var diyoruz ama madde manasında görememekle birlikte, hissettiğimiz duygularımızdan ve yaşantımızdan varlığını müşahadeyle var diyoruz. Peki, yokluğu nasıl ifade edeceğiz? Varlığı duygularımızla yani beş duyumuzla tespit ediyoruz ama yokluğu nasıl tespit edeceğiz ve bu yokluğun gerçek manada ne olduğunu nasıl değerlendireceğiz. Onun da kimliğini taşır diye ifade edilmekte. İşte bu âlemde yokluk denilen şey iki türlüdür. Yok manası ile ifade edilen halin iki tür anlayışı vardır. Birisi mutlak manada yokluk. Mutlak manada yokluk fakat yokluk diye bir şey yoktur. Mutlak manada yokluk diye bir yer, bir mahal, bir mana, bir ifade anlayış bu âlemde yoktur.

Eğer yokluk diye bir mahal, bir mekân, bir mana olmuş olsa idi orasını yokluk isminde bir İlah’a vermemiz gerekecekti. Cenâb-ı Hakk’ın bu âleminde öyle yokluk diye herhangi bir boşluk, herhangi bir açık saha, herhangi bir maddi ve manevi bir hâl ve anlayış olmadığından, bu yönüyle mutlak manada yok diye bir şey yoktur. Yok, yoktur manası işte budur. Bu birinci manası mutlak yokluk ama ikinci olarak da izafi yokluktur, yani isimlendirilmiş bir yokluktur. Onun da anlaşılması, şu anda veya herhangi bir anda bulunduğumuz

yerde, herhangi bir şeyin bulunmamasından dolayı onun yokluğu olarak ifade edebiliriz. Mesela üç arkadaş bir yerde buluşacaklar ikisi geldi, birisi gelmedi o zaman iki arkadaş birbirlerine derler ki diğer arkadaş burada yok ama diğer arkadaşın mutlak manada yok olduğunu bu anlayış ifade etmez. Sadece orada yok olduğunu ifade eder. Arkadaş var ama şu anda burada yok.

Mesela daha sonra gelecek nesillerimizi düşünelim şu an da onlar yok ama mutlak yok değil. Mutlak yok olan var olmaz ki yok olsun, yok ki var olsun. Onlar batın da gizli olduklarından, şu anda onları tespit edemediğimizden, onları yok hükmünde sayıyoruz. Mesela şu anda gündüzü yaşadığımız için gece yok diyoruz, ama belirli bir süre sonra gece gelecek o zaman gündüz yok olacak. İşte geçici var ve yok olanlar, izafi varlık ve izafi yokluk ismini almakta, yani isim olarak var veya yok diye ifade edilmektedir. İşte “varlığın da, yokluğun da kimliğini taşır” demekten kasıt, yok dediğimiz şeylerin kimliği de onun varlığı ile mevcut ki onun varlığıyla yine vakti geldiğinde zuhura çıkacaktır. Yokluktan, a'mâiyetten zuhura çıkacaktır.

“Babanın da, oğlun da benliği O'ndadır.” Babanın da, oğlun da hakikati ondadır. Baba gençliğinde, evlenmeden evvel, evlendikten sonra neslinden gelecek olan çocukları o an da zahiren yoktur, ama bâtın da vardır. İşte bu izafi yokluktur. Yokluktan zuhura çıkacaktır, yani izafi yokluktan varlığa çıkacaktır. O zaman da kendisi tespit edilmiş olacaktır. İşte yokluktan kasıt iki manada, birisi mutlak manada yokluk yani hiç bir şekilde mevcut olmayan ve olamayacak olandır. Diğeri ise izafi yokluk yani hâli hazırda görünmez olduğu halde, ama gelecekte veya zuhur ettiği zaman görünecek olan izafi yokluk yani geçici yokluktur. İşte bütün bunların varlığı da O'ndandır, kendisindedir.

Sıfatları ile cümle güzellikleri şümulüne aldı. Zatı ile cümle kemalleri özünde topladı.

“Sıfatları ile cümle güzellikleri şumulüne aldı. Zatı ile cümle kemalleri özünde topladı.” Güzellik kelimesi, kemal kelimesinin altında kaldı. Kemal kelimesini zatına bağladı, güzellikleri de sıfatlarına bağladı. Dolayısıyla kemal daha üstte olmuş oldu. Kemal vasfının özelliği güzellik kelimesinin daha üstüne çıktı. Güzellikler sıfatlarında, kemal zatında oldu.

“Sıfatları ile cümle güzellikleri şumulüne aldı. Zatı ile cümle kemalleri özünde topladı.” Beşeriyet mertebesi açısından çirkin diye adlandırdığımız bazı şeyler var. Hak onları cümle güzellikleriyle şumulüne aldı. Yani bütün âlemlerde ki varlıkları şumulüne aldı demektir. O zaman çirkinlikler diye ifade edilen şeyler yoklukta olduğundan yani daha zuhur etmediğinden, izafi yoklukta olduğundan ve faaliyet sahasına gelmediklerinden o mertebede hepsi güzeldirler. İşte cümle güzellikleri diye yani güzeller ve çirkinler ayrımı yapmadan zati mertebesinde bunların hepsini şumulüne aldı.

Zatı ile cümle kemalleri özünde topladı. Çirkinlikler, kötülükler dediğimiz Kahhâr, Cebbâr tecellisi diye isimlendirdiğimiz şeylerin hepsini bir kemal olarak ifade etmekte ki aslı da budur. Hepsi bir kemaldır. Hakk’ın varlığında zeval diye bir şey söz konusu değildir. Çirkinlik olarak gördüklerimiz bizler için, nefislerimiz içindir. Yoksa Hakk’a ait olan kemaldır, dolayısıyla zeval sözü O’na nispet edilemez. Bu zuhura çıktığı zaman yaşanan bir hadisedir. İşte zuhura çıkınca zeval veya eksi gibi isimleri alması, daha evvelki hâline göre izafi yokluktan yine izafi varlığadır. Allah’ın zatı itibariye eşyaya, şey’iyete bakarsak mutlak varlıktır; ama eşya olarak bakarsak izafi varlık, isimlenmiş varlıktır. Bunların hepsini zati itibariyle özünde topladı.

Güzellikleri safha safha, sıfatları yanaklarında kendini gösterir. Zatından gelen sesle kayyûmiyyet sıfatına istikâmet çizdi.

Kayyûm kendi varlığı ile kâim demektir. Kayyûm bakıcı demektir, hani camilerin kayyumları vardır işte oranın bakıcısı demektir. Düzenleyicisi kontrol edicisi demektir. Kayyûm, kendi varlığı ile kâim olan Allah'tır. Başkasına ihtiyacı olmayandır; yani varlığı kendi kendine ayakta duran kendi ile kâim olan "kâim bi-nefsihî" nefsiyle kâim, kendiyle kâim olandır.

"Kayyûmiyyet sıfatına istikamet çizdi." Kendi varlığının ne suretle kâim olacağına yani devamlılık üzere olacağına çizgilerini çizdi. Zatından gelen bilgiyle yani Cenâb-ı Hak zatından olacak şeyleri bildirdi, kayyûmiyyet sıfatı da onu öylece yaptı.

"Güzellikleri safha safha, sıfatları yanaklarında kendini gösterir." Güzellikleri bölük bölük, sıfatları da yanaklarında kendini gösterir. Burada vechinden yani yanaklarından kasıt bütün âlemde onun vechini seyretmeye başlayan kimse onun yüzünde de bütün âlemde ki zuhurları müşahede etmiş olur. Nitekim:

﴿فَأَيُّهَا تَوَلَّوْا فَتَمَّ وَجْهُ اللَّهِ﴾

"Nereye dönerseniz dönün, Allah'ın vechi oradadır" (Bakara, 2/115) buyrulmaktadır. Vechine bakıldığı zaman kişinin bireysel olarak neleri vardır; evvela başında saçları, alnı, kaşları, gözleri, burnu, ağzı ve yanakları vardır. İşte misal olarak, teşbih ederek yanaklarında kendini gösterir, yani vechinde kendini gösterir.

"Zatından gelen sesle kayyûmiyyet sıfatına istikâmet çizdi." Kayyûm kelime, isim olarak kendi varlığıyla kâim olan, hiç bir şeye ihtiyacı bulunmayan manasındadır. İşte zatından

gelen sesle yani sesteki kasıt nefes-i Rahmânî ile veya ilim ile kayyûmiyyet sıfatına istikamet çizdi. Kayyûmiyyet sıfatının istikameti neresi ise onun istikameti de zatıdır. Yani zuhurda olan bütün varlıkları kendi varlığı ile kâim olduklarını ve bu kâimiyyetin istikametinin de zatına doğru olduğunu belirtti.

﴿وَالِى اللّٰه تَجْعَلُ امْرُؤًا﴾

“Bütün işler Allah’a döndürülür.” (Âl-i İmrân, 3/109) Ve benzeri birçok ayetlerde belirtildiği gibi dönüşünüz bizedir, dönüşünüz banadır gibi bütün âlemler içinde geçerli olan bu âmir hüküm, onun ifadesini böylece diğer bir şekilde izah ediyor.

Durum ki, yukarıda anlatıldığı gibi oldu; sessizler konuştu:

- O, kendilerinin aynıdır,

İyilikler de kötülükler de şehâdet getirdi:

- O, kendilerinin süsüdür.

“Durum ki, yukarıda anlatıldığı gibi oldu; sessizler konuştu: O, kendilerinin aynıdır.” Sessizler konuştu; daha evvelce yani yok hükmünde batinında olan varlıklar, zuhura çıktıkça var oluş sebepleriyle semâya, raksa başladılar. Bu âlemde vücut bulduğumuz için her birerlerimiz bu semâyı, raksı yapmamız lazım. Yani bu neşeyi, Cenâb-ı Hakk’ın vermiş olduğu isimlerin zuhurlarını tespihe başladılar. İşte sessizler konuştu derken hem anladığımız mana da kelimeler ile konuştular. Ayrıca lâfzî kelimeler olarak konuşmalar da varlıklarının zuhura gelmesi onların lisanları oldu. Varlıklarının ortaya gelmesi onların konuşması oldu. Sen baktığın zaman şurada elma, burada şu var gibi söyledin, sen onları konuşturdun. Ne kadar güzel diye sen konuştun; ama bu, o varlıkların konuşması oldu. Bu güzellikler onun lisanı

oldu. Sen konuşuyorsun ama konuşuran onlardır. Hareket onlarda oluyor ki seni harekete geçiriyor. Bir yönden konuşmaları böyledir; bir de kendi lisanlarıyla kendi kendilerine konuşmaları vardır. Sessizler konuştu; daha evvelce zuhura çıkmamışken zaten sessizdiler; zuhura çıkmaları onların sesi oldu, varlık belirtileri oldu, benliklerini ifşa etmeleri oldu.

“O, kendilerinin aynıdır.” Konuşmaları bu oldu. Biz ondan gayrı değiliz diye söyleşmeye, konuşmaya, sevinmeye başladılar. Madense madeniyet mertebesinden, nebatsa nebat mertebesinden, hayvansa hay yani canlılık mertebesinden, hele hele insan ise insan-ı kâmil mertebesinden konuşmaya başladı.

“O, kendilerinin aynıdır. İyilikler de kötülükler de şehâdet getirdi. O, kendilerinin süsüdür.” İyiliklerde kötülükler de, *“Biz Hakk’ın birer varlığıyız”* diye şehâdet getirdiler. Her varlığın kendi kendine ve kendi lisanından olan şehâdeti yani *“eşhedü”* sü var. Ben şahidim ki diyor beni var eden Hak’tan başkası değil. Bütün mahlûkat bu şehâdette bulunuyor. Melâike-yi kirâm da bu şehâdette bulunuyor: *“Benim Rabbim Rabbü’l-âlemîndir”* diye. İnsanlar arasında iyi ya da kötü diye adlandırılan bütün varlıklar, kendilerine şahit oldular, şehâdet getirdiler.

“İyilikler de kötülükler de şehâdet getirdi. O, kendilerinin süsüdür diye.” *“Bizdeki güzellik O’nun süsüdür, O’ndandır, O’nun bizi süslemesidir”* diye şehâdet getirdiler. İnsanlar bunu, *“Eşhedehüm ala enfüsihim”* (7/172) diyerek kendi nefisleri üzerine şahit oldular. Yani nefislerinde, varlıklarında Hak’tan başka varlık yoktur diye onlar da ona şahit oldular ki insanın şehâdeti en kemâlli şehâdetdir. Bu, şuurlu bir şehâdetdir; diğerlerinin şehâdeti ise tabîi şehâdetdir.

“Durum ki, yukarıda anlatıldığı gibi oldu; sessizler konuştu: O, kendilerinin aynıdır.” Cenâb-ı Hak zatını, sıfatını, isimlerini, fiillerini zaman içerisinde izafi yokluktan varlığa doğru çıkarmaya başladı, işte o zaman sessizler konuştu. Bu

konuşma her varlığın kendi mertebesinden kendi lisanı ile oldu ve olmaya devam ediyor. Şu anda bütün varlıklar henüz ortaya çıkmış değil, bizim yaşadığımız şu zamana kadar çıkanlar çıktı ama her an değişik bir zuhur olduğundan, her an yeni zuhurlar olduğundan bunlar izafi yoklukta sessiz oldukları halde varlık sahasında boy gösterdikleri zaman konuşmaya başladılar. Ne ile? Kendi hal lisanlarıyla konuşmaya başladılar. Rüzgâr fırtına diliyle konuşmaya başladı; sabah, güzelliği ve sessizliği içerisinde konuşmaya başladı yani görüntüye gelmeye başladı. Onun görüntüye gelmesi zaten konuşmasıdır. Gündüz açıklığını ortaya koyduğu zaman açıklık konuşmasına başladı. Çiçekler açtığı zaman açma konuşmasına başladı; renk, kokusu ile nefes-i rahmani konuşmasına başladılar. İşte böylece o kendilerinin aynıdır. Bütün bu sessizlerin zuhura çıkıp konuşmasıyla onlarda olan oluşumunun kendilerinin aynıdır yani sessizlerin konuşması dahi kendinin bâttından zâhire zuhurda görünmesiyle konuşmaları onların aynı oldu. Çünkü;

﴿هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ﴾

Evvel, Âhir, Zâhir ve Bâtin kendisidir. (57/3) Bâttında sessiz haldeyken zuhura çıktığında yani zâhire geldiğinde konuşmaya başladılar. Her zâhire gelenin, mutlak manada bir konuşması vardır yani hal lisanıyla kendisini anlatması vardır. Eğer bu konuşması yani hal lisanıyla kendini ortaya koyması anlatması olmamış olsa o varlık tanınmaz, bilinmez ve yine gaybde olmuş olur.

“İyilikler de kötülükler de şehâdet getirdi: O, kendilerinin süsüdür.” Bir bakıma iyilik diye bilinen şeyler de süstür, kötülükler diye bilinen şeyler de bir süstür. Çünkü kötülük de bir fiildir, o fiili yapması da onun süsüdür ama süsten kasıt ne manada olduğunu kişiler kendilerine göre düşünsünler yani süs bir bakıma fazladan bir ilave olduğundan daha çok değerlendirir varlığı buna süs denir. Kötülükler de fazladan bir şeyler, fazladan ilave edildiğinde o fazlalar da onun süsüdür.

Yani kötülüğünün artması gibidir, bu ince bir manadır. Bu ince manayı da iyice anlamak gerekiyor.

Yüce Allah sayılarda bir oldu; azameti ile ezellerin ve ebedlerin ferdiyetini aldı. Tenzih edilmekten yana münezzehtir. Temsilden, teşbihten yana mukaddestir. Birliğinde sayıya gelmez, büyüktür. Büyüklüğüne hudut çizilmez, azizdir.

Hani bazı insanlar Allah'ı tenzih ederiz, noksan sıfatlardan tenzih ederiz derler. Bilinmelidir ki Allah tenzihten dahi münezzehtir. Yani tenzih edilmekten münezzehtir tenzih edilemez. Bazı kelimeler var fiil mertebesinde geçerlidir; orada onu kullanırsın. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, mesela yaratma kelimesi ef'al ve esma mertebelerinde, yani şariat ve tarikat mertebelerinde yaratmadan bahsedilebilir. Çünkü orası ikilik mertebesidir; tenzih ve teşbih mertebeleri var orada. Bu kitabın muhtevası açısından ise Cenâb-ı Hak tenzihten ve teşbihten münezzehtir. Yaratmadan bahsedilmez, bunun yerine zuhur, tecelli ifadeleri kullanılır.

“Azameti ile ezellerin ve ebedlerin ferdiyetini aldı.” Yani ezel ve ebedin birliğini aldı. Ezel de O'ndan ebed de O'ndandır. Bu mertebede ezel, ebed diye ayırım yoktur; ferdi vâhid olarak bir varlık var. **“O kadar ki tenzih edilmekten yana münezzehtir.”**

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعَزَّوَجَلَّ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾

وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ﴿١٨١﴾

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٢﴾

Saffât suresinin 180, 181, 182. ayetlerinde buyrulmaktadır:
“Subhâne Rabbike Rabbi'l-izzeti amma yasifûn ve selamun ale'l-

mürselin ve'l-hamdü lillahi Rabbi'l-âlemin." Subhane: "O'nu tenzih ederiz" Rabbike: "Rabbini tenzih ederiz." İzzeti amma yasifun: "Onun izzetini, şerefini, yüceliğini sizin vasıflandırdığınız vasıflardan tenzih ederiz." Yani ben Rabbimi şöyle biliyorum diye bir vasıf koydun. Rabbini sen kendi tanıma yönünden, kendi kafandan bir Rab tasavvur ettin, yani benim Rabbim böyledir dedin. İşte "Rabbü'l-Erbâba" varmak için bu rablerden yani rabb-i haslardan O'nu tenzih etmek lazımdır. Tenzih edildikçe... bir süre sonra ne tenzih kalıyor ne de tenzih edilen kalıyor.

Çünkü tenzih bir eksiklikten sonra ki yüceltme ifadesidir. Yani eksiklik varmış gibi diğer varlığı onun üstünde görme ifadesidir tenzih etme, münezzehe kılma. Tenzih edersen, kayıt altına alır yani sınırlandırır, teşbih edersen de aynı şekilde sınırlandırır. Tenzih edersen kısıtlarsın, teşbih edersen sınırlandırır. Tenzih edersen şunu yapmaz, bunu yapmaz dersin. Peki, bu edenler nereden çıkıyor, edilenleri kim yapıyor, nasıl oluyor? Nereye bakarsan Hakk'ın vechi oradadır diyor âyet. Ayrıca O'nu tenzih edip O ötelere deniyor. İşte zâhir ilimde çok dikkat edilirse böyle tenakuzlar yani birbirine ters düşen hükümler vardır. Bunlar ancak üst idraklere çıkıldıkça anlamak, idrak etmek, aralarındaki farkları bilmek mümkün oluyor.

"Temsilden, teşbihten yana mukaddestir." Yani O, ne temsil edilebilir, ne teşbih edilebilir. Teşbih, benzetmeyle O'na yaklaşılmaya çalışmaktır; yoksa teşbihin kendisi değildir.

"İşbu yüce Allah sayılarda bir oldu." Ahadiyyet itibariyle, Allah itibariyle, Âdem itibariyle hep bunların başlarında olan Âdem'de sayılarda bir oldu. **"Azameti ile ezellerin ve ebedlerin ferdiyetini aldı. O kadar ki tenzih edilmekten yana münezzehtir. Temsilden, teşbihten yana mukaddestir. Birliğinde sayıya gelmez; büyüktür. Büyüklüğüne hudut çizilemez, azizdir."** İşte bütün sayılar en küçüğünden, en büyüğüne kadar "bir" in tekrarından ibarettir. Mesela elli

dediğimiz sayı, elli tane “bir”in yan yana yazılışından başka bir şey değildir; birer kibrit çöpü olarak alsak da bunları yan yana koysak elli tane “bir”in meydana getirdiği mana elli sayısı ile ifade edilmekte, elli rakamıyla belirtilmektedir ama aslında hepsi birbirinin aynı olan “bir”lerden meydana geliyor. İşte işlerimiz zorlaşmasın, kolaylık olsun diye elliyi ifade etmek için elli tane yan yana çizgi yahut çöp getirmektense beş ile sıfır yan yana koyup elliyi “50” ifade etmiş oluyoruz. Kolaylık olması bakımından insanoğlu kendi kendine bu sayıları toplu olarak gösterme sistemini bulmuş, bunlara da sayılar demiştir. Bu sayılar aslında hepsi “bir” in tekrarından başka bir şey değildir.

Bunun ilk “bir”i kesrete düşmemiş olan “bir”i, a’ mâiyyetten ahadiyyete tenezzül etmesi yahut geçmesi, işte bu “bir”lerin başı, yani “bir”in en büyük “bir”idir. Peki diğerleri küçük mü değil ama kaynak olması bakımından bu “bir” ve bu “bir” den sonra zuhur eden ahadiyyet mertebesi iki değil yani “bir” kaynak ahadiyyet mertebesinden zuhura gelen vahidiyyet mertebesi zuhurda “bir” olmaktadır. Cenâb-ı Hak insanlar hesaplarını kolayca yapsınlar diye “bir”lerin bütünü ifade eden çoğul sayılara ikili, üçlü, dördü, beşli gibi rakamları yan yana dizerek bunları kolaylaştırarak hem okunması hem anlaşılmasını sağlamıştır. İşte biz bu şekliyle meseleye baktığımızda “elli”yi, “kırk”ı vs. ayrı varlıklar olarak zannederiz. Hâlbuki hepsi o “bir”in “bir”lerinden meydana gelmiş olan sayısal değerlerdir.

“Azameti ile ezellerin ve ebedlerin ferdiyetini aldı.” Yani geçmişlerin ve geleceklerin tekliğini aldı. Ferdiyet kelimesinin hakikati de zuhur mahalli olarak Efendimiz Hazret-i Muhammed’e (sallallahu aleyhi ve sellem) ait bir anlayış yani bir yaşam sistemidir; buna *“Ferd-i Vâhid”* tek ferd denmektedir. Ferdiyet hakikati kısaca ifade edilirse; kişinin bütün varlıkta kendini müşahede etmesidir. Yalnız burada çok dikkat edilmesi gereken bir husus var, bu anlayış insanı başka yönlerle

kaydırabilir. Çok ihtiyatlı davranmak gerekmektedir. Eğer bu anlayışı nefsimize kaptırırsak yani aklımızın iradesinde bu bilgiyi kullanmazsak hayal, vehim ve hevâ o kanaldan girer, bize kendimizi olduğumuzdan farklı şekillerde abartılı gösterir, yani şu hallere, bu hallere geldin gibi vesveseler verir. Ehlullahın gerçek manada söylediği sözlere benzer hayali, nefsi ve vehmi sözler söylemeye ve düşünceler oluşturmaya başlar. Bunlara çok dikkat etmek gerekir.

İşte onun için Mevlana hazretleri şöyle buyurmaktadır: “Bir ayağımla pergelin yere bastığı ayak gibi şeriata basar buradan ayrılmam. Diğer ayağımla da âlemi dolaşırım.” Pergelin iki ayağı da yere basarsa o pergel olmaz ama pergelin bir ayağı yere basar, bir ayağı da dönerse işte o ulaşabildiği en geniş çevreyi yani çemberi çizmiş, hareketlenmiş olur. İşte ayaklarımızın ikisini de yerden kaldırmayacağız hayal ve hevâya kapılmayacağız.

Yani bireysel benlik şuurumuz saklı olmakla birlikte hakiki varlığımızı da bulmaya çalışacağız ama kendimizi kaybetmeden. Eğer pergelin iki ayağını yere bastırırsak o zaman hareket etme kabiliyetimiz kalmaz. Pergel nereye basmışsa hayatımız o noktadadır, daha ileriye gidemez. İşte büyüklerimizin bizlere verdikleri tavsiyeler en önemli ölçü ve en geniş mahiyette idrak, pergelin şeriat mertebesinde ki ayağının yere basması diğer ayağının ise bütün âlemleri dolaşması şeklindedir.

Cenâb-ı Hak tarafından emredilen Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) tarafından da bizlere tebliğ edilen namaz hakikatinde bunu görmekteyiz. Bize sağ ayağınız yerden hiç kıpırdamayacak denmektedir. İmam-ı Azam hazretleri şöyle demiş: “*İmkânım olsaydı sağ ayağımın başparmağını yere çivilerdim. Namazda ileri, geri, sağ, sola kalkmasın, kaymasın diye.*” Namazda secdeye vardığımız zaman sağ ayağımızın başparmağı da secde istikametinde olmakta yani o da geriye gitmemekte. Çünkü bize düşen şeriat mertebesine sınıksız basıp sarılmak ve hedefimizi, hiçbir zaman

zat-ı mutlakdan yani Kâbe-i Muazzama'dan hiçbir azamızla oradan dönmek suretiyle oraya yönelmektir. Sol ayağımızın serbest olması da nefs-i kül hükmünde bu âlemde dolaşma serbestliğinin olmasının ifadesi ki Hazret-i Mevlana bunu pergel diye ifade ediyor. İşte bütün bu âlemdeki varlığın tek varlık olduğunu kişinin idrak etmesi ve kendindeki ruhun da bu âlemdeki ruhtan ayrı bir ruh olmadığını ve ruh ise bütün âlemi kapladığını düşününce kişide oluşmaya başladığı zaman bu kimse, daha henüz oraya ulaşmamış bile olsa ferdiyet yolunda yürümektedir.

Ancak bu daha evvel de belirttiğimiz gibi tehlikeli bir anlayıştır. Nefsimiz bundan pay alırsa bizi gerçek manada nefsi emmâre istikametinde benlik olarak kendisini üstün görme haline götürür ki çok tehlikelidir zaten orada o kişinin işi bitmiş olur. Ancak bu ferdiyete gelmek için vitriyyet gerekir. İşte yine dinimizin uyguladığı zahiren bizlere uygulattırdığı yani kullarına, müntesiplerine uygulattırdığı beş vakit namazın sonunda kılınan vitriyyet namazı da bu vitr hakikatini bizlere bildirmektedir.

Salât kitabımızda bu hususlar belirtilmiştir ama yeri gelmişken yine belirtelim. Bilindiği gibi yatsı namazının 13. rekâtıdır, vitriyyet yani hem sayısal kemâlat, hem manasal kemâlattır. Vitr'in tekbiri de tek bir tekbirdir. Bir günlük namaz içerisinde iç, dış ezan dâhil 281 adet tekbir ve 1 bir tekbir vardır. Bakın 282 diyemiyoruz çünkü vitriyyet tekbiri kendine ait kendine has çok bir özel tekbirdir. 13. rekâtın başladığı amir hükmü olan "Allahu Ekber" denilince kişinin ellerini kaldırmak suretiyle 13. hakikatin orada zuhura çıkmasıdır. İşte bu hale vitriyyet denir.

Hadis-i Şerif'te bildirilir ki; "Allahu vitrun yuhibbul vitra" yani Allah birdir ve birleri sever. Neden burada "Allahu ahaden, Allahu vahiden" denmemiş, yani "Ahad" ve "Vâhid"deki bir anlamı kullanmamış da, "vitr" kelimesindeki "birlik" kullanmıştır? Cevabı şudur: "Ahad" ve "Vâhid" sayısal

manadaki birliği ifade etmektedir. Bu farkı anlamamız gerekiyor. “Vitr” ise manasal hakikatte birliği ifade etmektedir. Ahad ve Vâhid sayılar değeri olarak mesela 1, 3, 5, 7 gibi tekliği belirtmektedir. Vitr tekliği ise bütün manalarda ki manaların Hakk’ın birer manaları olduğunu belirtmesi yönünden vitriyyeti ifade etmektedir.

فَأَبْرَأُوا فَمِنْ وَجْهِ اللَّهِ

“Nereye baksanız Allah’ın bir vechi oradadır” (Bakara, 2/115) âyetinin manasında, nereye baksanız Allah’ın vitriyyeti oradadır bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle ayet-i kerimenin, hadis-i kutsi yönüyle izahı, “Nereye baksanız Allah’ın vitriyyeti yani tekliği yani bir vechi, manasal bir vechi oradadır” şeklindedir. İşte bu hakikati her birerlerimiz birey olarak kendimizde bulmamız gerekiyor. Kişinin kendi hakikatinin Hakk’a ait olduğunu mutlak manada idrak ettiği zaman hem sayısal birliğin ifadesi olarak vahidiyyet mertebesinden, hem de manasal birliği olarak kendindeki esmâ-i ilâhiyelerin manalarının birliği ifadesi olarak vitriyyet hakikatini yaşamış olur. Vitr bir demek ama kelime ve mana yönüyle bir demektir. Ahad ve vahid de bir demektir; ancak sayısal birlik anlamında bir demektir.

Bir insan gerçek manada kendisinde bulunan Hakk’ın varlığını idrak ettiği zaman sayılar itibariyle bütün bu varlıkların zahir ve bâtın kendinde de var olduğunu sayısal olarak idrak etmesi, ahadiyyet veya vahidiyyet hakikatidir. Ama her sayının ifade ettiği bir mananın bulunduğu ve insanın esmâ-i ilâhiyyenin bir cemiiyeti olduğu, her esmanın da kendine göre bir manasının olduğunu, o manalara verilen isimde yani her bir manaya verilen değerde vitrin bulunduğunu anlaması kendinde ki vitriyyet hakikatinin ortaya çıkması demektir. Kişi kendinde bulunan manalar itibariyle her mananın, kendisinde birer birer zuhuru olduğunu, ama esmâ-i ilâhiyyenin toplu olarak kendisinde var

olmasından dolayı da esmâ-i ilâhiyyenin toplam olarak bir olduğunu anlaması ve dış âlemde ki bütün sayısal değerlerinde ahad ve vahid olarak tek olduğunu idrak etmesi ve kendisinde bunları bulması onun vitriyyetidir. İşte vitr namazı bu hakikat için kılınmaktadır ve her gün tekrar edilmektedir. Hatta vâcib yani farza yakın bir hüküm olduğundan zahir ve bâtın tatbikatının mutlaka lazım geldiği bildirilmiştir.

Zahiren namaz kılan bir kimse vitrin fiziki yönünün meydana getirmiş olur ve bunun da sevabını alır. Ama gerçek manada irfan sahibinin hem zahirî, hem bâtınî yani hem fizikî hem ruhanî hâlini ortaya çıkarması bu anlayışa bağlıdır. *“Halaka’l-Âdeme alâ sûretihî”* hadis-i kudsîsinde de belirtildiği gibi *“Halaka’l-Âdeme alâ sureti’r-Rahman.”* Rahman’ın sureti üzere insanın varlığının ikame edildiğini ve bu vasıflarla kâim olduğunu, kendisinin de bunun dışında olmadığını bilmesi ve bunu yaşamaya doğru yola çıkması veya yaşayabilmesi onun vitriyyetidir. İşte kendisinde bulmuş olduğu bu vitriyyeti yani kendi mevcut varlığı içinde bulmuş olduğu bu vitriyyet hakikatini, âlemin bütün fertlerine yayar. Böylece her bir fert bu vitriyyet hakikatini idrak etmiş olur ve bunun neticesinde bütün bu varlıkların da aslında Ahad ve Vahid’e dayandığını idrak eder. Nihayetinde bütün bu âlemin ferd-i vahid olan tek bir vücudun, Allah’ın zatının zuhurundan başka bir şey olmadığını hakikatini kendi müşahede etmiş olur.

“Azameti ile ezellerin ve ebedlerin ferdiyetini aldı. O kadar ki tenzih edilmekten yana münezzehdir.” Onu tenzih etmek dahi imkânsızdır. Tenzih iki yönlüdür. Bunu da sürekli karıştırıyoruz. Cenâb-ı Hakk’ı noksan sıfatlardan tenzih ederim diye klasik manada bir cümle kullanıyoruz. Bu cümle, bu anlayışta yerli yerindedir ancak şeriat mertebesinde. Yani çok fazla tefekküre gerek göstermeyen bu söz veya bu anlayış, şeriat mertebesinde ve tarikatın zahir mertebesinde geçerlidir. Hakikat mertebesinde ise bu cümlenin çok düşünülerek söylenmesi gerekir.

Çünkü büyüklerimiz buyurdular ki, tenzih edersen O'nu sınırlandırırın, kayıt altına almış olursun. Yani Cenâb-ı Hak şöyle, şöyle şunları, şunları yapar; şunları, şunları yapmaz gibi O'nun hakkında hüküm vermiş olmaktayız ki bu edepsizliğin en büyüğüdür. Şeriat mertebesinde böyle söylenilmesi edep dâhilindedir, haddizatında edep dışı olduğu halde edep dâhilindedir. Hakikat mertebesinde bu söz söylenirse edep dışı olur çünkü bu tenzihi yapmak suretiyle Cenâb-ı Hakk'ı sınırlamış ve takyit etmiş olur. Cenâb-ı Hak şunu, şunu yapar; şunu, şunu yapmaz denir. Nereden biliyoruz, yapıp yapmadığını? O zaman Cenâb-ı Hakk'ın yapmadığı fiilleri bir başka İlah'a vermemiz gerekiyor ki o İlah o fiilleri yapmış olsun. Bu anlayış da şirkin ta kendisi olur. Böyle bir şey zaten söz konusu olamaz.

Demek ki âlemde ne varsa, ne yapılıyorsa Hak tenzih edilmekten yana münezzehdir yani bütün fiiller O'nun fiilidir. Ama istediği fiillerdir, ama istemediği fiillerdir yani neticede rızası olan fiillerdir, olmayan fiillerdir ama bütün bunların meydana getiricisi programlayıcısı, kurucusu, muharriki Hak'tır ama zuhur ettiği mertebeye göre de karşılık bulacaktır. Bu işin ayrı bir yönüdür. İşte Cenâb-ı Hak şunu, şunu yapmaz gibi sözler söylenir. Kardeşim nereden biliyorsun yapıp yapmayacağını? Şimdi bu birinci tenzihtir. Bir de mutlak ve kadim tenzih var ki, işte o tenzih gerçek tenzihtir. İlk kısımdaki beşeriyet yönünden yapılan tenzih dediğimiz gibi şeriat ve tarikat mertebesinde geçerlidir, mazurdur ama irfâniyet yolunda olan hakikat ve marifet mertebesinde olanlar bu tenzihi yapamazlar.

Ancak onlar kadim yani mutlak tenzihi yaparlar. Mutlak tenzih ise Cenâb-ı Hakk'ın zatı yönüyle tenzih edilmesidir; yani zatının istikametinde olur. İlk kısımda bahsedilen tenzih, zuhur mahalline ait olan tenzihlerdir ki noksan bir tenzihtir. Mutlak manadaki tenzih ise Cenâb-ı Hakk'ın zatı itibariyle zuhuru olmadığından yani amâiyyet ve ahadiyyet mertebesinde zaten

zuhur olmadığından orada mutlak manada Hak her şeyden münezzehtir. Yani Zuhura çıkmaktan âlemleri halk etmekten iyilik, kötülük, şu veya bu ne varsa hepsinden münezzehtir. Çünkü o mertebe ayrı bir mertebedir. O mertebeyi belirten birçok ayet-i kerime vardır. Bunlardan biri şudur:

(فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ)

“Şüphesiz Allah âlemlerden ganidir.” (Âl-i İmrân, 3/97) Burada âlemlere ihtiyacı yoktur manasındaki tenzih gerçek tenzihtir. Yoksa zuhur mahallinde yapılan tenzihler eksik tenzih olmuş olur. Burası da Museviyet mertebesidir ve İslam yani İslam derken baştan itibaren gelen dinin ismi İslam, zaten başka din yeryüzünde yoktur. Eğer dinler diye bir çoğul olsaydı “amentü” de dinlere imanı Cenâb-ı Hak şart koşardı. Semavi dinler yoktur, semavi kitaplar vardır. Semavi kitaplar da peygamberiyle birlikte İslam dininin bir mertebesini bize bildirmektedir. Bunlar da Kur’an-ı Kerim’in içinde olan hakikatlerdir; yoksa tahrif edilmiş haliyle İncil, Tevrat’a ve içindekilere itibar edilmez. Kur’an’da Hazret-i İsa’dan bahseden ayetler İncilî ayetlerdir.

Hazret-i Musa’dan bahseden ayetler Tevratî ayetlerdir, Hazret-i Nuh’tan, Hazret-i İbrahim’den ve Hazret-i Âdem’den bahseden ayetler o mertebelerin ayetleridir. Kur’an-ı Kerim’de bütün kitaplar mevcuttur ve hükmü bu şekildedir. İşte zahirî tenzih mertebesi, Museviyet mertebesidir ki, İslam’ın zâhiridir. İseviyet mertebesi olan teşbih hakikatleri ise İslam’ın bâtınıdır. İslam’ın zâhir ve bâtın bütün hakikati ise tevhiddir. Diğer bir ifadeyle tenzih ve teşbihi kendi mertebelerinde geçerli olarak tatbik etmek ve bunların ikisini birleştirmek gerçek tevhiddir. Yoksa sadece kelime-i tevhidi okumakla “La İlahe İllallah Muhammedun Resulullah” demekle kişi tevhid ehli olmaz. Zâhiren tevhid ehli olur. Zaten tevhidin bâtınından haberi olmadığından bâtınından sorumlu olmaz. Ancak kaybettiği şeyin ne kadar büyük olduğunu da âhirette de idrak edilecektir.

“Tenzih edilmekten yana münezzehtir.” Yani tenzih edilemez. “Temsilden, teşbihten yana mukaddestir.” Yani tenzih de etsen, teşbih de etsen sınırlarsın, kayıt altına alırsın derler. Teşbih, Cenâb-ı Hakk’ı misallerle bildirmektir. İşte o misal ile sınırlandırıldığı zaman Hakk’ı sınırlamış olmaktadır ki, bu dahi geçilmesi gereken bir mertebedir. Ancak misal olması bakımından bir teşbih yapılabilir. Hatta teşbihte hata olmaz derler ama teşbih edilen şeyde kalırsak teşbih mertebesinde kalmış oluruz, Hakk’ın gerçek zatına ulaşamamış oluruz. Teşbihten, tevhide ancak geçmek mümkün olur. Kur’an-ı Kerim’de birçok ayetler vardır. Mesela;

(وَأَنْزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَىٰ جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَتِلْكَ الْأُمَّةَ أَلْ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ)

“Lev enzelnâ hâzel kur’âne alâ cebelin le reeytehu hâşian mutesaddian min haşyetillâh, ve tilkel emsâlu nadribuhâ lin nâsi leallehum yetefekkerûn” (59/21) “Ve tilkel emsâlu: İşte biz böyle misaller vererek sizlere hakikatleri anlatıyoruz. Baştaki misal “Lev enzelnâ hâzel kur’âne alâ cebelin” burada teşbih benzetme var. Eğer “Lev enzelnâ hâzel kur’âne alâ cebelin le reeytehu hâşian mutesaddian min haşyetillâh “ Bu Kur’an-ı bir dağın başına indirseydik, o dağı paramparça olmuş olarak görürdün” diye burada bir teşbih var. Ayrıca bu ayet kişiye göre müteşabih ayetlerdendir. Hakikati okuyan kişi bu ayette bahsedilen mertebeyi idrak etmemişse onun için bu ayet-i kerime müteşabih ayet-i kerimedir. Ama kim bu ayetin hakikatini idrak etmişse onun için bu ayet-i kerime muhkem ayete dönüşmüştür. Yani gerçekten kendisiyle amel edilir durumdadır. Misallerle, teşbihlerle kendi varlığının üstüne yani kendi beden dağının üstüne gerçek manada zâtî kelimât-ı ilahiyye yani Kur’an dediğimiz zâtî manada ilahi kelimeler indirildiğinde, nefis dağı mutlaka parça parça olur. İşte birincide tenzih anlayışıyla yani şariat mertebesinde okursak, ikincide teşbih anlayışıyla okuduğumuzda, bu iki anlayışı

toplarız. O zaman tevhide ulaşmakta, yani ayetin hakikatini kendi bünyemizde yaşamış olmaktadır. Şu halde Cenâb-ı Hak temsilden yani misallerden, teşbihten mukaddestir. Bu hali yaşadıkdan sonra temsilden teşbihe, teşbihten tevhide ulaşırız.

“Lev enzelnâ hâzel kur’âne alâ cebelin le reeytehu hâşian mutesaddian min haşyetillâh, ve tilkel emsâlu nadribuhâ lin nâsi leallehum yetefekkerûn “ ayetini ve benzerlerini bu halde yaşadıkdan sonra artık orada temsil ve teşbih kalkar orada kudsiyet başlar. Allah temsilden, teşbihten yana mukaddestir. Bunu evvela *vitriyyet* olarak kendi bünyemizde idrak etmemiz gerekir. Sonra da bütün âlemdaki nefisler üzerine, âlemdaki varlıklar üzerinde bunu böyle düşündüğümüzde *ferdiyyet* hakikatini bu yönden de anlamış oluruz. Yani bu ayet-i kerime ile vitriyyet ve ferdiyyet hakikatlerini idrak etmiş oluruz. Bu da bizlere ayrı bir yol olmuş olur.

“Birliğinde sayıya gelmez; büyüktür.” Yani şu kadar, bu kadar sayı diye sayıya gelmez. **“Büyüklüğüne hudut çizilemez, azizdir.”** Yani büyükte ne kadar büyük? Büyük dediğimiz zaman aklımızda bazı büyüklükler gelir. Onların içinde en büyük gibi zannederiz. *“Allahu Ekber”* dediğimiz zaman O en büyüktür. Neyin en büyüğüdür, yani bir başka ilahlar, başka varlıklar olacak ki onların içinde en büyük olsun. İşte orada tenzihi manada bir kimse eğer tam olarak tevhidin hakikatine ulaşmamış ise dünyaya veya âhirete ait kendinde olan birçok sevginin ifade ettiği manalar kendisi için zaten bir ilahdır. Neyi seviyorsa o onun ilahıdır. İşte bunların içerisinde en büyük olan Allah’tır. Ama irfan ehli için bütün esma ilahları içerisinde en büyük olan Allah anlayışı oluşacaktır. Ezân-ı Muhammedî’de dört defa okunması, ef’al âlemindeki varlıkların veya ef’al âlemindeki manaların en büyük manası Allah esmasının zuhur manasıdır. Esmâ âlemindeki isimlerin en büyüğü Allah esmasıdır. Sıfat mertebesinde olan manaların ve anlayışların en büyüğü Allah vasfıdır. Zat mertebesinde zaten Allah’tır, başka bir şeyde yoktur.

O'nun üzerine, bir kemmiyet ölçüsü vurulup "ne kadar?" gibi bir soru olamaz. O'nun için, bir şekil ve bir keyfiyet de düşünülemez. "Nasıl?" denemez. Bir yer tahayyül edip "nerede?" sözü edilemez.

"O'nun üzerine, bir kemmiyet ölçüsü vurulup ne kadar? gibi bir soru olamaz." "Kem" Arapça'da "kaç" demektir. Sayı belirtir. İşte onun için bazı sözlerde kemmiyet değil keyfiyet gereklidir denir. Bunu ezbere söyleriz ama ne olduğunu bilmeyiz. Kemmiyet değil keyfiyet mühim olandır. Keyfiyet demek keyfe Arapça'da "nasıl" demektir, niteliktir. Kemmiyet değil keyfiyet gereklidir. "Kem" kaç yani bir şeyin çokluğu mesele değil, keyfiyeti yani niceliği, kalitesi, nasılı mühimdir. Sayı ile üstün olacağına kaliteli olsun ama az olsun. Kemmiyet sayı manasına gelir. Keyfiyet, nitelik-nicelik, nasıl manasına gelir. **"O'nun üzerine, bir kemmiyet ölçüsü vurulamaz."** Yani sayısal bir ölçü vurulamaz, ne kadardır denemez. Bu gibi soru vakası olamaz. Yani ona böyle bir soruda yöneltilemez. **"O'nun için, bir şekil ve bir keyfiyet de düşünülemez."** O'nun için, şekil ve keyfiyet yani bu sadece Hak'tır denemez ama bu Hak değildir de denemez. Tenzih, teşbih ve tevhid ile meseleye bakılması gerekiyor. "Nasıl? Denemez. Bir yer tahayyül edip nerede? Sözü edilemez."

"O'nun için, bir şekil ve bir keyfiyet de düşünülemez, nasıl? Denemez. Bir yer tahayyül edip nerede? sözü edilemez." Neden, çünkü bunların hepsinde mevcuttur. Şurada veya burada dediğimiz zaman O'na bir mahal belirlemiş oluyoruz ki bu çok büyük bir yanlışlık olur. Mahal dediğimiz şeyde mevcutta, başka yerde yoksa o zaman O'nun olmadığı yerde bir başka ilah olması lazımdır. Bu da olamayacağına göre,

İlim O'nu ihatasına alamaz. Göz O'nu idrak edemez. Hayatı, hayat varlığının özüdür; nefesidir, nefsidir.

Hayat, ilim, irade, kudret, kelam, sem'i, basar subûî sıfatların birincisi olan hayat O'nundur. **"Hayatı, hayat varlığının özüdür."** Varlıktaki hayatın özü O'nun hayatıdır. Hay esmasının zuhurudur. Hay esmasını Cenâb-ı Hak niçin hayvanlara vermiş. Biz ise onları kovalayıp kötü gözle bakıyoruz. O kadar yanlış bir davranıştır ki insana hiç yakışmaz. Cenâb-ı Hak onlara kendinde var olan Hay esmasını vermek suretiyle onlara sıfatlarından bir sıfat giydirmiş oluyor. İnsanlar onlara kötü davrandıkça Hakk'ın sıfatını tekmelemiş olmaktadır. Zira sıfat zata bağlandığından, sıfat kendi başına bir şey olmayıp zatına bağlı olduğundan zatına kötü davranmış olur. Madenlerde, nebatta, rüzgârda, suda, güneşte vs... hayat yok mu? Var. Niçin bunlar Hay ismini almamışlar? Maden denmiş; madenler insana hayat veriyor, onda da hayat var. Nebatlar, yiyecek veya başka türlü şekilde insana hayat veriyor, onda da hayat var. Hayvanlar da yenebiliyor onlar da insana hayat veriyor, onda da hayat var. Ama niye hayvanlara Hay ismi layık görülmüştür.

Hadis-i şerifte "Hayvanların hepsinin ecelleri bit, sinek, çekirge, katır, at, sığır ve bütün haşereler bunların ecelleri Rablerine tespithedir" buyrulmuştur. Ecel, ömür demek, müddet demektir yani ecelleri ömürleri Rablerine tespithedir. Her birine Allah tarafından verilen tespithin adedi tamam olunca ruhlarını bizzat Cenâb-ı Allah alır. Bunların ruhlarını almakta melekü'l-mevte emir yoktur. (*Kenzü'l-Ummal*, I, 1921)

"Hayatı, hayat varlığının özüdür. Nefesidir, nefsidir." Nefes demek hayattır; nefis demek o varlığın tümel olan hakikatidir; yani tüm varlığıdır. Nefis sadece emmâre demek değildir. İnsanların Cenâb-ı Hakk'ın Hay esmasıyla şereflenmesinin sebebi şudur: Madenler yatay olarak yerde sabit durmaktadır, nefesleri vardır. Tabiat ilmiyle meşgul

olanlar uzun sürede taşların dahi geliştiğini büyüdüğünü söylemektedir. Bir hayatları vardır.

Ama onların hayatı Hay esmasının kemal olarak zuhur mahalli değildir. Nebatlar da kök üzerinde sabit dururlar; yukarıya doğru çıkarlar. Biraz miraçları vardır, ama yerleri sabit olup hareketleri yoktur. Tam bir yaşam serbestliğine sahip değildirler. Hayvanların kemâlâtı ise müstakil olarak gezer dolaşır halde olmalarıdır. Bundan büyük bir şeref mi olur? O mertebeye gelinceye kadar, madenlerde hayat var, ruh var; ruh-ı madenî yani madeniyat ruhudur. Nebatlarda hayat var, ruh var, ruh-ı nebatî yani nebat ruhudur. Yani nebattaki cevheri ortaya koyacak kabiliyette ki ruh o mertebenin ruhudur. Hayvanlar da ise ruh-ı hayvanî vardır. Yani hayat ruhu var. Bu ne demek; müstakil olarak hareket edebilme kabiliyetine sahiptir demektir. Bu yüzden insanlara en yakın varlık hayvanlardır. İşte bu mertebeye ulaşan mahlûk, varlık Hay isminin tecellisine sahiptir.

Cenâb-ı Hakk'ın sıfatı subutiyesinden olan Hayat isminin tecellisine mazhar olan varlıklar hürmet edilmesi lazım gelen varlıklardır, hor görülmesi gereken değil. Af edersiniz öküz gibi, manda gibi vs. diye de böyle benzetmelerle hakaret ediyoruz. Hâlbuki onun öküzlüğü kemâlâtındandır zevali değildir. Onda o güç olmasa, o ağır gidiş olmasa insanlar ne yapardı? Traktör olmadan evvel gücü onlar çekmedi mi? Bütün insanların yükünü onlar çektiler hâlâ da çekiyorlar. İşte o ağır cüsseleri ve güçlü halleri olmasa o yükleri nasıl çeksin? Hangisine bakarsan bak öyledir.

Bir inek bütün varlığıyla insanlara feda olmuştur. Sap, saman, ot yiyip, onu sana süt olarak veriyor. Henüz teknik malzemenin ulaşamadığı bir kıvamda bir mamul, malzeme meydana getirerek otu, samanı bize öyle sunuyor. Ne müthiş bir makinedir? O sütün yapılması için mesela on bin dönüm arazi lazımdır ki o sütü meydana getirecek fabrika kurulsun. Daha insanlar ona ulaşmış değildir, yapamıyorlar. Süt tozu

yapıyorlar ama yine sütü kurutup yapıyorlar. O sütün içinde ruhu var, sadece kalıp değil, şekil değil, tahtadan, demirden, tunçtan dökme kalıplarla yapılmış bir oluşum değil.

İşte Hayat ismi, Hay ismi bu hayatın varlığıdır. Hay isminin ilk kemâlâta başlaması hayvan ismini alıyor. Hayvan, onu da böldüğümüz “Hay ve an” yani yaşayan an manasına gelir. An zamanın en küçük parçasıdır. Kelimeyi üçe böldüğümüz zaman “Hay (v) an” oluşmaktadır. Hayat eşittir an, zamandır. Hayat zaten zamandır. “Hay” ve “an” her an yaşayan demek, yani hayat sahibi demektir. “Hay” ve “an” dediği zaman her an bir başka yerde olan demektir. Azrâil (aleyhisselam) insanların ve diğer varlıkların ruhunu kabzederken, Cenâb-ı Hak bu hayvanların ruhunu ben kabzederim diyor. Neden O kabz ediyor. Çünkü hayat O’nun hayatı zaten çektiği zaman O alıyor hayatını, başkasına gerek yok. Hadis-i şerif’te ki bağlantısı bu zaten Hakk’ın hayatı olduğundan orada ki süresi, tespahi bittiğinde eceli dolduğunda ecel müddet demektir, müddeti dolduğunda tespahi bitiyor. Tespahi bitmesi de onun zuhur görüntüsünün sona ermesi demektir.

Mesela bir film seyredilirken o film karelerden meydana geliyor. Hareket o karelerle sağlanıyor. Her kare onun bir zikridir. O kareler kesildiği anda zikri kesilmiş olacak, zikri kesildiği anda da ömrü bitmiş olacaktır. Tespahi bitmiş olacaktır. Her varlığın kendi var ediliş sebeplerine göre tespihlerinin özellikleri ortaya çıkıyor. Bir sesli zikirleri var sayısal olarak; bir de görüntüleri, varlıkları vardır, o da kendi zikirleridir zaten. Varlık şekillerini ortaya koymasını kendi zikirleri olur.

Bundan sonra insan gelmektedir. Maden, nebat, hayvan ve insan. Peki, insanın insanlığı, hayvanın neresinden farklıdır? Et ve kemik yönünden baktığımız zaman onlardan hiçbir farkımız yoktur. Geziyoruz, dolaşıyoruz, yatıyoruz, kalkıyoruz müstakil olarak dolaşıyoruz. Bu et, kemik, kan, tüy, saç vs. ne varsa hepsi aynıdır. Hücresel yapısı, atom yapısı hepsi aynıdır. Ama

insana gökten gelen bir babalık hassamız vardır. Yerde ki hayvanlarda bu hakikat yoktur. Yani *“ve nefahatü fihi min rûhî.”* “O’na ruhumdan üfledim” (15/29) Hayvanlarda zat nuru yoktur, ef’al âlemi hayatı vardır. Ef’al âleminde görüntüye gelecek, ef’al âleminde ki yaşantısını sürdürecektir şekilde bir hayat vardır. İşte o topraktan halk edildiği için bu âleminde aslı toprak olduğu için, anasır-ı erbaa olduğu için, insan da burada yaşadığı için, onun da anasır vücudu, toprak vücudu yani zahir vücudu hayvanlarla aynı sistem üzerine kurulmuştur. Hayvanların kan dolaşımı, nefes alış-verişleri, sindirim organları, ağız, diş vs. şekil farklılıklarıyla aynı sistem içerisindedir.

Hiz. Âdem’in (aleyhisselam) yeryüzüne inmesi, hazırlanmış olan bu Hay kalıbının içerisine muhabbet varlığının konması, üflenmesi insanları hayvanlardan farklılaştırmıştır. Hayvanlar da bu muhabbet yoktur. Muhabbet var ama kendilerine göre kendi cinslerine karşıdır. İdrak ve irfan yoluyla Allah’a karşı bir muhabbetleri yoktur. İnsanın anladığı şekilde yani Allah’a irfaniyetleri yoktur. İşte bizim onlardan farkımız Allah’a karşı olan irfaniyetimizin, arifliğimizin, bilgimizin olmasıdır. Zaman içerisinde bu bilgiler unutulmuştur. Hayvanlarla kendimizi yani insanlığı ayıracak farkı bilemez hale gelmişiz. Örneğin kravat takmamızı, ütülü pantolon giymemizi onlardan ayrıcalığımız olduğunu zannetmişiz.

Teknolojiyi vs. gibi şeyleri kullanmamızı onlardan üstünlüğümüz zannetmişiz, o da bir üstünlük ama o buradaki üstünlüktür. Buradaki teknik donanım, Cenâb-ı Hakk’ın verdiği emirle her şeyi bize musahhar kılmasıdır. Yani sizin emrinize verdim diyor. Hayvanlar, denizler, dağlar, deryalar, ağaçlar her şeyi sizin emrinize verdim. Çünkü insanın halife olması dolayısıyla onlar insanın emrine verildi. İşte nefis-i natika, ruh-ı sultanî deniyor insanın hakikatine. İnsan ruh-ı sultanî, sultandan gelen bir ruhla, bir nurla yüceldiğinden hayvanların üstüne çıkmıştır. Hâlbuki hayvanda da, insanda da Cenâb-ı Hakk’ın Hay sıfatı vardır. Fakat bu sıfat hayvanlara

verildiği gibi tabii yoldan gelen bir Hay sıfatıdır; fiilî, maddesel Hay sıfatıdır.

İşte bir derviş yola çıkmaya başladığı zaman bu sıfatların Rabbanî, Rahmanî, Zatî olanlarını giyinmeye başlıyor. Daha önce kendisinde mevcut olan tabii hayatın, Hay isminin yani tabii oluşumun anadan, babadan gelme bu tabii hayatın idrakli hale dönüşmesi gerekiyor. Hayat-ı hakikiye hayat-ı ebediye dönüşmesi gerekiyor. İşte derviş burada faaliyete başlıyor. Âdemiyet burada başlıyor. Senin dünyan olan bu bedenine ruh-ı Âdem, nur-ı Âdem, hayat-ı Âdem'in girmesi gerekiyor. Yani Âdem cennetten çıkıp senin vücut mahalline ayak basması gerekiyor, beden dünyana ayak basması gerekiyor ki buna ikinci doğum deniyor.

Esas dervişlik faaliyeti ancak bu şekilde başlıyor. Bunun dışında Âdemî hakikat o gönül toprağına ayak basmadıkça bir insanın gerçekten mürid, olması irade sahibi olması mümkün değildir; olduğunu zannettikleri de ancak hayalde olmuştur. İsterse çok sayıda zikir yapsın, isterse şunu gördüm, bununla konuştum desin bunların hepsi hayalde olan işler olmuş olur. Gerçeğine hakikatine ulaşabilmesi için bir insanın Âdemî toprağına, nüzul etmesi, inmesi ayak basması gerekmektedir ki ondan sonra o arz içerisinde Âdem'in Âdem'lik çalışması başlasın. Yoksa bunun dışında hiçbir şey olmaz ancak sevap günah cetveli olur. Hayal deryasında sahralarda dolaşır durur.

Gerçek insanlık, dervişlik ancak irfaniyetle olur, başka türlü de olmaz. Ne kadar çok sohbet dinlerse dinlesin, tarikat zikirlerine karışırrsa karışsın, onlarla birlikte sema edip dönsün, irfanî hakikate erişemediği sürece kişi kendine ulaşamaz, hayalde kalmış olur. Hep benim şeyhim böyle, benim pirim böyle diye abartmalı şekilde yaşantısını sürdürür. Tabi dışarıdakilerine göre o da güzel bir hayattır, o da yerli yerindedir. Onlara da bir şey dediğimiz yok ama bir insan miraç halindeyse, Hak yolundaysa buraların hepsinden geçmesi

gerekmektedir. Çünkü Miraç bir yolculuktur, durağanlık değildir.

Zatı, sıfatların ötesinde kaim olan varlığın aynıdır. En yükseklerde, onun öncülüğü görülür. En altlarda, yine onun önderliği vardır. Evvellerin de, âhirlerin de aynıdır. Yüceliğine yüce kemal durumunu kabul eden bir varlıktır. Sonsuz azametın menşei odur. O'nun eşyaya hayat verışı; varlığa ilim kaynağı oluşudur. Bilgi merkezidir. Onları bilmesi; her gizliyi ve aşikâreyi görüp idrak mahallinde olmasıdır. Onları görmesi; onların kelâmını baştan duymasıdır. O'nun duyması ise zatının bir iktizasıdır. Durum ki anlatıldığı gibidir, onları nizama sokması hakkıdır. O'nun iradesi; açık, parlak kelâmının merkezidir. Kelâmı ise Kadir sıfatının menşeidir. O'nun bekası; 'ademin - yokluğun - batın durumları ile varlığın zuhur hüviyetidir.

Zatı, sıfatların ötesinde kaim olan varlığın aynıdır. En yükseklerde, onun öncülüğü görülür. En altlarda, yine onun önderliği vardır. Evvellerin de, âhirlerin de aynıdır. Yüceliğine yüce kemal durumunu kabul eden bir varlıktır. Sonsuz azametın menşei odur. Bütün bu sonsuz azametın kaynağı odur. O'nun eşyaya hayat verışı; varlığa ilim kaynağı oluşudur. Bilgi merkezidir. Yani bilginin merkezidir. Onları bilmesi; her gizliyi ve aşikâreyi görüp idrak mahallinde olmasıdır. Onları görmesi; onların kelâmını baştan duymasıdır. O'nun duyması ise zatının bir iktizasıdır. Durum ki anlatıldığı gibidir, onları nizama sokması hakkıdır. O'nun iradesi; açık, parlak kelâmının merkezidir. Kelâmı ise Kadir sıfatının menşeidir.

Kadir muktedir yani kudret sahibi olmaktır. Kelâm da kudretinden meydana geliyor. "İkrâ: Oku" dedi. Bu bir emirdir. Emir de iktidar manasına Kadir olmak manasına gelir. İşte Kadir gecesinin hakikati de buradan kaynaklanır. İşte o Kadir gecesini idrak edecek ki kelâmı oradan zuhura gelsin. Kadir

sıfatından meydana gelsin ki konuşmaya başlasın. Kadir'den sonra "ikra bismi rabbikellezi halak" "halkeden Rabb'ının ismiyle oku" (96/1) gelir. Gerçi Resulullah Efendimize (sallallahu aleyhi ve sellem) sıralama açısından Kadir gecesi daha sonra bildirildi ama o daha evvel Kadir gecesini yaşadı ve kendi kadrini bildi ki ona "İkrâ: Oku" dediler. Bilmediği bir şeyi nasıl söylesinler. İşte bu diğer ümmetler de olamayan bir ifadedir. Gerçi onlarda da vardır ama ancak esma yönündendir, zat yönünden yoktur.

O'nun bekası; 'ademin - yokluğun - batın durumları ile varlığın zuhur hüviyetidir. Üç kelâm var birbirine benziyor. Bunları okurken çok iyi anlamak lazımdır. "Âdem" ile "Adem" yeni harflerle "Adam" aşağı yukarı hep aynı yazılıyor. Ancak orijinal şekilde yazıldığı zaman şöyledir:

'Adem : عدم

Âdem : آدم

"A'dem" kelimesi ayın, dal ve mim ile yazılmakta; "Âdem" ise elif harfi uzatılacak şekilde yine dal ve mimle yazılmaktadır.

Latin harflerle yazılırken yazılışları aynı olduğundan bu kelimeleri birbirinden ayırt etmek mümkün olamamaktadır. Hâlbuki manaları birbirine tamamen zıttır. "Âdem" mutlak varlığın tecellisidir; "A'dem" ise mutlak yokluk demektir. Haddizatında mutlak bir yokluktan bahsedilemez. Zira yokluğun hüviyeti varlıktır. Yok gibi görünen şeyin hüviyeti aslında varlıktır. Nitekim hadiste buna işaret edilmiştir: "Âlemler yaratılmadan önce Allah nerede idi" diye sorulduğunda "Altında ve üstünde hava bulunmayan amâda idi" denilmiştir. Demek ki âlemler de yok olan şey, âlemler meydana geldiğinde var olarak bu âlemlerin ismini aldı. İşte "Adem", "Âdem" biraz uzatılarak okunursa bunların üzerine şapka konursa birbirlerinden ayırt edilir. "A'dem" yokluk, hiçliktir. "Âdem" o yokluktan meydana gelen varlık gerçek

varlıktır. “Adam” da o gerçek varlığın görüntüsü benzeri yani yontulmamışdır. “Adam”, “Âdem” in benzeri ama hiçi, o boş olan görüntüsüdür.

“Onun duyması ise, zatının bir iktizasıdır.” Yani zatının gereğidir. Bir varlık duymaz ise zaten olmaz. Yani Allah duymaz diye bir şey söz konusu olmaz. Çünkü esma-i ilahiyyeden Semi’ ismi O’nundur.

“Onun bekası a’demin -yokluğun- bâtın durumları ile, varlığın zuhur hüviyetidir.” Yokluğun bâtın durumları yani izafi yokluğun bâtındaki durumları ile varlığın yani bütün âlemlerde zuhura gelmiş olan varlığın hüviyetidir.

O’nun ulûhiyeti, mabûdun izzeti ile âbidin zilleti arasını birleştirmektir.

O’nun ulûhiyeti, yani İlah’lığı, Allah’lığı mabûdun izzeti ile yani ibadet edilenin izzeti ile yüceliği ile âbidin yani ibadet edenin zilleti arasını birleştirmektir. İzzet ile zilleti birleştirmektir. Hani zaman zaman konuşulur Allah’ı tanımak için ne kadar zıttı birleştirebilirsen Rabbini o kadar tanırsın, ne kadar zıtları birbiriyle imtizac ettirebilirsen yani yaklaştırabilirsen, ayırt etmezsen hamule yapabilirsen, hamur edebilirsen farkları kaldırabilirsen Rabbini, Allah’ını çok daha geniş mana da tanıyabilirsin. İşte bu da mabudun izzeti ile âbidin zilleti arasını birleştirmektir.

Bunu insanda bir fiil olarak düşünürsek; bu birleştirmenin de kendi arasında mertebeleri vardır. Hangi mertebedeki zillet, hangi mertebedeki izzet birbiriyle birleşecek, ama bunun insanın kemalinde bir zillet ile izzet olarak düşünürsek, işte bu secdedir. Beşeriyetindeki zilletle mabudun izzeti önünde hürmet etmesi, izzet ile zilleti birleştirmedir. Yalnız buradaki ince nokta şudur: Secde eden kendini ayrı bir varlık olarak görerek secde ederse, izzet ile zillet birleşmiş olmaz. Ancak o

zilletini kabul etmiş olur ama izzetine ulaşamaz. O zaman da birleşmez. Yine iki zıt olarak kalmış olur. Yalnız orada zillete düşmesi gururunu kibrini üstünden atmış olmasıdır.

Çünkü secde bir anlamda zillettir, kul bu sayede gurur ve kibrini atmış olur. Boşuna denmemiş *"kulillâh sümmе zerhüm"* "Allah de geç" (6/91) yani teferruatta durma. Yalnız burada secdenin hakikati ortaya çıkmış oluyor. Kulun zilleti ne demek; kul ilahî azamet karşısında boyun bükecek, aczinin farkında olacak, hiç olacak hatta kulluğunu bile görmeyecek. Yoksa buradaki zilletin anlamı tekmelenmiş, itilmiş, kenara atılmış zillet değildir. Kulluk zilleti asilzade zilletidir, yani kendi varlığından bir zerrenin dahi kalmamış olmasıdır. Orada mabûdun izzetiyle izzetlenmek vardır, şereflemiş olmak vardır.

Ayna da kendini seyretmesidir, "aynan niye gammaz değil?" yani sana gerçeği söylemiyorsa demek ki yüzünde toz vardır. Aynanın yüzü tozludur da o yüzden göremiyorsun, seni gammazlayamıyor. O zaman diyor ki; aynan gammaz değilse yüzünü cilala, tozunu sil. İşte secde de secde yaptığımız zaman aynaya baktığımız kendi azametimizi, izzetimizi görmemiz lazımdır. Kendi hayatı ebediyyemizi, hakikatimizi görmemiz lazımdır. Hayvanlarda ki hayatın beşerde, beşerin yani gerçek varlığımızın hayatının da ilahi hayattan kaynaklandığını idrak ederek görmemiz, işitmemiz, hissetmemiz gerekmektedir.

"O'nun ulûhiyeti, mabûdun izzeti ile âbidin zilleti arasını birleştirmektir." O'nun ulûhiyeti, mabûdiyeti yani mabudun izzeti, yüceliği, hakikati ve azizliği ile âbidin zilleti arasını birleştirmektir. Şimdi abd varsa mutlaka mabûd vardır. Mabûd varsa onun abdı da olacaktır. Yani Kendisine bağlı olanı olacaktır. İşte abdın olması yani abdın varlığı mabudun mutlak varlığının açık delilidir. Kimse demesin ki Allah yoktur, şu, bu yoktur gibi, o sözü söyleyenin varlığı, kendisinin bir mabudunun var olduğunu göstermektedir.

Şimdi bir şey ki, kendi kendine zuhur edemez, kendi kendine zuhur edemeyen de kendi kendine karar verme hükmüne de sahip olamaz. Eğer kendi kendine “Ben karar veriyorum ve verdiğim kararı uygulayım” derse hiç bir hükme tabi olmadan iblisin ta kendisi olmuş olur da farkına bile varmaz. O zaman mürtedlerden yani Hakk’ın huzurundan kovulmuşlardan olur. İşte abdin zilleti bu kendi varlığında kendine ait bir şey olmadığını anlamasıdır. Bunu anladığı zaman yani kendin nefsi olarak hiç bir varlığının olmadığını, mutlak zillette olduğunu, zilletin de secdenin kemali olduğunu anladığı zaman, kendisi aradan çıkar ve mabûdun izzeti ile âbidin zilleti birleşmiş olur.

Yani Cenâb-ı Hak orada kendi zatıyla zuhura çıkmış olur. Şimdi mabûd diyelim ki; a’lâ-yı illiyyîn yani ulûhiyyetin bulunduğu makamdır, abd ise beşeri zillet olarak tecellinin en sonu olmaktadır. Yani beşeriyet bir uçta, uluhiyyet bir uçta diyelim. Gerçi bir uçtan, bir uca demek dahi çok doğru bir kelâm, bir cümle değildir ama başka şekilde de anlatmak mümkün olmadığı için, manaları beşeri kelimelerle anlatmak çok zor olduğu için cümle kurmakta zorlanıyoruz. Çünkü mana, kelime ve harf elbiselerine giydirilemez, içerisine sığdırılmaz. Başka çaremiz de olmadığı için elinde mevcut olan 28 harf ile işte 1 sayısı ile 1’in çokluğu ile sayısal değerlerle anlatmakta, teşbih olarak misallerle anlatılmaktadır. Eğer kişi tevhid ehli yolunda yürüyor ise bu misallerden bulunduğu mahallin tevhidine geçme imkânı elinde etmektedir.

Büyük zatlardan bir tanesi, güzel bir kitap yazmış. Kitap beşeriyete göre yani zahire göre oldukça güzel olmasına rağmen kendindeki manaları henüz bu kelimelerle tam anlamıyla ortaya koyamadığını için şöyle demiş: “Rücû ettim. Ne manalar kelime elbiselerine girdi, ne de kelimeler manaları alabildi.” Rücû döndüm demek; yani bu yazdıklarımın beri oldum, döndüm diye bunu bu şekilde ifade etmiş. Ama demin de dediğimiz gibi başka çaremiz olmadığından bu kelime

elbiselerini kullanmak zorundayız. Aksi halde hiç bir şey aktarılamamış, anlayamamış oluruz. İşte bu yüzden dünyevî ağırlıklardan kurtularak, gönlümüzde daha geniş yerler açarak ve aldığımız duyduğumuz, okuduğumuz, dinlediğimiz tevhidî ve zatî manadaki bilgileri kendi bünyemizde de geliştirmeye çalışmamız gerekmektedir.

“O’nun ulûhiyeti, mabûdun izzeti ile âbidin zilleti arasını birleştirmektir.” Mabûd ibadet edilen, abd ibadet edendir. Abdiyyet, mabûdiyyetin en son ve en kemalli zuhur mahallidir. Bu nedenle abdin nefsi manada yaşadığı hayatın ismine *zillet* deniyor. Yine aynı abdin gerçek manada ilahi hakikatlerle yaşamasına da *vitriyyet* deniyor. Vitriyyet ve ferdiyyeti yukarıda izah etmiştik. Abdin zilleti diye burada geçen kelimenin manası kişi kendi mutlak nefsanîyetiyle yaşaması yani Hak anlayışından uzak, nefis ağırlıklı bir hayatın yaşanması zillet olmaktadır. İşte bu zillet ve ulûhiyet arasını birleştirmektir. Yani mabûd ile abdin arasını ulûhiyet ile birleştirmektir. Bunun kemali yani zilletin kemali vitriyyettir.

İhata edici sıfatıyla ferdiyet vasfını aldı ve bir oldu, tek oldu.

Yani vitriyyetler veya zilliyetler bir bütün olarak anlaşıldığı zaman ferdiyet vasfını aldı ve onunla bir ve tek oldu. Yani bütün mertebeleri kendi bünyesinde topladı.

Babası yoktur, oğlu yoktur, ortağı yoktur.

Bu ifade İhlâs Sûresi'nin yani “*Kul Huvallahu Ahad*”in bir başka açıdan izahıdır.

Zatını azamet ve kibriya sıfatı ile örtüledi, mecid ve baha gömleğini giydi.

Îzar ve ridâ diye Arafat'a çıkarken, hac ve umre yaparken giyilen iki örtü vardır. İşte O'nun azameti îzar, kibriyası da ridâdır yani bunlar Zatının örtüleri ve perdeleridir. Hak Zatını azamet ve kibriya sıfatı ile örtüledi. Burada tasavvufta belirtilen üçüncü halin kemal olarak yaşanması yani heybet ve üns hakikatlerinin ortaya çıkması anlatılmaktadır. Bahâeddin Nakşibendî hazretlerini dışarıdan görenler kendisi için "Ne kibirli insan" diye dedikodu yapmaya başlamışlar. Bu söz hazretin kulağına gidince şöyle demiş: "Onların gördükleri kendi anladıkları şekliyle kibir görünse de kibir değil kibriyadır" diye bu mertebeden haber vermiştir.

Ayrıca bir hadis-i şerif var cennette secdeyle ilgili. İnsanlar mahşerden sonra cennete girdikleri zaman Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) buyuruyor ki: "Cenâb-ı Hak burada bildirilen kelimelerin ifade ettiği manalar ile azamet ve kibriyasından, Cemâl ve kemalinden, azamet ve kibriya perdesini kaldırarak cennet ehline tecelli edecektir." Yalnız ifade edilen bu Cemâl ve kemalinden, azamet ve kibriya perdesini kaldırarak "Ben sizin Rabbinizim" diye tecelli edecek. Daha evvelce ruhlar âleminde sorulduğu şekliyle "Rabbiniz değil miyim?" şeklinde değil, "*Ben sizin Rabbinizim*" hükmüyle tecelli edecektir.

O zaman cennet ehlinin büyük bir kısmı hayır diyecek, çok küçük bir kısmı evet "Belâ" deyip secde edeceklerdir. İkinci defa Cenâb-ı Hak onlara yine azamet ve kibriya perdesini kaldırarak bir başka şekilde tecelli edecek, yine cennet ehlinin büyük çoğunluğu hayır sen bizim Rabbimiz değilsin diyecek, o az bir grup secdelerine devam edecekler. Bir sefer daha ben sizin Rabbinizim diye tecelli ettiğinde Cenâb-ı Hak, yine cennet ehlinin büyük çoğunluğu hayır diyecekler ve az bir kısmı evet deyip secde edeceklerdir. Bunun neticesinde dördüncü olarak

Cenâb-ı Hak diyecek ki, sizin Rabbiniz ile aranızda bir benzeyişiniz var mı? Yani bir işaretiniz, bir ifadeniz var mı diye sorduğu zaman, onlar evet diyecekler. Bu sefer Cenâb-ı Hak, cennet ehlinin her birerlerinin kendi zan ve hayallerinde oluşturdukları Rab şekliyle onlara tecelli ettiğinde bütün cennet ehli ve diğer daha evvel secde edenler de hepsi birlikte secde edeceklerdir.

Şimdi burada önemli olan kemal ve Cemâlinden, azamet ve kibriya perdesi kaldırılarak ifadesi mühimdir. O zaman nasıl bir görüntü olacak işte azamet ve kibriya perdesi, tenzih anlayışı kaldırılarak, Cenâb-ı Hak teşbih hükümleri içerisinde tecelli edecektir. Yani genelde insanlar şer'i manada tenzihi olarak ötelere olan bir Allah anlayışına inandıkları ve öyle bildikleri için, teşbihi manada herhangi bir suret ile gözüktüğü zaman hayır diyecekler. İşte irfan ehli bütün zuhurlarda Hakk'ın esmasıyla zuhur ettiğini ve esmanın da Zât'a bağlı olduğunu idrak ettiğinden her mahalde ve her mertebede Hakk'ın ismiyle tecelli ettiğini bilir.

Dolayısıyla irfan ehli bu hakikatleri idrak ettikleri için secdeleri daimdir. Cennet ehlinin çoğu tenzih mertebesi ile cennete gittiklerinden yani sevap ile cennete gittiklerinden, ilmi ve irfani yönde ne almışlarsa tenzihi anlayış içerisinde ona göre idrak ve hareket ettiklerinden ilk secdeleri yapamayacaklar en son kendi zanlarında tenzihi olarak nasıl bir Allah anlayışı varsa kendilerinde, Cenâb-ı Hak her birerlerine öyle ayrı ayrı tecelli ettiğinde hepsi mutmain olarak "belâ" diyerek bütün cennet ehli secde edecektir.

Ancak İrfan ehilleri her tecelliye tenzihi, teşbihi ve tevhidi her türlü tecellileri müşahede ettiklerinden her mertebede "belâ" demektedirler. İşte bizlerde zatını azamet ve kibriya sıfatı ile örtüledik. İşte bu hakikati idrak edemeyen kimseler, o kişilerin gururlu kibirli insan olduğunu zannederler, halbuki onların üzerinde heybet ve üns hakikatleri vardır.

Bunları anlatmaya çalışırken bir hatıramı aktarmak istiyorum; Bir gün sabahleyin erkenden kalktım. Saat 03:00 veya 03:30 civarı idi. İlk araba beş arabasıydı, bindim. Yaklaşık üç saat sonra İstanbul-Bebek'e ulaştım. Bebek'te otobüs durağı ile evin arasında da yaklaşık bir km. kadar bir yol vardı. Durakta indim, asfalttan yukarıya doğru az meyilli bir yolda gidiyorum, baktım Nusret Babam karşıdan geliyor. Yani işine doğru gidiyor öyle bir heybetle geliyor ki, yanından geçtim benden haberi olmadı. Ben de o halini hiç bozmak istemedim. Nasıl olsa dönüşte tekrar uğrayacağım diye eve gittim. Evde oturdum, Rahmiye annemle konuştuk, işlerimizi hallettik. O zaman Nusret Babam Bebek iskelesinde görevliydi.

Dönerken yine ona uğrayıp oradan da döndüm. Yani yaşadığım o hal aynen işte bu hakikati belirtiyordu. Nusret Babamın üzerinde öyle bir heybet vardı ki, yürüyor ama nasıl yürüyor belli değil, bakıyor ama nasıl baktığı belli değil, düşünüyor ama nasıl düşündüğü belli değil, görüyor ama görmüyordu. Yani şey'iyeti görmüyordu. Yanından ben geçiyorum, ben derken, büyütmüş olarak söylemeyelim, en çok sevdiği geçiyor, sevdiklerinden birisi geçiyor. Onun bile farkında değildi, ben de o halini hiç bozmadım yavaşça yanından geçmişim.

"Mecid ve baha gömleğini giydi." Yani yücelik ve güzellik gömleğini giydi.

İşbu Yüce Allah anlatılan vasıfları icabıdır ki her harekette, hareket edenle hareket etti. Her sakin duranın sükûnu ile sakin oldu, ama hulûlsüz.

"İşbu Yüce Allah anlatılan vasıfları icabıdır ki her harekette, hareket edenle hareket etti." Yani her mertebede kendi zatiyla, sıfatıyla, esmasıyla, ef'âliyle ve cem'iyetle birlikte olduğundan her harekette, hareket edenle hareket etti.

Hareket edenle hareket etti derken, zaten hareket edende kendisi, edilen de kendisidir. Ancak biz kendi varlığımızı araya soktuğumuz için ayırıyoruz ve falan hareket etti, filan hareket etti diye onu ayrı gayrı görüyoruz. Ancak bir şeyi de gözden kaçırmamamız lazımdır, o kişi kendini bilmediği takdirde, yapmış olduğu bütün hareketleri kendine aittir ve sorumlusu da kendidir. Aslında bütün hareketleri Hak yaptırıyor ise de, muharriki hareket ettireni Hak ise de kişi bundan gafil olduğu için fiilleri kendisine bağlanmakta ve bunlar ceza ve mükâfat olarak âhirette karşısına çıkacaktır.

“Her sakın duranın sükûnu ile sakın oldu, ama hulûlsüz.”

Yani herhangi bir şekilde içine girme, çıkma ve sonradan olma gibi haller olmaksızın demektir. Burada sekineden bahsedilmekte bir bakıma. Sûre-i Fetih'te (48/4) de belirtildiği gibi *“فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ”* *“Biz onların gönüllerine sekineyi indirdik”* buyrulmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de dört yerde sekine kelimesi geçmektedir. Sekine, yani sukûnet, mutmainlik, huzur, güven anlamında her türlü telvin hallerinden kurtulup, temkin haline erişmedir. Sekinenin devamı miskinlik ve fakr'dır. Sekine yani sukûnetin tam kemali ise miskinliktir.

Yani miskin, fakrdan bir gömlek daha aşağıdadır. Fakr, zahiri manada fakir zekât alacak ama zekât veremeyecek durumda olandır. Bir kısım malı var ama zekât vermeye kâfi gelmediğinden onun ismine fakir demişler. Miskin, ise hiç bir malı olmayan, tabi zekâta alabilen, yardımda alabilendir. Yani fakir ile miskin arasında, miskinin hiç bir şeyi olmayan, fakir ise zekât verecek kadar malı olmayan hükmündedir. Bunların hepsinin ayrı ayrı, uzun uzun izahları vardır. Şimdi burada fazla üzerinde durmadan geçmeye çalışalım.

“Her sakın duranın sükûnu ile sakın oldu.” Sakin duruşu da zaten kendisi oraya verdiği için orası sakın oldu, sükûn ile durdu. Sükûnda olan, kendisinden hiçbir hareket çıkmayan demektir. İşte bir kimse nefsi manada kendi hakikatini idrak

etmişse yani nefsinin hakikatini idrak etmişse, kendisinde nefesine ait hiç bir şeyin kalmadığını idrak etmişse o kişi hareket halinde de olsa nefsen sükûn halindedir. Yani nefsi sakindir, hareket halinde değildir. Nefsi hareket halinde olmadığı için de kendisi yönünden sükûn halindedir. Ama hareketleri vardır. O hareketleri de Hakk'a ait olduğundan nefsi manada o yine sükûndadır. Hareketleri Hak yaptırdığından artık orada ki hareket Hakk'a bağlanmakta, nefsi yine sakin olmuş olmaktadır.

Zatına ait her makamda, halkın her çeşidinde, istediği gibi zuhur eder. Hak ve halk olarak her manada sıfat aldı. Zıtların bütün çeşidini zati ile cem etti. Bütün sıfatları vâhidiyyet sıfatı ile şümulüne aldı.

“Zatına ait her makamda, halkın her çeşidinde, istediği gibi zuhur eder.” Zatına ait her makamda derken zatî tecellilerini idrak eden her makamda şeklinde ayırabiliriz. **“Halkın her çeşidinde istediği gibi zuhur eder”** dediği zaman halkın her çeşidinde, zatiyla, sıfatıyla, esmasıyla, ef'âliyle istediği gibi zuhur eder demektir. Ancak bunu kendi bilir. Halk bunun farkında olmadığından zuhuru kendilerine ait zannederler. Yani kendi varlıklarıyla kendileri zuhurda olduklarını zannederler. Hiç düşünmezler bile bunları, ben var mıyım? Yok muyum? Zuhurda mıyım? Neyim? diye. Sadece işte yenilir, içilir, yaşanır geçilir gidilir.

Zatına ait makamda dediği zaman hangi gönülde zatiyla tecelli ediyorsa, işte o makamlarda manasınadır. Zatına ait her makamda dediği bütün makamlarda, bütün fiillerde, bütün failerde, mef'ullerde değil, zatına ait kişilerde ki makamda diye onu öyle düşmemiz lazımdır. Halkın her çeşidinde istediği gibi zuhur eder. Yani ef'âl mertebesinden, sıfat mertebesinden, esma mertebesinden istediği gibi zuhur eder manasındadır.

“Hak ve halk olarak her manada sıfat aldı.” Âyet-i kerimede belirtiliyor;

(مَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ)

“Mâ halakne’s-semâvâti ve’l-arda ve mâ beyne humâ illâ bi’l-hakki.” (46/3) Yani “Allah bütün bu âlemleri Hak olarak halk etti.” Yani Hak esması bu âlemlerin bânını, halk esması ise zahiri oldu. Hak ve halk olarak zahir ve bânını topladığımız zaman hepsi neticede “HU - O” olarak her manada sıfat aldı.

“Zıtların bütün çeşidini zatı ile cem etti.” Ne kadar zıt varsa ki, âlem zıtlıklardan meydana gelmiştir. Eğer zıtların bir tanesi ortadan kalkmış olsa, o zıt hangi mevzu ile ilgili ise veya hangi mana ile alakalıysa o mana ortadan kalkar. Gece ile gündüz olmazsa dünyamızda zaman kavramı ortadan kalkar. Gece ve gündüz birbirinin zıttı ama o iki zıt gün ve zaman mevhumunu oluşturuyor. Bunların sayılmasıyla günler, haftalar, aylar, seneler sayılmış oluyor. Gündüz ve gece olmamış olsa, belirli bir zaman kavramımız olmayacaktı. Çünkü dayanağı, hesap edileceği bir yer olmayacak, olmayınca da bir çeşit sonsuzluk gibi zamana dayanmayan bir yaşam olacaktı.

Zıtların bütün çeşidini zatı ile cem etmesi “Ve’t-tîni” makamına işaret ediyor yani misal olarak incire işaret ediyor. Şimdi incirin içine baktığımız zaman dışından bakınca cem, içini açınca kesret, çokluktur. O incirin içinde ki çekirdekleri gerçi hepsi incir olarak orada zıtlık yok. Zıtlık incir olarak ekilse, ağaçların çeşitliliği itibariyle zıtlıkları var. Hangi çekirdekten, hangi ağaç olursa olsun hiçbirini birbirine benzememektedir. Yapıları, şekilleri, yaprak adetleri, dalları ve diğer özellikleri hepsinin birbirinden ayrı yani zıt olacaktır.

“Bütün sıfatları vâhidiyyet sıfatı ile şümulüne aldı.” Ahadiyyet mertebesinde bunlar ilmi olarak, ilm-i ilahide mevcutken oradan vâhidiyyet mertebesine tecelli ettiğiinde bütün sıfatları, vâhidiyyet sıfatı ile şümulüne aldı. Bu sıfatlar

evvela sıfât-ı zâtî olan Cenâb-ı Hak'ın zâtî sıfatları, sonra yedi sıfatı sıfat-ı subutiye ve sonra da esmâ-i ilâhiyelerdir. Allah bütün sıfatlarını vâhidiyyet sıfatı ile şümülüne aldı. Yani Vâhid ismi ile bütün sıfatların kendisinde olduğunu belirtmiş oldu.

Yücedir Allah, hem de mukaddes. Özellikle kendilerine ihtiyaç duyulan zevclerden ve ferdlerden. Zira onun tekliği, bunlara manidir.

Yücedir Allah, hem de mukaddes. Özellikle kendilerine ihtiyaç duyulan zevclerden ve ferdlerden.

Nasıl ki Âdem (aleyhisselam) bâtın âlemindeyken yani ruhlar âlemindeyken, terkibi ve varlığı meydana getirilmişken tekti. Bütün bu anlatılanlardan da münezzehti, yüceydi hem de mukaddesti. Çünkü mutlak manada o zaman vahidiyyet tecellisindeydi. Yani Âdem mana olarak halk edildiğinde ihtiyaç duyulan zevclerden ve ferdlerden o zaman yüceydi ama tecellisi gereği kendisinde bulunan zıtların meydana çıkması için, Kur'an-ı Kerim'de belirtilen zuhurları olmaya başladığı zaman zevclerden ihtiyaç olduğu için onun tek varlığından da Havva validemiz yani nefs-i küll meydana getirildi.

“Zira onun tekliği, bunlara manidir.” Âdem (aleyhisselam) kendi varlığındayken onun tekliği bu mertebelere maniydi ama kendi bünyesinde zıtlar olduğundan bu zıtların da zuhura çıkması ve hayatın devam etmesi gerektiğinden zıtlıklar ile hayat devam etmeye başladı.

Onun ahadiyeti, aynen kesretidir de, onun gizliliği, birleşik izdivaçlar meyanında sayılır hatta aynıdır. Tenzih sergisi, teşbih terkibinin kendisidir. Zatında yüceliği, izzet nişanına sahip namının kimliğidir.

“Onun ahadiyeti, aynen kesretidir de.” Onun ahadiyeti yani iç bünyesinde bütün vahidiyyet ve diğer mertebeler zuhurlar, kesretler olduğu için yani çokluklar olduğu için aslında buna çokluk denmez, birin zuhurları çok olması için ayrı ayrı varlıklar olması lazım ki çok olsun. Mesela şöyle diyelim; bir ağaç düşünelim yüce büyük bir ağaç, buna bakıldığı zaman bâtını itibariyle ahadiyyet, zuhuru ve kevniyyeti itibariyle vâhidiyyettir. Dalları itibariyle esmâiyyet, üzerindeki tüm yaprak ve meyveleri ef’âliyyeti yani mâlikiyyeti ifade etmektedir. İşte bir bütün olarak ağaca baktığımız zaman o vâhid, üzerinde binlerle, on binlerle kesret vardır; yani dallar, yapraklar, meyveler, çiçekler vardır. Bedenin de lifler, su damarları, kan damarları, hayat damarları var. Bunların hepsiyle birlikte beden bir bütün yani bir vâhiddir. Bunun meydana getiren program onun iç bünyesinde olan da ahadiyyetidir. Vâhidiyyetinde bunlar zuhur etmekte zaman zaman, yavaş yavaş üzerindeki meydan gelmektedir.

Kış aylarında ağaçların hiç bir şeyi yoktur. Üzerlerinde sadece kupkuru dalları vardır, ahadiyyeti itibariyle o gövdenin ortaya gelmesine vâhidiyyet zuhuru diyelim, yaprakların meydana gelmesine esmâiyyet zuhuru diyelim, meyvelerinin meydana gelmesine de ef’âliyyet yani mâlikiyyet zuhuru diyelim. Meyveleri ve yaprakları daha evvelce gözüküyordu ama vâhidiyyetin bünyesinde mevcuttu. İşte onun ahadiyyeti ve vâhidiyyeti aynen kesretidir. Çünkü iç bünyesinde onların hepsi mevcuttur. Eğer o yapraklar, meyveler, çiçekler o ağacın iç bünyesinde olmamış olsa, yani kendi mutlak varlığının birimleri olmamış olsa, onun içerisinde onlar çıkmaz ve bütün sene öyle kuru olarak kalır. Nitekim kuruyan ağaçlara yaz da, bahar da gelse, onlarda hiç bir şey çıkamamaktadır. Çünkü artık onun sıfatları ve iç bünyesi ölmüş vaziyettedir. Dolayısıyla sadece sureti, şekli, tahtası ve ağacı kalmış olmaktadır.

“Onun gizliliği, birleşik izdivaçlar meyanında sayılır hatta aynıdır. Tenzih sergisi, teşbih terkibinin kendisidir.” Tenzih

Sergi aslında görüntülemektir. Yani yapılan bazı değerleri insanlığa sunmaktır yahut insanlara sunmaktır. Tenzih sergisi deyince, bu sergi idrak ve şuurda açılıyor veya gaflet ehli ise hayalde ve vehimde açılıyor. Yani ötelerde olan bir Allah'ı kişi kendisine anlatılan veya kitaplarda okuduğu mertebesi itibariyle ötelerde bir Allah düşüncesi aklında kurguladığı zaman işte bu kendisinin tenzih sergisi oluyor. Ama bu sergiyi başkaları görmüyor sadece kendisi bu sergiyi biliyor ve o şekliyle, o anlayış ile hayatını sürdürmüş oluyor. O anlayış ile Rabbine yönelmiş oluyor.

“Teşbih terkinin kendisidir” yani bu teşbihi şibih misallerle anlatmak için bazı cümleler, kelimeler gerekiyor. İşte bu cümleye, kelimelerin ifade ettiği manalara da kurgu ya da terkin deniliyor. Nasıl ki, her ilaç bir terkinin ibaret, şundan şu kadar mg. bundan bu kadar mg. diye bir ilaç ortaya çıkartılıyor. İşte onun terkin odur. Her birerlerimiz de birey olarak esmâ-i ilahiyenin terkinlerindeniz. İşte teşbih hakikatini idrak etmek için de böyle bazı izah ve ifadelere terkin denmekte, yani anlatılabilmesi için bazı misaller kullanılmaktadır. İşte bu terkinlerin misallerin de kendisidir.

“Zatında yüceliği, izzet nişanına sahip namının kimliğidir.” Zatında yüceliğidir. İzzet şanına sahip, namının da kimliğidir.

Azametini, ilimler kavrayamaz, celâlinin özünü, fehimler idrâk edemez.

“Azametini, ilimler kavrayamaz.” Çünkü ilime döküldüğü yani zuhura gelip lisana döküldüğü zaman, azameti anlaşılabilir. Diyelim ki bir masa var, masanın üstünde olanı masa tahtasının altında olanların mutlak manada anlaması mümkün değildir. Ancak misallerle ve teşbihlerle, benzetmelerle anlayabilme yoluna gidilmektedir. İşte onun azameti ve

sonsuzluğu o kadar yüce ki, bunları ilimle veya herhangi bir şekilde anlamak, kavramak, oraya yol bulmak adeta imkânsız. Peki, Cenâb-ı Hakk'ı nasıl tanıyoruz o zaman? O'nu fiilleri, isimleri ve sıfatları yönüyle tanırız. Zatı yönüyle tanımamız mümkün değildir. Hiçbir insan evladını da tanması mümkün değildir.

“Celâlinin özünü, fehimler idrâk edemez.” Yani celâlinin hakikatini de, idrâk ve anlayışlar, fehimler idrâk edemez. Zuhurda olanlarını ancak idrâk etmeye çalışıyoruz ki, aslında bu da çok yüksek bir idrâk seviyesi, idrâk anlayışıdır. Hadis-i şerifte belirtildiği gibi; “La tefekkeru fi zatillah” yani “Allah'ın zatını düşünmeyiniz” demekle zaten o yol kapatılmış oluyor. İşte bazı kimseler bu hadis-i şerifi okuduklarında Allah'ın zatını düşünmeyiniz derken, sıfatlarını da, isimlerini de, fiillerini de düşünmeyiniz manasında alıyorlar. Yani Cenâb-ı Hakk'ı hiçbir şekilde düşünmeyiniz manasına alıyorlar. Düşünülmeyen şey de zaten kişiye en uzak olan şeydir.

Kişinin düşünmediği şey kendisine en uzak olan şeydir. İsterse o düşünülmesi gereken şey kelam olarak, lisânen onu ağzından çıkarmış olsun. İşte bu anlayışla Allah'a ulaşmak mümkün olmaz. Sadece tenzihi manada Allah dediğimiz zaman, işte biz O'nu çok uzaklara attığımızdan ve birazda kaçtığımızdan, yani düşünmeyiniz hükmünün altına saklandığımızdan, Allah'la ilgili hiçbir konuyu ne araştırmak, ne çalışarak anlamak, ne de O'nu anlamaya çalışmaya yönelecek bir şey yapmaktayız. Sadece İslam'ın fikhî davranışlarını öğrenip tatbik etmeye çalıştığımızdan dolayı bizlerde tevhid ilmi ve ilm-i ilahi oluşmamaktadır.

Bu hadis-i şerif, bu yönüyle bakıldığı zaman yanlış anlaşıl-maktadır. Cenâb-ı Hakk'ın fiilleri, isimleri ve sıfatları olmasa tabî ki O'nu tanımamız mümkün değil, zatını bilemediğimiz gibi. Peki, zatını nasıl bileceğiz? İşte “Yü'minûne bil gaybî” burada devreye giriyor, zat ile olan irtibatımız imani manada oluyor. Esas Bakara suresinde bahsedilen “gayb” a iman,

Allah'ın mutlak zatına olan iman ki orası "gayb" işte orası mutlak "gayb"dır.

Yani oraya hiçbir mahlûkun, varlığın ulaşması mümkün değildir. Kendi gaybımıza ulaşamıyoruz ki, Hakk'ın gaybına ulaşalım. O halde oraya iman gerekiyor. İman orada geçerli, ancak kişi bunu da idrâk ederse hali ikana dönüşür. Yani yâkin olarak bir bilgiye sahip olduğunda iman, müşahedeye dayalı bir hal olarak ortaya çıkmaktadır. Müşahedeli iman, ama göz ve basar görüşüyle müşahedeli bir iman değil, idrâkin, anlayışın görüşü ile müşahedeli bir iman olmaktadır. Allah'ın zatı, mutlak gayb âlemidir.

Şu anda bize gayb olan ahiret âlemi, mutlak gayb değil, izafi gaybtir. Çünkü gidenler orasını görüyorlar, görülen bir şey ise bu dünyada veya âhirette görülen bir şey gayb olmaz, müşahede olur. Müşahede âlemi olur. Gerçek gayb ise Allah'ın zatı olan gaybtir. Şu anda göremediğimiz herhangi bir şey bize gayb, ancak izafi manadadır, mutlak manada gayb değildir. Yani şu anda ben, sizi göremiyorum göremediğim için siz bana gaybsınız ama siz oradasınız, yani var ama görünmeyen şeyler bunlar izafi gayb manasınadır.

İşte kendi gaybımızı idrâk ederek, âlemin gaybına bunu misal getirerek baktığımızda o zaman âlemin gaybı diye bizde bir şey kalmaz. Yani âlemin suretini görüyoruz, maddi varlığını işte ağaçları, havayı, denizleri ne varsa hepsini görüyoruz. Bunlar zahirdir yani zuhur mahallidir. Ancak bunların gaybı vardır ancak bunları kendi varlığımızda göremediğimiz gibi âlemde de göremediğimizden gaybtir. Ama kendi varlığımızda müşahede ettiğimizde, âlemin de bir aklı, ruhu, nuru, duygusu yani özelliği olduğunu bildiğimizde gaybî bir iman değil, müşahedeli bir imana sahibiz demektir. Bütün bunların neticesinde kişi kendini aradan çıkardıktan sonra kendisi kalmadığına göre iman da kalmayacaktır. Fakat iman kalmayacaktır derken, inkâr manasında iman ortadan kaldıracaktır değil, onun yerine ikanı koymak suretiyle yâkin

ehli olacaktır. Yani bir insan uzaktan bir yeri düşündüğü zaman ona iman etmiş olur, yani içine girdiği zaman gördüğü zaman artık orada iman kalkar, müşahede başlar yâkinlik başlar. İşte o zâtı ef'âliyle, esmâsıyla, sıfatıyla kendi zatında, kendinden yola çıkarak idrâk ettiği zaman gerçek manada ikan zuhura çıkmış olmaktadır. İşte azameti, izzeti ve celâli yönünden ilimler ve fehimler gerçek manada ilahi zatını kavramaktan acizdir.

İlim sahibi O'nu idrakten yana aczini itiraf etti. Akıl, ulaşması babından O'nun bağına döndü. Hem de O'ndan ayrılıp bölünmekten yana eli boş olarak.

Gerekli olan vücut, gerekli olmayan cevaz dairesi: Açık söylenen sözlerde ve yapılan beyanların noktasındadır.

“İlim sahibi O'nu idrakten yana aczini itiraf etti.” Ne kadar çok ilmimiz olursa olsun, gerçek manada ne kadar çok ilmimiz olursa olsun O'nu idrakten âciziz. Şu cümleyi yazan o mübarek kişi Allah ondan ve sebep olanlardan razı olsun. Kendi halini de burada belirterek bizlere de bir itirafta bulunmuş. İlim sahibi ki, bu kitabın, bu kitapta ki ilime yaklaşan pek insan yok yeryüzünde, varsa da çok az ve hepsini de bilemiyoruz. Kimler olduklarını ancak açık olan şurası ki, bu kitabın içinde bulunan ilmi ihata edecek, ortaya getirecek, yaşayacak insan çok az bu âlemde, az gelmiş ve az da geçiyor. İlim sahibi, burada ilimden maksat gerçek ilim sahibi O'nu idrakten yana aczini itiraf etti. Hz. Ebubekir efendimizin bir sözü vardır; *“İdrakin aczini idrak, idrakin ta kendisidir.”*

İşte böylece O'nu idrakten yana aczini itiraf etti. Yani bu sözü söyleyen evvela bunu kendinde yaşadığı için bu itirafı açık olarak beyan etmiş oluyor. Bu kadar ilim ortaya koyduktan sonra dahi ilim sahibi yani burada birey olarak kendini ortaya koymamış ama yazan kendi olduğu için kendi halinden ve benzer hallerden bahsetmektedir. O ilim sahibi gerçek ilim

sahibidir. Yoksa nakli, beşeri ve fikhî ilimler değil buradakiler gerçek ilahi ilim sahibi O'nu idrakten yana aczini itiraf etti.

İmkân hüviyetinin bir yanı, gayeyi anlamak ve tam şهادetgâhtadır. Bir de cevherin ve arazın zarfındadır.

“İmkân hüviyetinin bir yanı, gayeyi anlamak ve tam şهادetgâhtadır.” Yani imkân âlemi hüviyetinin iki yanı vardır. Bir vacib, bir de mümkün. Vacib olan kendi zatının tarafı, imkân olan tarafı da bu âlemlerdir. Yani âlem-i mümkünat denilen imkân tarafıdır. İşte bu imkân onun gerçek “HU” hüviyetinin bir yanındır. Gayeyi anlamak yani Allah'ın ilahi gayesini anlamak, insanın var ediliş gayesini anlamak ve tam şهادetgâhtır.

“Bir de cevherin ve arazın zarfındadır.” Yani cevher varlığın aslı, araz da ondan zuhura gelen görüntülerdir. İşte ikisinin de zarfıdır. Yani Cenâb-ı Hakk'ın zatı her ikisini yani iki yönde muhafaza edendir.

O'na dair hayat bazı müşahedelerin doğuşu ile başlar. Bitkiler olsun, canlılar olsun O hayat eserinin inişi ile alâmetleri belirir.

“O'na dair hayat bazı müşahedelerin doğuşu ile başlar.” O'na dair hayattan kasıt, Cenâb-ı Hakk'ın amâiyyetten, ahadiyyete, vahidiyyete ve bütün mertebeleri aşarak bu imkân dairesine gelmesidir. Ona dair hayat cümlesinin ifade ettiği mana, Cenâb-ı Hakk'ın kendi hayatı, kendine zuhura gelişidir. Ayrıca bizler için O'na dair hayat yani bizim varlığımızda, O'nu anlamaya dair hayat ve yaşantı, bazı müşahedelerin doğuşu ile başlar. Cenâb-ı Hakk'ı anlamaya çalışmamız bazı müşahedelerin doğuşu ile başlar. Bir insan doğduğu zaman içinde bulunduğu aile fertlerinin, ailenin hayata bakışının ve

okula gittiği zaman okulun, sairde cemiyetin kendisine naklettiği bir yaşamın içerisinde olur. Bu hayat yaşamı dünyaya dair bir hayat yaşamıdır. Ne zaman ki, dünyaya ait, dünyaya dair hayat yaşamımızı ilmi ve idrâki olarak aşmaya başlayacağız, yani kendi hakikatimize doğru yol almaya başlayacağız ki, işte bu da bazı müşahedeler ile olmaktadır. Bu müşahedelerin doğuşu ile O'na dair hayatımız başlar.

“Bitkiler olsun, canlılar olsun O hayat eserinin inişi ile alâmetleri belirir.” Bitkiler ve canlılar ilm-i ilâhîde kendi gerçek varlıkları içinde iken onlara Cenâb-ı Hakk'ın Hay isminin zuhuru yani o eserinin inişi ile alâmetleri belirir. Yani yeryüzünde insanlar, hayvanlar, bitkiler diğer varlıklar oluşmaya başlar.

Bir denizdir ki ulvî ruhaniyetler gelir, hem de, sultanın yüce köşküne, şeytanın ve hevânın düştüğü bahçeye.

İman ve idrak nurunun beyazlığı, şirk ve küfür karanlığını yok eder.

“Bir denizdir ki ulvî ruhaniyetler gelir, hem de sultanın yüce köşküne, şeytanın ve hevânın düştüğü bahçeye.” İlm-i ilâhî, zât-ı ilâhî öyle bir denizdir ki, o denizden, ulvî ruhaniyetler gelir. Hem de sultanın yüce köşküne. Burada yüce köşküden maksat kürsî olarak düşünebiliriz. Yani arştan gelen yüce sultanın köşkü olan bu kürsîye şeytanın da, hevânın da düştüğü bahçeye yani bu kürsîye bunların hepsi gelir. Yani ulvî ruhaniyetler de gelir, hevâ ve hevesin şeytanlığı ve nefsin nefsi- emmâre özellikleri de gelir.

“İman ve idrak nurunun beyazlığı, şirk ve küfür karanlığını yok eder.” İşte gerçek manada bunları ayırabiliyor isek, ulvî ruhaniyetleri idrak eder, şeytan ve hevânın zuhurlarını da ortadan kaldırmaya çalışırız. Böylece küfür karanlığı da yok olmuş olur.

Hüdâ alnının sabahı, şaşkınlık ve âmâ gecesi; ezelin ve sonradan olmuşların aynasıdır. Azabın ve nimetin parlak nişanıdır.

“Hüdâ alnının sabahı, şaşkınlık ve âmâ gecesi; ezelin ve sonradan olmuşların aynasıdır.” İlm-i ilâhî vechi aydınlandığı zaman hüdânın sabahı manasıdır. Yani ilahi hakikatleri idrak ettiğimiz zaman O'nun vechi bize açıldığından bizim alnımız da açılır. Alın vechin en mübarek yeridir. Ef'âl-i ilâhîde, cemâl-i ilahiyeyi gördüğümüz zaman Hüdâ'nın alnı açılmış, açıldığı zamanda o bize sabah olmuştur. Yani yeni bir gün, yeni bir hayat vermiş olmaktadır.

“Şaşkınlık ve âmâ gecesi; ezelin ve sonradan olmuşların aynasıdır.” İşte Hüdâ'nın alnı yani vechi bütün bunların aynasıdır, orada seyredilebilir.

“Azabın ve nimetin parlak nişanıdır.” Nimet ve nikmet, bilindiği gibi bu âlemde bir aradadır. Yani zorluk ve kolaylık, azab ve lütuf bunlar hepsi bir aradadır. İdrak ettiğimiz zaman bunlar hepsi birer parlak nişandır.

Yüce Allah'ın eşyayı kuşatması, onların zatı oluşudur. Öyle bir zat ki, sıfatları onu kavramaktan yana güçsüzdür. Evvelliği için, bir evvelik düşünülemez. Âhiri için de bir son düşünülemez. Ezeli bir kayyumdur; ebedi bakidir.

“Yüce Allah'ın eşyayı kuşatması, onların zatı oluşudur.” Âyet-i kerimede;

﴿وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ﴾

“Vesia kürsiyyühüs semavati vel ard” “O'nun kürsüsü, bütün gökleri ve yeri kucaklamıştır.” (2/55) buyruldu. İşte Allah, vâsi onun kürsîsi vâsidir ve her şeyi kuşatmıştır dediği onları zatı ile

kuşatmasıdır. **“Öyle bir zat ki, sıfatları onu kavramaktan yana güçsüzdür.”** Zat kendinde bulunan sıfatları yani özelliğiyle zuhura çıktığı halde, diğer bir ifadeyle zatından o sıfatlar çıktığı halde, o sıfatlar onun zatını kavramaktan yana güçsüzdür.

Evelligi için, bir evlilik düşünülemez. Âhiri için de bir son düşünülemez. Ezeli bir kayyumdur; kendi kendisiyle vardır **ebedi bakidir.**

Bu varlıkta bir zerre dahi kıpırdamaz. Ancak O'nun arzusu, O'nun kuvveti ve O'nun kudreti ile kıpırdar, hareket eder, canlanır. Olanı ve olacağı bilir, işin önünden sonuna kadar.

Şahadet ederim Allah'tan başka ilah yoktur. Öyle yüce bir Allah'tır ki bütün bu ibarelerden ötededir ve üstündür. Kısaca O, bu ibarelerle anlatılamaz. Münezzehtir, mukaddestir. O'nun varlığı ne sarih ifade, ne de muammalı işaretlerle anlatılabilir.

“Bu varlıkta bir zerre dahi kıpırdamaz. Ancak O'nun arzusu, O'nun kuvveti ve O'nun kudreti ile kıpırdar, hareket eder, canlanır.” Çünkü kendinden başka bir varlık yoktur ve varlıkların hepsi de O'na aittir. Dolayısıyla kendi arzusuyla kıpırdayacak, hareket edecek bir varlığın olması için ayrı bir varlığın olması gerekmektedir. Öyle bir şey de olmadığından bütün varlık O'nun kudretiyle kıpırdar, hareket eder ve canlanır.

“Olanı ve olacağı bilir, işin önünden sonuna kadar.” Çünkü bunların hepsi kendinde olacaktır. Olmuşları da bilir, olacakları da bilir.

“Şahadet ederim Allah'tan başka ilah yoktur.” Burada gerçek manada şahadetin hususiyetlerini de bizlere öğretiyor. Şahadet ederim, Allah'tan başka ilah yoktur. Yani şimdiye kadar belirtilenlerin anlayışı içerisinde şahadet ederim.

“Öyle yüce bir Allah’tır ki bütün bu ibarelerden ötededir ve üstündür. Kısaca O, bu ibarelerle anlatılamaz.” Yani her ne kadar bütün mevzularda O’nun zatından ve O’nun özellikle hususiyetlerinden bahsediliyorsa da, O öyle yüce bir Allah’tır ki, bütün bu ibarelerden de ötedir. Bütün bu anlatılanlardan da ötedir ve üstündür. Kısaca O, bu ibarelerle anlatılamaz. Ancak başkada bir imkân olmadığından yine de bunlarla anlatmak, anlamak, anlatılmak zorundadır.

“Münezzehdir, mukaddestir.” Daha evvel bunlardan bahsedildiği gibi, hakiki tenzihi kadim olarak zatı itibariyle anlaşılması ve idrak edilmesi mümkün değildir. İşte tenzih gerçek manada zattadır. Ama biz tenzihi ne yazık ki, fiilleri, isimleri ve sıfatları yönüyle tenzih etmekteyiz. O zaman yapılan tenzih de O’nu sınırlamış ve bağlamış olmaktadır. O’nun mahalline duhul etmiş olmaktayız ve O’nun namına, O’nun hakkında davada bulunmuş olmaktayız. Güya O’nu koruyoruz hükmüyle, işte efendim, Allah şunu yapmaz, bunu yapmaz... Dedığımız zaman bir bakıma O’nu korumuş oluyoruz, cüz’i aklımızla ama diğer yönüyle onu sınırlamış oluyoruz ki, Allah’ı sınırlamak kimsenin ne haddine, ne de gücüne kalmış bir şeydir.

Burada O’na delil olsun diye yapılan her işareti, O’nun hakikatinden bir perdeyi açsın diye yazdım. Bu da, ancak temsil yollu oldu.

Hangi ibare ki O’na vardır ümidiyle getirildi, nice nice O’nu anlatmaktan uzaktır. O’na vardırıran asıl yoldan alır, hem de süratle.

Ve O zatını bildiği gibidir. Ama nasıl gerekli ise, nasıl iktiza ediyorsa.

Bizzat O Her yönüyle kemal vasfını haizdir, hem de yeteri kadar; varlığına ne kadar kemal vasfı gerekse o kadar.

“Burada O’na delil olsun diye yapılan her işareti, O’nun hakikatinden bir perdeyi açsın diye yazdım. Bu da, ancak temsil yollu oldu.” Bu da ancak temsil yollu yani misallerle oldu.

“Hangi ibare ki O’na vardırır ümidiyle getirildi” Yani yaptığımız her türlü ibare, söylediğimiz sözler, yazdığımız yazılar O’na vardırır, ümidiyle bu misaller getirildi. **“Nice nice O’nu anlatmaktan uzaktır. O’na vardırın asıl yoldan alır, hem de süratle.”**

“Ve O zatını bildiği gibidir. Ama nasıl gerekli ise, nasıl iktiza ediyorsa.” Yani bizim bildiğimiz gibi değildir. Bütün bu anlatılanlar da birer misal yollu onu anlamaya çalışmaktır. Bu kadar çalışmalar yapıldığı halde, Cenâb-ı Hakk’ı anlamaktan ne kadar aciz olduğumuz bize açık olarak bildiriliyorken, bir ömür boyu çalışmalar neticesinde ya bu çalışmalarını hiç yapmayan kimselerin Allah anlayışı nasıldır, düşünmek gerekir. Cenâb-ı Hak cümlemizi zatına giden yolda en isabetli düşüncelere ulaşmış olan kimselerden eylesin inşallah.

Resulullah Efendimiz için de, aynı şahadetimi tekrar ederim. Yüce Allah’tan ona salât ve selâm olsun.

Şöyle ki o, âdemoğlu fertleri arasında, yüce Hakk’ın zatına davet edilen ve vasıl olan tek ferttir. Allah’ın kuludur. Kendinden önce gelen resullerin şeriatını silip, yeni bir şeriatla gelen, Allah’ın muazzam Resulüdür.

Yeni bir şeriatla gelmeyen, kendinden önce gelen resullerin yolunu izleyen nebiler arasında da Allah’ın en çok keremine nail olan, Allah’ın nebisidir. Zatı için belli bir ridadır, perdedir. Zatına delâlet eden, üstün bir nişanıdır, alâmetidir. Varlığına kavuşmakta en kıdemli olandır. O’na vardırın yolun en sağlamıdır.

Sonra o Hakk’ın zatına parlak bir aynadır. İsimlerin ve sıfatların son derecede tecellisine bir zuhur yeri olandır.

CEBERÛT, nurlarının bir geliş yeridir,

**MELEKÛT, sırlarına bir konak yeridir,
LÂHUT, hakikatlerinin toplandığı bir merkezdir,
NÂSÛT, inceliklerinin bir kaynağıdır.**

Sonra odur Cibril'in ruhu ile üfleyen, Mikâil'in sırrı ile ihsanlar yağdıran, Azrail'in kahrı ile yüzüp gezen, İsrail'in toplamasına yönelen, ilk koşan.

Ve odur sidrelere münteha, son yolcu, son yol ve son yolculuk ve isralar köşküne refref olan odur. Hebanın da, tabiatın da, heyulası odur. Uluhiyet atlasının felekidir. Rububiyet övcü burcunun bir mıntıkasıdır.

Yükseklik ve terakki övülmesinin semalarıdır. İlmin, dirayetin güneşidir. Kemal halinin nihayetinde, mehtap safasının ayıdır, kameridir. Seçilme ve hidayet yolunda, yön gösteren bir yıldızdır. Dilek hararetinin ateşidir. Gayb ve şahadetin ki Görünen ve görünmeyen hayatın suyudur.

Rahmet ve rububiyet nefesinde esen bir saba rüzgarıdır. Zillet ve ubudiyet yerinin billur saksısıdır. Seb-i mesaninin sahibi, birinci ve ikinci derecedeki füyuzat kapılarının anahtarına sahiptir. Cemal ve celâl sıfatlarının bir iktizası olarak kemal sıfatının mazharıdır.

"Resulullah Efendimiz için de, aynı şahadetimi tekrar ederim. Yüce Allah'tan ona salât ve selâm olsun. Şöyle ki o, âdemoğlu fertleri arasında, yüce Hakk'ın zatına davet edilen ve vasıl olan tek ferttir." O, âdemoğlu fertleri arasında, burada âdemoğlu fertleri derken; birinci manada beşeri olarak ferdi vâhid yani insanlar içindeki fert manasındadır. Diğer manada ise daha evvel bahsedilen vitriyyet ve ferdiyyet hakikati içerisinde, ferdiyyet hakikatini idrak etmiş olan o âdemoğlu fertleri arasında, yüce Hakk'ın zatına davet edilen ve vasıl olan tek ferttir. Yani bir âdemoğlu ne kadar kemalde olursa olsun vitriyyet ve ferdiyyet hakikatleri içerisinde ne kadar kemalde olursa olsun, Hakk'ın peygamberi ve habibi olan Peygamber Efendimiz'e (sallallahu aleyhi ve sellem) yetişmesi mümkün değildir. Onun kendine ait hususi bir hayattı vardır.

Nasıl ki, Allah'ın hakiki hayatını zatı mertebesiyle anlayamayıp misallerle anlamaya çalışırız; aynı şekilde Peygamber Efendimizin de mutlak manada hakikatini anlamamız mümkün değildir. Allah'ı anlamak mümkün olmadığı gibi onu da anlamak mümkün değildir. Çünkü Allah'ın en geniş manada zuhur mahalli Peygamberimizdir. Ancak onun bize bildirdiği kadarıyla, yani bizlere, ümmetine, insanlığa bildirdiği kadarıyla onu anlamaya çalışıyoruz ki, bu da erişebildiği kadar idraki yönden bir anlayışımız olmaktadır. Her birerlerimiz ne kadar geniş manada bir seyr-i sülûkta mirac halini yaşamış olsak da, kendi bünyemizde yani mirac özelliğini meratibi itibariyle yaşamış olsak da, onun miracına benzer bir mirac yapmamız mümkün değildir. Çünkü o, onun kendine ait mutlak bir yaşantısı vardır, oraya kimse duhul edemez.

Ancak "*Bana benzeyiniz*" düsturundan hareketle elimizden geldiği kadar onun yolunda olup, onu bir numune kabul ederek onun arkasından gitmek ve sünnetine tabi olmak suretiyle manen yükselebilmemiz mümkündür, bu yol istidadımız oranında bize açıktır. Bununla birlikte Hakk'ın mutlak manada zatına davet edilen tek kimse odur. Onun ümmeti ise davet edenin, davet edilenleridir. Yani Cenâb-ı Hak, Peygamber Efendimizi zatına davet etmiştir, Peygamber Efendimiz de ümmetini kendi zatına davet etmiştir.

Tabi oradan da Hakk'ın zatınadır. İşte oraya vasıl olan ve davet edilen yahut davet edilip de vasıl olan tek ferttir. Haddizatında her insanın varlığında Hakk'ın zatı vardır ve oraya davet edilmektedir. Bu davetin en geniş bilindiği üzere yirmi dört saat içerisinde günde beş defa olmaktadır. Her birimiz kendi mahallimizde davet olunmaktayız. Ancak güneşin dönüşü itibariyle dünyanın diğer taraflarında da gerçekleşen bu daveti düşündüğümüzde davet kesintisiz, her an devam etmektedir. Bu zahiri davetin bir de gönüllerde gerçekleşen bâtni olan daveti vardır ki, kim bu bâtni daveti

duyarsa Hak yolunda koşturmaya başlar. Böylece davet edilen ve vasıl olan tek fert olmaktadır.

“Allah’ın kuludur. Kendinden önce gelen resullerin şeriatını silip, yeni bir şeriatla gelen, Allah’ın muazzam Resulüdür. Yeni bir şeriatla gelmeyen, kendinden önce gelen resullerin yolunu izleyen nebiler arasında da Allah’ın en çok keremine nail olan, Allah’ın nebisidir.” Nebi ve resul vasfını nasıl ve hangi yönden almaktadır? Daha evvel bahsedildiği gibi, Kur’an-ı Kerim’in içerisinde önceki ilahî kitapların muhtevası yer almaktadır. Mesela Hz. İbharim’in hayatını anlatan, İbrahim mertebesinden bahseden ve onun suhuflarının içeriğini oluşturan hakikatler Kur’an-ı Kerim’de yer almaktadır. Yine Hz. Musa’dan bahseden ayetler, Tevratî ayetler, Hz. İsa’dan bahseden ayetler ise İsevî ayetlerdir. Ancak dışarıdaki İseviyet ve Museviyet anlayışı ile değil. Allah’ın bize Kur’an içerisinde yani tenzih, teşbih ve tevhid hakikatleri içerisinde bildirmiş olduğu İbrahimiyyet, Museviyyet, İseviyyet mertebelerinin hakikatleri. İşte Peygamber Efendimiz onların nebisi, yani daha evvel gelmiş kitapların içerisinde bulunan bölümlerin nebisi, habercisidir.

Hakikat-i Muhammedi itibariyle kendine gelenlerin yani Kur’an-ı Kerim’de bize bildirilenlerin resulüdür. Hem nebi, hem resul olması bu yöndendir. Önceki mertebelerden haber vermesi nebilik yönü, fakat daha evvelki semavi kitaplarda belirtilmemiş olan ve sadece Peygamberimiz kanalıyla insanlık âlemine sunulan ve “İkra” olarak başlayan, o muhteşem dünyanın, Hakikat-i Muhammedî bilgilerinin de resulü yani onların habercisi ve ulaştırıcısı olmaktadır. Böyle bakıldığında Peygamber Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) bir yönüyle nebi, diğer yönüyle resul olduğunu kolayca anlayabiliriz.

“Zatı için belli bir ridadır, perdedir.” Rida ve izar deniyor ya iki parça, o parçaların hususiyeti dikişsiz olması ve beyaz olmasıdır. Beyazlığın bir yönüyle temizlik, berraklığı diğer

yönü de renksizliği ifade eder. Yani “Renksizlik renge esir oldu” diye tasavvufta bir tabir vardır. Yine Cüneyd-i Bağdâdi hazretleri: “Suyun rengi, kabının rengidir” buyurmuşlardır. İşte izar ve ridanın giyilmesi asli renksizlik haline dönüş manasındadır. Yani zatına dönüştür ne zaman ki, tekrar oradan zuhura geldi, âlem-i şهادette meydana geldi ve bir kimliğe büründü, o kimliğin rengini almasıyla suyun rengi kabının rengi oldu. Ama hacda ve umrede bu rida ve izarın giyilmesi o hakikat-i ilahiyenin de zuhurda olan perdesi oldu. Ancak beyazlığı yönünden herhangi bir işaret ve zuhur mevzu olmadığından üzerinde, işte o yine zati hakikatleri ifade etmekte yani aslına döndüğünü göstermektedir.

Ancak bu hakikatleri anlamayan kimseler için ridası perde oldu. Yani beyazlığı dahi perde oldu. Çünkü kimliksiz kaldı, kimliksizlik oldu yani kimliksizliğe dönüştü. Kimliksizliğe dönüştüğü zaman da onu kimse tanıyamadığından bu kimliksizlik perdesi, ona perde oldu. Ama rida ve izardan çıktıktan sonra yani niyetlendikten sonra tavafını, sa’yını yaptıktan, saçını da kestikten sonra tekrar ef’aline dönmesi yani sivil hayatına dönmesi tekrar onun renklenmesi demektir. Ancak bu renklenme onun dışında olan bir renklenmedir. İçerisi yine rida ve izar halinde beyazdır yani aslı üzeredir. İşte rida bir bakıma açma, bir bakıma da perdedir. Ehline göre açılmak ama gaflet ehline göre de perdelenmektir.

“Zatına delâlet eden üstün bir nişanıdır, alâmetidir.” Zati için zatına delâlet eden üstün bir nişanıdır, aynı zamanda alâmetidir.

“Varlığına kavuşmakta en kıdemli olandır. O’na vardırıan yolun en sağlamıdır. Sonra o Hakkın zatına parlak bir aynadır.” İnsan-ı Kamil’in hususiyetleri ne kadar yüce bir oluşumdadır. Evvela insan-ı kâmilî Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) olarak bilelim. O Hakk’ın zatına parlak bir aynadır; Hakikat-i Muhammedi aynasıdır. Zaten “Bana bakan Hakk’ı görür” demek suretiyle kendisinde

Hakk'ın olduğunu ancak o aynaya bakarken kişinin de hak olarak bakması gerektiğini burada göstermektedir. Eğer diğer şekliyle kişi bu aynaya Ebû Cehil olarak bakarsa Ebû Cehil'i görür, Ebu Bekir olarak bakarsa da Ebu Bekir'i görür. Hak olarak baktığında da Hakk'ı görmektedir. Burası işin farklı ve hassas bir yönüdür. Hakk'ın zatına parlak bir aynadır. Bu âlemde kesiften latife doğru çıkalım; madenler, bitkiler, hayvanlar, insanlar, cinler ve melekler vardır. Şimdi meleklerin herhangi bir idraki manada mesuliyetleri olmadığından ve sadece görevlerini yapmaktadırlar.

Cenâb-ı Hakk'ın varlığı onlar üzerinde tesirini göstererek onlarla âlemdeki fiillerini işler yani bir bakıma sıfatlarının zuhurlarını faaliyete getirmekteler ki bunu da kudret sıfatıyla yapmaktadırlar. Yani Cenâb-ı Hakk'ın kudret sıfatı bütün âleme Melaike-i Kirâm'dan yayılmaktadır. Ancak meleklerde yansıtma vasfı yoktur; yani sıfatların geriye dönüşü yoktur, sürekli ileriye gidiş var hep çıkış vardır. Bu nedenle meleklerin ayna olmaları söz konusu değildir. Çünkü latif olan varlıkları tecelli-i ilahiyyeyi geçirmekte ama geriye yansıtılmamaktadır. Tıpkı bir camın ışığı ileriye doğru atması gibi, cam ışığı geriye gönderemiyor yani ayna olamıyor.

Cinlerin de ayna olma ihtimali yoktur. Onlar da zaten ateşin dumanından meydana geldiklerinden hayali yani hareket halinde olan net resim gibi ortada duran varlıklar değildir. Hareket halinde olduklarından ilahi tecelliyi hareketli almaktalar, bir tür parazitli almaktalar yani net olarak hakikat-i ilahiyyeyi anlayamamaktadırlar. Hani titreşim yapan bir resmin görüntüsü nasıl olursa, televizyon nasıl titreşim yaptığında seyreden net bir şey oradan alamazsa onun gibi. Cinler de latif varlık olduklarından Cenâb-ı Hakk'ın tecellisi onlara vurmakta bir kısmı kalmakta ama o da hareketli ve parazitli bir kısmı da arkadan geriye gitmektedir. Yani şöyle diyelim dört ölçüde tecelli olursa, bunlarda üçünü yansıtılmamakta, latif olmaları sebebiyle gitmekte, eğer

tecellilerden birini alabilirse, o da hareketli olduğundan net olmamaktadır.

Allah onların bilgilerine ihtiyaç hissettirmesin fiziki manada yahut maddi manada cinlerle irtibat kuranların onlardan aldıkların bilgilerin hepsi aslı olmayan hayali bilgilerdir, sebebi de budur. Duman net olarak havada durmaz, rüzgâr geldiği zaman sağa sola savrulur. O savrulmada da netlik olmaz. Bir kısmı üzerinde kalsa da diğerleri de arkadan gider, yani net bir bilgi olmaz.

Hayvanlara gelince, Cenab-ı Hakk'ın onlara olan tecellisinin en büyüğü "Hay" esmasıdır. İlim, irade, kudret, kelam, semî, basar onlarda çalışmaz, çalışsa da kendi şuurları ile değil, sadece kendi yaşantılarını düzenleyecek kadardır. Yani idrak yönüyle, şuur yönüyle bunları yapmazlar, fitri olarak yaparlar.

Şu halde en geniş manada ayna insanlar olmaktadır. Çünkü yapıları durağan ve madde olduğundan yani geçirgen olmadığından ayna hükmündedirler ve kendilerine gelen tecelliyi yansıtarak geriye döndürmektedirler. İşte aynanın en güzeli, en değerlisi de arkasının en koyu olması yani siyah, karanlık olması ki, Peygamber Efendimizin Arap ırkından gelmesinin hakikati buna bağlanmıştır.

Yani siyah olduğundan sır olduğundan, aynanın arkasındaki sır ne kadar güzelse, işte sır dedikleri bu sır aslında hem de kimyasal sır artık bugün sır değil tabî ilk yapıldığı zaman sır yapanlar, icat edenler sır diye onu saklamışlar. Yani terkebini vermemişler, terkip ismine sır demişler. Bugün ise insan-ı kâmil bu ayna olduğundan Hakk'ın sırrı insan-ı kâmil olmuş, yani Hakk'ı tecelli ettiren mahal sır insan-ı kâmil olmuştur. İşte Peygamber Efendimizin Arap neslinden gelmesi yani siyahı temsil etmesi amâiyyet hakikati-nin orada zuhura gelmesidir.

Tecellî-i ilahiyye, amâiyyetten başlıyor, son merhaleye kadar geliyor. İnsan-ı kâmil olan Peygamber Efendimizde amâiyyet

hakikatleri fiziki manada zatî, sıfatî, esmaî ve ef'âlî manada ortaya çıkmış oluyor. Gerçi Peygamber Efendimiz beyaz Araplardanmış ama burada ki mesele fert olarak değil ifade ettiği tüm manasıyladır; genelde Araplar esmer, siyah olarak bilinir.

Hakk'ın zatına parlak bir ayna Peygamber Efendimizdir. En geniş manada Arap ırkından olması, fiziki bir varlığa sahip olması ve idrakinin en üst düzeyde olması sebebiyle ayna olmuştur. İşte o aynaya kim hangi inanç, itikat ve anlayış ile bakarsa, hangi mertebesi itibariyle bakarsa o inanç, anlayış, o vasıfta kendisini orada görmektedir. Bununla birlikte hakkanî olarak bakıldığında ise "Men re'ânî" hakikati zuhura çıkmaktadır.

"İsimlerin ve sıfatların son derecede tecellisine bir zuhur yeri olandır. CEBERÛT, nurlarının bir geliş yeridir. MELEKÛT, sırlarına bir konak yeridir. LÂHÛT, hakikatlerinin toplandığı bir merkezdir. NÂSÛT, inceliklerinin bir kaynağıdır." Burada Melekût, Lâhût, Nâsût diye sıralamış ama Ceberût'un altına Lâhût'u koymasına lazım, Ceberût'un altına Melekût koymuş yani Melekûtla, Lâhût kitaptaki yerinin yer değiştirmesi lazımdır. Biz öyle sıralayalım.

CEBERÛT, nurların bir geliş yeridir: Ebû Talib Mekkiye göre azamet alemidir. Yani isim ve sıfatlar alemidir. Fakat çoğunluk orta alem olduğu görüşündedir. Yani Berzah âlimi; toplu olarak bütün işlerin içinde durduğu alemidir.

MELEKÛT, sırlarına bir konak yeridir: Ruhlara ve nefislere has olan gayb alemidir.

LÂHÛT, hakikatlerinin toplandığı bir merkezdir: Melekiyet yani melekler alemidir.

NÂSÛT, inceliklerinin bir kaynağıdır: İnsaniyet yani yaşadığımız bu insanlık alemidir.

Bazı sufiler bu mertebelere değişik ifadeler vermişlerdir. Biz şöyle diyelim; Ceberût bir bakıma Hakikat-i Muhamme diyye'nin de bir ismidir. Ceberût âlemi aynı zaman sıfat mertebesidir. Cebren işini yaptırmak manasına cebirdir. Aziz Cebbar, Mütekebbir'dir yani cebir ile işini yapmaktır. Ancak cebir manasını beşeri manada algılar ve anlamlandırmaya kalkarsak biraz yanılırız, ilahi hakikatler mertebesinde yanılırız. Çünkü cebir için iki ayrı varlık gerekmektedir; Cebbar olan yani cebredici bir varlık, bir de mecbur olan yani bu cebirin üzerinde zuhura çıkması lazım gelen bir varlık.

Ehlullahtan birisine sormuşlar *“Hakk’a suç isnadından nasıl kurtuldun?”* Allah, Ceberût âleminde işlerini cebren yaptırıyor dersek iki ayrı varlık olarak görmüş olacağız ki bu, şirki kabuldür. *“Hakk’a suç isnadından nasıl kurtuldun?”* Cevaben demiş ki; *“Mülkünde gayrıyı koymadan”* yani mülküne gayrı, bir başkasını koymaksızın. Eğer mülkünde başkası yoksa o zaman suç isnadında bulunacak bir hal de olmaz. Yani kişi kendi kendine, kendim ettim. Kendim buldum diye beşeri manada kullanılır ya, kendi kendine hareket ettiğinden bahseder; burada cebriyyet yoktur, cebriyyet anlayışı altında sadece faaliyet vardır. Yani karşıdan bakıldığı zaman tevhid ilmüne vakıf olmayan kimse orada cabbarlık görür, yani iş cebren yaptırılıyormuş gibi görünür. Hâlbuki cebreden de cebir alan da aynı varlığın değişik mertebeleri olduğundan o zaman burada Ceberût âlemi, aynı zamanda Rahmaniyyet âlemi hükmünde olur. Çünkü Celâlinin arkasından Cemâlinin çıkması için Celâlin altında cebren faaliyet göstermesi lazımdır.

Mesela diyelim ki bir çiftçi toprağı kazacak; toprağın üstünde otlar çıkmış, bir sürü yabancı otlar çıkmış. İşte onları o varlıkları oradan koparması, kaldırması, kazması traktörle sürmesi cebbariyettir, cebirdir. Yani ilk başlangıçta cebirdir, ama oraları temizlendikten sonra hayal ve vehim otlarından, sürgünlerinden temizlendikten sonra bir müddet bekletildikten sonra, tekrar o temizlenmiş toprağın yüzünün tırmalanması

gerekiyor, yani pulluklarla derinden kanallar açılması gerekiyor ki, o kanallara da tohumlar ekilsin. İşte yüzeydeki toprakların ve ekin ekmek için o toprağın alt üst edilmesi, zahirde bakıldığı zaman cebirdir, cebbariyettir. Ama neticesi olarak Rahmaniyyettir. İşte Ceberût âlemi, ilahî nurların geliş yeridir. Ceberût, cebbariyyet olduğu halde oradan gelenler de nurdur.

“NÂSÛT, inceliklerinin bir kaynağıdır.” Nâsût yani insanlık âlemi dediğimiz ve beşeriyetimizle yaşadığımız bu âlemin incelikleri vardır. Kim bu incelikleri idrak ederse, bu inceliklerin kaynağının burası olduğunu da idrak eder.

“Sonra odur Cibril’in ruhu ile üfleyen.” Yani ölüleri diriltten İsa’dan üfleyen de, Cibril’in ruhu ile üfleyen de odur. **“Mikâil’in sırrı ile ihsanlar yağdıran, Azrail’in kahrı ile yüzüp gezen, İsrail’in toplamasına yönelen, ilk koşan. Ve odur sidrelere münteha, son yolcu, son yol ve son yolculuk. Ve isralar köşküne refref (yükselme) olan odur. Hebanın da, tabiatın da, heyulası odur. Ulûhiyet atlasının felekidir.”** Bu tabirler oldukça ağır tabirler ama başka türlü de anlatılmıyor. Bu tabirlerle dahi onun zatını anlatmak mümkün değildir. Sidrelere yani sidre-i münteha son yolcu, son yol. Sidre-i münteha; öğrendiğimize göre, münteha madde âleminin sonu manasındadır. Sidre’nin de bir ağaç olduğunu söylüyorlar. Arabistan kirazı olarak lügatlerde geçiyor ve büyük meyvelerinin olduğu söyleniyor.

Ancak sidre bir ağaç olarak belirtiliyor ki, ağacın belirlenmesi bir sınırı ifade edemiyor. En az iki ağaç olması lazım ki, iki ağaç arasında bir sınır belirlenmiş ve daha öteye geçilmesi mümkün olmamış olsun. Eğer sınır olarak belirtilen tek bir ağaçsa o ağacın yanından daha ileriye geçilebilir. Onun için buradaki, hikmeti daha iyi anlamamız gerekiyor. Peygamber Efendimizin mirac gecesindeki hali, çok değişik bir haldir. Öyle kitaplarda anlatıldığı gibi değildir. Anlatılanlar hep birer misal, benzetme, teşbih yönlü anlatımlardır. Bazıları da

tenzih yönlü anlatımlardır. *Mübarek Geceler* kitabımda iki bölüm olarak mirac gecesi anlatılmaktadır. Miracın hakikatini daha iyi anlayabilmemiz için bu esere bakılabilir.

“Sidrelere münteha, son yolcu, son yol ve son yolculuk.” Burada belirtilen husus insanların beyinlerinin %7-8’i çalışıyor olup kalanının atıl vaziyette olduğudur. Peki, neden bütün insanlarda %7-8 çalışan bir beyni %100 olarak kapasitelendirilmiş olarak veriliyor? Yani niçin beyinlerimizin %92-93’ü atıl olarak kalıyor? En çok çalıştıranların bile %10 çıkar ki, bu çok büyük bir rakam, çok büyük bir orandır. Haksızlık olmasın diye böyle bir kapasite verilmiştir. Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) mirac gecesinde %100’lük bir oranla bulunmuştur. Böyle bir beyni bizim %7-8 kapasitemizle anlamamız mümkün değildir. Ancak %7-8’ini anlayabiliyoruz. Bizim bu anlamaya çalıştığımız da, diğerlerine göre aslında çok geniş bir anlayıştır.

Hoş manaya bir ayna, yüce nama tecelligâh; tatlı bir kaynaktır, kemal makamında cilvegâh.

Güzellik semasının kutbu, oranın güneşi, hiç de sönmez o oldukça doğuşa bir karargâh.

Tümden kemal, bir hardaldan ibaret ona göre ki dağılıştan onun güzelliği bir nazargâh.

Ona salât ve selâm. Hallerinde yerine kaim olan ashabına da, âline de salât ve selâm. Kaldı ki bunlar, Resulullah Efendimizin, sözlerinde ve işlerinde nöbet makamına kaim olan vekil oldular.

Şahadetimi tekrarlarım: Kur’an Allah kelâmıdır. Onun kapsamına giren manalar da haktır. Onu, Ruh-ı Emin olan Cebrail, nebilerin ve Resullerin sonuncusu olan en büyük Peygamberin kalbine indirmiştir.

“Şahadetimi tekrarlarım.” Burada ki mevzular şahadet hakkındaydı. **“Kur’an Allah kelâmıdır.”** Yani şahadetini

tekrarlayıp sıralıyor, şahadetine devam ediyor. **“Onun kapsamına giren manalar da haktır.”** Kur’an-ı Kerim içerisinde ne varsa hepsi haktır. Hangi mertebeden, hangi mevzudan bahsederse bahsetsin hepsi haktır.

“Onu, Ruh-ı Emin olan Cebrail, nebilerin ve Resullerin sonuncusu olan en büyük Peygamberin kalbine indirmiştir.” Peygamber Efendimizden ümmi diye bahsediliyor. İşte Onun ümmi diye bahsedilmesi kağıt ve kaleme ihtiyacı olmaksızın ilmin sahibi, anası manasındadır. Onun dışındaki insanlar ilmin çocuğu olduğundan yani olduğumuzdan kâğıt ve kalemle iş görüyoruz. Ama O ilmin anası ümmi yani “ümm” anaya mensup gerçek manada anne yani meydana getiricisi olduğundan kâğıt ve kaleme ihtiyacı olmadığından zahiren ümmi yani okuma-yazma bilmez diye ifade edilir. Ancak bu eksik bir ifadedir. Peygamber Efendimize böyle bir eksiklik isnadı da yanlış olur. Okuma-yazma tabiki biliyordu, ancak kâğıt ve kaleme ihtiyacı yoktu. Çünkü Cenâb-ı Hak onu o büyük peygamberin kalbine indirmiştir. Yani özüne hakikatine indirmiştir. İlk hâfız da zaten kendisidir.

Tekrar şahadet ederim ki peygamberler haktır. Onlara gelen kitaplar doğrudur. Bütün bunlara iman etmek kesin olarak vaciptir. Kabir, berzah, azap olacaktır. Kıyamet de gelecektir ki ona, şüphe yoktur. Ve Allah kabirdekileri diriltecektir.

Tekrar şahadet ederim ki cennet haktır. Cehennem haktır, sırat haktır, neşir gününün hesabı haktır.

Tekrar şahadet ederim ki Allah hayrı da, şerri de diler. Kırmak ve zorlamak, O’nun eli ile olur. Hayır, O’nun dileği, kudreti, rızası ve hükmü ile olur. Şer, O’nun dileği, kudreti, hükmü ile olur; ama buna rızası yoktur.

İyilik Allah’ın kuvveti ve hidayeti ile olur. Kötülük O’nun hükmü iledir. Kulun şumluğu ve azgınlığı sebebi ile gelir. Edep icabı şu manaya dikkat et: “Sana bir iyilik gelirse Allah’tandır, bir kötülük isabet ederse nefsendendir. De ki:

Hepsi Allah'tandır." (Nisa, 4/79) Vücut O'ndan başladı ve emri olduğundan yine O'na dönecektir.

"Vücut O'ndan başladı ve emri olduğundan yine O'na dönecektir."

Yani dönme emri olduğundan yine her şey O'na dönecektir. Birçok âyet-i kerimenin sonunda buyruluyor:

﴿وَالِى اللّٰهِ تَرْجِعُ اُمُورٌ﴾

"Ve ilâllâhi turceul umûr" "bütün işler Allah'a dönücüdür ve sizlerde ona dönücüsünüz." (57/5)

﴿اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رٰجِعُونَ﴾

"İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn" "Muhakkak ki biz Allah içiniz ve ona döneceğiz," (2/156) döndürüleceğiz. Bunlar gibi birçok âyet-i kerimenin sonunda bu dönmeden bahsedilmektedir. Zaten insanın başka gidecek, başka dönecek yönü, yolu, yeri de, mekânı da yoktur. Çünkü bütün âlemler Allah'ın mekânı, Allah'ın varlığının zuhur mahalleridir. Kim nereye giderse gitsin, nereye dönerse dönsün, gerçek manada irfaniyetiyle baktığı zaman mutlaka Hakk'a dönmüştür..

Besmeleyi çektik, Allah'a hamd ettik, Resulullah'a salât ve selâm getirdik, şahadet de getirdik.

Şimdi giriş kısmında anlatacağımız mevzua girebiliriz...

"Besmeleyi çektik, Allah'a hamd ettik, Resulullah'a salât ve selâm getirdik, şahadet de getirdik."

Gerçek İslamiyet budur. Yani sadece Allah'ın birliğine, varlığına, Peygamber Efendimizin O'nun resulü olduğuna lisanen değil de, bu anlayışlar içerisinde iman getirdiğimiz ve

böyle kabullendiğimiz zaman ancak gerçek manada İslam olabiliyoruz.

“Şimdi giriş kısmında anlatacağımız mevzua girebiliriz.”
Bu mevzuun başındaki giriş kısmıyla buraya kadar ancak girişin de girişini yapmış oldu.

Şimdi iyi dinle! İnsanın kemal derecesine erip ergin bir kimse olması; Allah'ı bilmesine bağlı olduğuna göre; keza insanın fazileti, cinsi izinde, onun kapsadığı manadan kazancı kaderince olacağına göre, evet böyle olacağına göre, marifet duygularının elde edilmesi gerekir.

Tahkik sonunda elde edileceği kesin olan marifet duygularına gelince bunlar, ilâhî bir ilhama ve onun vereceği başarıya bağlıdır. Fakat orası bir başka bölgedir ki, manasını şu âyet-i kerimenin derinliğinde bulur: “Emniyet telkin eden, saygıdeğer bir yerdir. İnsanlar, onun çevresinden uzaklaştırılır.” (Ankebût, 29/67)

Amma neyle? Evet; neyle uzaklaştırılır? Şununla; bir sürü engeller ve oyalayıcı şeylerle. Sonra oranın hali yerleri, sahilleri, bir sürü kaya ve kaydırmacalarla doludur. Denizlerine gelince, helak ve boğulmacalarla doludur.

Bu arada onun yolu ince bir kıldan daha incedir. Keskinliğine gelince, keskin bir kılıçtan da keskindir. Durum anlatıldığı gibi olunca, yolcunun böyle bir yolda yürüebilmesi ama tam olarak, dürüst bir şekilde imkânsız gibidir.

“Şimdi iyi dinle! İnsanın kemal derecesine erip ergin bir kimse olması; Allah'ı bilmesine bağlı olduğuna göre” İnsan kendi kemaline, kemal derecesine erip ergin bir kimse olduğunda, çocuk, çocukluğundan kurtulduktan sonra belirli yaşlara geldiğinde buluş çağına erdi yani ergin oldu diye çevre tarafından böylece bilinmektedir. Ancak bu erginlik -18-20 yaşları diyelim- aklının baliğ olması ve bedenen gelişmiş olması gerçek manada erginlik değildir. Bu erginlik fizik bedeninin

erginliği yani et-kemik zahirimizin yani elbisemizin erginliğidir. Yani benzetme yapacak olursak arabamızın farlarıyla, motoruyla, lastikleriyle, freniyle, direksiyonuyla her Őeyiyle birlikte tamam olması demektir. Ama arabanın içindeki Őoförün erginliği değil, makinenin erginliğidir. Hâlbuki o makinenin içinde yani beden haznesinin, beden evinin içinde olan kişinin gerçek hali vardır.

İŞte biz beden varlığının içindeki kişinin gerçek halini bilmediğimizden veya oraya ulaŐmadıđımızdan veya ilgi sahamızın içinde olmadığından onunla ilgilenmiyoruz, bedenimizi kimlik olarak “ben” olarak kabul ediyoruz ve bunun erginliğini de erginlik zannediyoruz. İŞte burada yanılıyoruz. Ergin bir kimseden, gerçek er, rical/reculden maksat; kişinin kendi varlığında olanı “venefahtü” hakikatiyle Hakk’tan başka bir Şey olmadığını anlamasıdır.

Yine âlemin Hakk’ın zuhurundan, tecellisinden başka bir Şey olmadığını anlaması ve bu anlayış içerisinde daha öncede bahsedildiği gibi gerçek manada “EŞhedü en lâ ilâhe illallah” demesidir. Bu mana itibariyle yani bütün âlemde Hakk’ın varlığını müşahede ve kendinde de Hakk’ın zati zuhurunu müşahede etmesidir ki işte kişinin ergin bir kimse olması bu demektir. Eğer bu hakikatler bir kişinin i bünyesinde faaliyete geçmemiŐse, yaŐamıyorsa bilmesi de yeterli değildir. Bilecek sonra bunu yaŐantısına alacak o zaman o kimse hem bedenlen hem de manen ergin bir kimse olur.

Eğer bu hakikatler faaliyete geçmemiŐse o kişi anne de olur, baba da olur işte çoluk, ocuk, torun sahibi de olur; fiziken ergin bir kimse olur. Ama manen hayal ve vehim hükmünde olan bir kimsedir. İsterse zahirî tüm dini ilimleri tahsil etmiş olsun. Kendini tanımadığı sürece bir kişi hayal ve vehimden kendini kurtarması mümkün değildir. Bu mertebede yaşanan İslamiyet’e, tenzihi İslamiyet denir, yani ötelerde olan bir Allah’a yönelme anlayışı vardır.

İnsanın kemal derecesine erip ergin bir kimse ve gerçek manada er olması Allah'ı bilmesine bağlıdır. Şimdi Allah'ı bilmemiz dört türlüdür. Birincisi avamın aileden aldığı veya çevreden aldığı Allah inancıdır ki bu inanç tamamen bilgi halinde olan ama yaşanmayan sadece bilgide kelimedeki bir inanç ve Allah bilgisidir. Yani Allah var diye şuurunun diplerinde derinliklerinde bir mevhum, bir bilgi vardır. Bunun haricindeki bilgiler ise ilme'l-yâkîn, ayne'l-yâkîn ve hakka'lyâkîn düzeyindeki bilgilerdir. Bir kimse bu dört mertebeden Cenâb-ı Hakk'ı hangi mertebe itibariyle müşahade ediyorsa, işte ergin bir kimse o mertebenin erginliği ile ergindir. Ama her mertebenin kemâlâtı birbirinden farklıdır ve yükseliş yukarıya doğru olduğundan kim hangi mertebede ise kendini de, Rabbini de o kadar tanımış olur.

“Keza insanın fazileti, cinsi izinde, onun kapsadığı manadan kazancı kaderince olacağına göre” Bir insanın fazileti ve insanlığını ancak kendi cinsinin izinde ve yolunda gittiği ölçüdedir. Çünkü *“İnsan, insanlığını insanlar arasında anlar, bilir veya bulur”* demişlerdir. İnsan, insanlığını yani gerçek manada insanlığını, gerçek manada insanlar arasında bulur. Burada insandan kasıt kamil insanlardır. Bütün insanların arasında insan, insanlığını bulabilir mi? Tabi ki hayır. Neyi bulur? Bulduğu camia hangi hayat tarzıyla hareket ediyorsa o hayat tarzındaki insanları bulur.

Yani kişinin müntesip olduğu cemaati arkadaşları, aile efradı, dostları, kardeşleri, ilgilendiği herkesin bir grubu vardır, yaşadığı sürece yakın grubu, uzak grubu işte bu gruplar hangi anlayış içerisindeyseler, onların da anlayışları Allah'ı bilmeleri, kendilerini bilmeleri o mertebeden olur. Bir grup ki, hayal ve vehimle hareket ediyor, işte o insanlar arasında Allah'ı bulmak tabi ki mümkün değil, yok çünkü orada, var da farkında değiller. Allah her tarafta var, ama onlar o Allah'ın varlığının farkında değiller. İşte burada mühim olan farkında

olabilmektir. Cenab-ı Hak “Hüve’l-Evvelü ve’l-Âhiru ve’z-Zâhiru ve’l-Bâtın, ve Hüve âlâ kulli şey’in kadîr.” (57/3) hükmüyle her yerde zahirde, bâtında, görünende, görünmeyende hepsinde var ve her şeye Kâdir yani bir yerde var da, bir yerde yok olursa, bunun aczi anlaşılır yani bir varlığın acziyeti anlaşılır. Ama yine kendisi Kâdir-i Mutlak olduğundan kendi ifadesiyle, Kâdir sıfatı da kendisinin olduğuna göre gerçek manada her yerde vardır. O zaman bir insan hayalde de olsa vehimde de olsa ondada vardır, ancak kendisi farkında olmadığından bu bilince bireysel olarak kâdir değil, muktedir değil, bu ilmi almamıştır.

İşte o insanlar arasında Allah’ı bulmak mümkün değildir. Peki, neyi bulmak mümkündür, elbette onlar arasında olan hevâ ve hevesleri bulmak mümkündür. İşte “*insan, insanlığını insanlar arasında anlar*” hükmü gerçek manada Hakk’ı bilmiş, bulmuş olanların arasında yetişerek, onlara benzeyerek, onların halleriyle hâllenmek suretiyle insanlar arasında gerçek halini bulabilir.

“Evet, böyle olacağına göre marifet duygularının elde edilmesi gerekir.” Yani Cenâb-ı Hakk’ı ergin bir kimse olarak bulabilmemiz ve O’nunla olabilmemiz için marifet ilmi ile duygularının elde edilmesi gerekir. Duygular derken beşeri nefsi duygular değil, ilahî seziler manasınadır. Bu insana, insanın derunundan gelir. Ayrıca sohbetlerde veya benzeri kitaplarda, tevhid ilimlerini yazan kitaplarda işaret edilen manaların içerisinde kişi bu duyguları hissedebilir. Bu duygular tat alma, işte yemek yerken tuzlunun, ekşinin duygusu gibi, yani mesela ekşidir çok güzeldir o da bir duygudur. Tatlıdır çok güzeldir o da bir duygudur ama burada bahsedilen marifet duygularıdır, yani fiziki manada bir duygu değil, ilahî manada bir duygudur. Aslında marifet duygusunu ifade edecek bir kelime de yok ancak duygu diye ifade ediliyor ki, bu benzeşme ile anlatılmaya çalışılıyor. Aslında marifet

duygusunu beşer lisanında ortaya koyacak bir şey yok, buna mutmain bir kalp de deniyor.

Yani hangi mana üzerinde konuşuluyorsa o mananın hakikatini idrak ettiği zaman kişi, o mananın hakikatinin müşahidi olduğunda manayla ilgili marifetin yani bilginin duygusu kendisinde mutmain olarak ortaya çıkmış oluyor. Bunu da beşer lisanı ile anlatmak mümkün değildir. Bu duyguların elde edilmesi gerekir. Şimdi burada iki türlü duygu olduğunu anlamamız gerekiyor. Birisi beşeri manada zahiri duygularımız diğeri bâtni duygularımızdır. Bunlar beş zahiri duygu ve beş bâtni duygu diye ifade ediliyor. Zahir ve bâtin duygularımız olduğunu bilmemiz gerekiyor.

Zahir duygular yediğimiz, içtiğimiz gıdalardan meydana geliyor. Gerçek manada bâtinî duygular ise irfaniyetten meydana geliyor ki, irfaniyet duygularının tadını anlatacak kelime yoktur. Manevi halleri yaşayanlar yaşadıklarını suretiyle bunları anlama ve idrak etme yolu diğerlerine açılmış olabiliyor. Marifet duygularının elde edilmesi gerektir. Bu da ancak marifet ilmi ile mümkün olabilmektedir ve bunlar tahkiki olara elde edilen marifet duygularıdır. Tahkik, tahkikat sonun da yani yaşam, müşahede, tecrübe ve gayretledir.

“Tahkik sonunda elde edileceği kesin olan marifet duygularına gelince bunlar, ilâhî bir ilhama ve onun vereceği başarıya bağlıdır.” Marifet duygularının elde edilmesi için öncelikle ilahi bir ilham gerekmektedir. Bu ilahi ilhamı nasıl alacağız, ilham ile evham birlikte gelebileceğine göre ilahi mi, evhâmî mi olduğunu nasıl anlayacağız? Seyrû sülûka başladığımızdan itibaren hevadan ve vehimden bahsedilmekte, iblisin bazı oyunlarından bahsedilmekte ve bir de Rahmani ilhamdan bahsedilmektedir.

Rahmani ilhamın kökü vahye dayanmaktadır. Vahiy, ilham ve ferasete dayalı olan ilmin dışındakilerin hepsi hayal ve vehimden ibaret bilgileridir. Yani elimizdeki bilgi ya Kur'an-ı

Kerim vasıtasıyla Efendimizin lisanından bizlere bildirilmiş vahyi bir bilgi olacak, veya Efendimiz aracılığıyla insan-ı kâmiller tarafından bizlere bildirilmiş ilhami bilgiler olacak, yahut da bu iki bilgiye dayalı olarak feraset ilmi olacak. “Mü’minlerin ferasetinden sakınınız” dediği feraset ilmi de gönülden gelecektir. Peygamber Efendimizden sonra artık vahiy gelemeyeceğine göre, insanlar ilhamla marifete ulaşacaklardır. Gerçi ilham da bir tür vahiydir ama biz onu peygamberlere hürmeten vahiyden ayırırız. Çünkü vahyi peygamberlere gelen özel bir bilgi olarak kabul ederiz.

Biz Ümmet-i Muhammed’den olduğumuzdan bize Muhammedî ilham/vahiy gelmektedir. Zaten onun içerisinde de bütün diğer peygamberlere gelen vahiyler mevcuttur. İlahi vahiy yeni bir hüküm getirdiğinden o sadece peygamberlere gelmektedir. Ehlullaha, insan-ı kâmillere gelenler de vahyin açılımı hükmünde olan ilhamlardır. Onlar da bir bakıma vahiydir, doğrudan Hakk’tan gelirler. Ancak peygamberlik, Kur’an ve Uluhiyyet hakikatlerine hürmet bakımından onlara vahiy kelimesi kullanılmaz, ilham kullanılır. İşte bu nezaketi bilmeyen birçok kimseler bana da vahiy olunuyor, bana da vahiy geliyor diye ne kadar büyük havalar atmaktalar yani havalarda hayal ve vehim ile uçmaktalar. Cenab-ı Hakk cümlemizi korusun.

“İlahi bir ilhama ve onun vereceği başarıya bağlıdır.” Bu ilahi ilhamın verilmesi de hemen öyle olacak bir şey değildir. Uzunca bir seyrü suluk, oldukça sağlam, güzel, güvenilir bir eğitim ve bunları sürdürebilecek gayret ve gücün oluşması lazımdır. Bunun neticesinde kişi kendi yolunu kendi bulduğu zaman, kendi sistemini kendi kurduğu, kendi hakikatini kendi anladığı zaman, Rabbiyle bire bir karşılıklı kaldığı zaman bu ilham hakikati kendisinde oluşmaya başlar. Zaten bizim yapmak ve yaptırmak istediğimiz en mühim hususlardan ve başta geleni de budur. Yani herkese kendi gönlünden, kendi nefsinden gelir. Zira

﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ﴾

“Lekad câekum resûlun min enfusikum azîz” (Tevbe, 9/128) ayeti kerimesi “Size nefsinizden bir peygamber geldi” buyurmaktadır. Tabi zahir ehli, insan neslinden bir peygamber geldi diye anlamış, tefsirlerde ve meallerde bu ayeti kerime böyle ifade edilmiştir. Zahiri öyle olmakla birlikte bunun bânîni hakikati çok mühimdir. Size nefsinizden bir peygamber geldi diyor. Nefsinizden yani kendimizden bize bir peygamber geliyor. Peygamberden kasıt, ilahi ilhamdır. Her birerlerimize ayrı bir peygamber gelecek diye yani bütün insanlara, Müslümanlara ayrı ayrı gelecek diye bir husus yoktur.

“Size nefsinizden bir peygamber geldi.” Ahir zaman peygamberi bizim sevgili peygamberimiz olduğundan, Kur’an-ı Kerim ile birlikte o bize nefsimizden geliyor yani bir dışarıdan bildirme ile nefsimize geliyor ama özümüz ve hakikatimiz itibariyle de nefsimizden, içimizden geliyor. İşte bu içimizden gelene ulaşmamız gerekiyor. Bizim yapmaya çalıştığımız bazı kimselerin, bazılarına bir put gibi, herhangi bir varlık gibi bağlanması değildir. Tabi o muhabbet konusu ayrı, saklı tutulmakla birlikte ama kişi kendi hürriyetini, kendi hakikatini idrak edip, kendinin kendi Rabbini bulmasını istiyoruz. Yani o yöne yöneltiyoruz, o kimliği oluşturmaya çalışıyoruz. Yani kimse, kimseye kul, köle olmadan ama diğer tarafıyla muhabbeti yine bir tarafta kayıtlı kalmak suretiyle, kimseye tek yönlü kul, köle olmadan sadece Allah’a kendi gönlünden kişinin kul gerçek manada abd/kul olmasını temine çalışıyoruz.

“İlahi bir ilhama ve onun vereceği başarıya bağlıdır.” İlahi bir ilhamı alabilmesi için kişinin evvela kendi mahallini temizlemesi lazım, benlikten, hayalden, vehimden her şeyden ne varsa yeryüzünde bütün hepsinden temizlemesi lazımdır. Temizlemesi lazım derken, bunları söküp dışarıya atıp camdan sokağa atması manasında değil, Cenâb-ı Hakk’a gönlünde hususi ve mümtaz bir yer ayırması demektir. Tabi her şeyin

yerli yerince olması lâzımdır. Ancak sıralamaya göre ilk boşaltacağımız yer Cenâb-ı Hakk'ın misafir olacağı kalbimizdir. Aslında o misafir değil bizim ev sahibimizdir.

Nusret Babamın bir şiiri vardı Peygamber Efendimize yazılmış; *“Misafiriz âlemde ev sahibim Muhammed”* diye şiirin bir bölümünde geçer yani biz ona misafiriz. Mekke'ye gittiği zaman hacılar Allah'ın misafiridir. Yani ev sahibi Cenâb-ı Hak'tır. Medine'ye gidildiği zaman da Peygamber Efendimizin misafiridir, zengin, fakir oraya kim gelirse gelsin ayırt etmiyor. İşte biz Cenâb-ı Hakk'ın misafiriyiz, ev sahibimiz O'dur. Ama biz başka açıdan bakalım, ev sahibi biz, misafir ise O'dur.

Dolayısıyla ev sahibine yaklaşan da, evini en güzel şekilde temizlemiş olmasıdır. Tabi bir evde salon, mutfak, banyo, tuvalet, lavabo, yatak odası hepsi bulunmaktadır. Misafir geleceği zaman bütün odaları temizleriz, sadece oturma odasını değil. Sadece misafir odası temiz kalsın dediğimiz zaman o evde oturulamaz olur. Gönlümüzde sevgiler olacak eş, evlat, torun sevgisi olacak ama ifrat derecesinde olmayacak. Baş tacımız yani salonumuzun başköşesinde oturan evvela Cenâb-ı Hak ve zuhur mahalli Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) olacak. Gönlümüzü bu şekilde açtığımız zaman ilhamın kendisi olan onlar bizim gönül hanemize gelmiş olacaklardır.

“Fakat orası bir başka bölgedir ki, manasını şu âyet-i kerimenin derinliğinde bulur: “Emniyet telkin eden, saygıdeğer bir yerdir. İnsanlar, onun çevresinden uzaklaştırılır.” (Ankebût, 29/67)” Burada insanlardan kasıt görüntüdeki insanlardır. Bunlar oranın çevresinden uzaklaştırılır. Yani kendini beşer zanneden, hayal ve vehimle meşgul olan hayatını bu sistem üzere kuran kimseler oradan uzaklaştırılır. Ama ehli ise oraya alınır, oradan uzaklaştırılmaz. Ancak seçilerek alınır.

“Emniyet telkin eden, saygıdeğer bir yerdir. İnsanlar onun çevresinden uzaklaştırılır.” Yani zati manada bir bölge, o bölgeden bahsedilmekte, emniyet telkin eden saygıdeğer bir yerdir. İnsanlar onun çevresinden uzaklaştırılır. Emniyet telkin eden, saygıdeğer bir yerdir,

﴿هَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ﴾

“Ve hâzel beledil emîn” (Tin, 95/3) diye bahsedilen hakikatin bir başka yönüdür.

“Amma neyle? Evet, neyle uzaklaştırılır?” Yani emniyet telkin eden, saygıdeğer olan yerden insanlar neyle uzaklaştırılıyor?

“Şununla; bir sürü engeller ve oyalayıcı şeylerle.” Yani nefis ve heva ile.

“Sonra oranın hali yerleri, sahilleri bir sürü kaya ve kaydırmacalarla doludur.” Yani emniyet telkin eden o yere varmak için çevresinde bir sürü kaydırmacalarla doludur.

“Denizlerine gelince helâk ve boğulmacalarla doludur.” Burada denizler dendiği zaman fiziki manada okyanuslar, büyük denizler kastediliyor gibi zannedilir, o da doğrudur bir bakıma, ancak burada ki denizden kasıt, ilm-i ilahî yani ilim denizidir. Eğer bir kimse gerçek manada tevhid ilmini gerçeği ile almaz da, işte biraz şuradan, biraz buradan alır da kendisini tevhid ilmi bilgisinde zannederse, helâk ve boğulmalarla doludur. Yani tevhid ilmini hayali ve vehmi olarak anlamaya çalışırsa, seyrü süluk yapmadan sadece bilgi almak suretiyle anlamaya çalışırsa, işte burası helâk ve boğulmacalarla doludur. Çünkü yaşayamadığı için tadını bilmediği için kendisine sunulan belki altın taslar içerisinde zehirde olabilir, ayıramadığı için orada helâk olur. O bilgiyle yanlış bir istikamete yönelir, hayatını perişan etmiş olur ki Allah korusun.

“Bu arada onun yolu ince bir kıldan daha incedir.” Zahir ve bâtın olmak üzere, bilindiği gibi iki taraf vardır. Eğer sadece

bir tarafla hareket edersek zaten o yola girmemiştir. Yani tevhid-i hakiki yoluna girmemiştir. Tevhid-i hakiki yoluna girdiğimiz zaman da ne sağa, ne sola eğilmememiz gerekmektedir. Yani sadece zahir ve sadece batin yönüyle değil, ikisini birlikte götürmemiz gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle hem beşeriyetimizin hakkını korumak yani ona göre hareket etmek, hem de ulûhiyetin ve risaletin hakkını koruyup ona göre hareket etmek gerekir. Bazılarımız sadece beşeriyetimize dönmekte veya beşeriyetimizi terkedip ulûhiyetimize dönmekte yahut öyle zannetmektedir, işte burası hassas bir noktadır, bir denge gerektirdiğinden kıldan incedir diye tarif edilmiştir.

“Keskinliğine gelince, keskin bir kılıçtan da keskindir.” Bir kimsenin tevhidi, hayali manada öğrenmesi ve onu başkalarına aktarmaya kalkması keskin bir kılıç gibi karşı tarafı keser. Yani yanlış bilgiler vermek suretiyle, yanlış istikametler çizdirdiğinden kılıç gibi amellerini doğramış olur. Yani hiç bir işe yaramamış olur.

“Durum anlatıldığı gibi olunca: Yolcunun böyle bir yolda yürüyebilmesi, ama tam olarak dürüst bir şekilde imkânsız gibidir.”

Durum yukarıda arz edildiği gibi olunca, ister istemez sorulacak:

— **Pekâlâ, o halde bu yola nasıl girilecek? Nasıl yürünecek? Ve düşüneceksiniz değil mi? Nitekim ben de düşündüm, düşündüm ve bir kitap yazdım. Öyle bir kitap ki, hakikat güneşi gibi parlak, açık, belli bir işleme tabi tutulan ve tam bir tetkik mahsulüdür. Bu eserden beklenen odur ki; salık için, en yüce refikine ileten olsun, ama ince, düşünceli, nazik ve kibar bir arkadaş gibi.**

“Salık için, en yüce refikine ileten olsun.” Yani en yüce dostuna, arkadaşına, eşine ulaştırın bir kitap olsun. Bilindiği

gibi Peygamber Efendimiz son sözünü “*er-Refıku'l-A'lâ: Yüce dost*” diye terennüm etmişti.

Emelim o ki, bu kitap, bu yolları talep edenler için şefkatli bir kardeş gibi olacaktır. Evet, böyle olması icap eder ki, ıssız vahalarda, kimsesiz kaldığı zaman, onunla ünsiyet edebilsin. Onun gizli talimgâhına girsin, başını onun sinesine yaslayıp kalsın. Onun irfan duygusu aşıl原因 aydınlığı ile sönük köşesini, bilinmeyen karanlıklarını aydınlatmaya baksın. Bu işin başka çaresi yoktur.

Sebebine gelince: Artık müridlerin kalp semalarındaki cezbe güneşleri kalmadı. Yolcuların felek semalarında, mehtap sefaları getiren dolunay kalmadı. Bu yolu kast edenlerin himmet bağlarındaki azimet yıldızları battı.

İşte, anlatılan manaların bir icabıdır ki, o âlemin denizinde yüzenlerin kurtulma ümidi azaldı. Onun sahillerinde gezenler için necat ümidi pek kalmadı.

Neden böyledir? Hepsi nasıl anlatılsın? Anlatılamaz:

Zira anlatılanlar dışında menziller var yücesine

Önemli sarmıştır dehşetler büyücesine

Kılıçlar var ki, beyaz beyaz, yeşil yeşil

Mızraklar sanki zulüm yüklenmiştir güçlücesine

İşbu halet içinde kitabı tamamladım, açık bir keşif üzerine ve ondaki meseleleri güçlendirdim: Sağlam kaynaktan gelen haberlerle. Ve ona bir isim verdim: EL-İNSAN'ÜL-KÂMİL Fİ MARİFETİL-EVÂHİR VE'L-EVÂİL: “EVVELLERİ VE ÂHİRLERİ BİLMEDE İNSAN I KÂMİL”

“İşbu halet içindeki kitabı tamamladım: Açık bir keşif üzerine.” Yani bu düşünceler, anlayışlar içerisinde kitabı tamamladım. Nakil yollu bir kitap değil, ancak keşif üzerine yazılan bir kitaptır. Zaten mühim olan bu anlayıştır. Birçok kitaplar yazılıyor, bazı kitaplar genelde nakildir, menkıbe anlatır. Yani geçmiş peygamberlerin, ehlullahın hayat

hikâyelerini anlatırlar. Bu zaten bilinen bir şeyin tekrarıdır. Yani buna yeni kitap denmez aslında eski bilgilerin yeni baskıyla sunumu denir, yani mevcudu tekrar yenilenmesi gibidir. Tekrar baskıya alınması gibidir, birçok kitaplar böyledir.

Ancak burada bahsedilen açık bir keşif üzerine diyor ve okuduğumuz mevzuların tamamına yakın kısmı da gerçekten müşahede ile yani keşif ile yazılmış bilgilerdir. Bir cümleyi okuyoruz içerisinde ne kadar derinliği olan bilgiler bildiriyor. Kitapta tabi ki eskilerden alınma bilgiler olacaktır; özellikle anlatılan konuya mesnet yani dayanak olması bakımından. Ayrıca bu bilgiler, evvelkilerin de bu bilgilerden bu yollardan geçmiş olduğunu anlatabilmek içindir. Bir kitapta başka yerlerde bulunmayan, ender olan, yeni bilgiler varsa bu tür kitaplar kısmen müşahede ile yani keşif ile yazılmış kitaplardır. Sadece nakle ve rivayete dayalı kitaplar değildir ki, mühim olan eserler de zaten bunlardır.

“Ve ondaki meseleleri güçlendirdim. Sağlam kaynaktan gelen haberlerle” Yani gönül âleminde gelen haberlerle güçlendirdim. Ve ona **“EL-İNSAN'ÜL-KÂMİL Fİ MARİFETİL-EVÂHİR VEL-EVAİL: EVVELLERİ VE ÂHİRLERİ BİLMEDE İNSAN-I KÂMİL”** ismini verdim.”

Bu eseri yazarken ve yazdıktan sonra, bazı haller geçirdim ki, onları burada anlatmak isterim: Bu eserin telifine başladım, bazı beyanlar ve tarifler yapıyordum. Bunları yaparken hatırıma şu geldi: Bu işi bırakayım, bunlar birer tahkik gerektiren meseleler olması hasebiyle, saygı göstermek istedim. Tetkik sonunda, bana ihsan edilenin yayımını azaltmak diledim. İşbu düşünce iledir ki, eseri parçalamak istedim. Bütün gayretimi bu yola verdim. Başladım onu darmadağın etmeye. Bütün bölümlerini dağıttım. Bu bahsi kapadım. Birbirinden ayırdım; pare pare ettim. Hiç bir işe yaramaz hale getirdim.

“Bu eseri yazarken ve yazdıktan sonra, bazı haller geçirdim ki, onları da burada anlatmak isterim.” Neden? Çünkü eserin içerisinde olan bazı bölümler daha evvelce hiç ortaya konmamış şeylerdir. Aynen Efendimizin yolunda olan, mutlak onun takipçilerinden biri olan kimselerde olduğu gibi, yani Efendimizde görüldüğü gibi bazı haller geçirdim diyor. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) kendisine Cibril-i Emin gelmezden evvel birçok haller geçirmişti. Cebrail (aleyhisselam) ilk defa geldiğinde ve “İkra” dediğinde de pek çok hal geçirmişti. Çünkü daha evvel bunların benzerleri, misalleri yaşanmamıştı. İşte bu kitabın içerisinde de daha evvel yaşanmamış bazı hallerin bilgileri olduğu için, ben de diyor bu hususta bazı haller geçirdim ki, onları burada anlatmak isterim.

“Bu eserin telifine başladım. Bazı beyanlar ve tarifler yapıyordum.” Yani bir mevzu anlatmak için beyan ediyor, onları açıklıyor ve bazı tarifler yapıyor, tariflerle de misaller veriyordu.

“Bunları yaparken, hatırıma gelen şu oldu: Bu işi bırakayım.” Kitabı yazıyor ama bunları yaparken de hatırıma gelen, bu işi bırakayım. Yani o kadar büyük lütuflar o kadar ince hususlar var ki, acaba anlayan olur mu, olmaz mı? Mesul olur muyum, olmaz mıyım? diye bu şüphe ve tereddütler içerisinde bu işi bırakayım diyor.

“Bunlar birer tahkik gerektiren meseleler olması hasebiyle, saygı göstermek istedim.” Yani gizli hazineyi pek açığa çıkarmak istemedim. Bunlar gizli de kalsın kendi halinde kalsın bana ait şeyler olsun diye biraz düşündüm diyor.

“Tetkik sonunda, bana ihsan edilenin yayımını azaltmak diledim.” Yani tahkik sonunda ayrıca tetkik ederek, araştırarak, bana ihsan edilenin yayımını azaltmak diledim. Yani pek etrafa yayılmasın istedim. Kendimde ve yakınlarımda kalsın, sadece sohbetle anlatayım istedim.

“İşbu düşünce iledir ki: Eseri parçalamak istedim. Bütün gayretimi bu yola verdim.” Eseri yazıyor fakat başkalarının aklını karıştırmamak için veya fazla bilgiçlik taslamamak için, güya kendi halinde tevazu için bütün gayretimi bu yola verdim. Yani eseri parçalamak istedim.

“Başladım onu darmadağın etmeye. Bütün bölümlerini dağıttım. Bu bahsi kapadım.” Yani yazdım ama sonradan da vazgeçtim hepsini parçaladım, karmakarışık ettim diyor.

“Birbirinden ayırdım; pare pare ettim. Hiç bir işe yaramaz hale getirdim.” Bakın nasıl bir halet-i ruhiye geçirmiş ki, bunlar kendi mertebesi itibariyle olduğundan, kendine göre ama her birerlerimizde bu tür haller oluşmaktadır. Bazen şüphelere, tereddütlere düşmekteyiz. Yani ilham geldiği zaman veya herhangi bir deruni manası olan kelime ve cümleleri okuduğumuz, duyduğumuz, anlamaya çalıştığımız zaman bu tür haller başımıza gelir ki, genelde herkes benzer tecrübeler yaşamıştır.

Bundan sonradır ki, Onun güneşi battı; gitti. Onun güzel yüzüne hicap perdesi çekildi. Unutulup giden bir şey oldu. Yaramaz, hiç bir işe yaramaz saydım.

Müellif bunları yazdığını ama sonradan da unutmaya çalıştığını söylüyor. Kendisinde benlik oluşmasın diye bütün bu kitabı yazdıktan, telif ettikten sonra tekrar parçalayarak, bölümlerini parça parça ederek işe yaramaz hale getirmiş.

Bir zaman sonra, işin rengi değişti. Bir hayır olarak ortaya çıktı. Böyle yazılıp dururken bir hayır oluşu meydana çıktı. Şu âyet-i kerimeyi okudum: “İnsan üzerine öyle bir zaman geçti ki, o zamanda o, anılan bir şey değildi.” (İnsan, 76/1)

Sanki yoktur Cahûn ile Safa arası

Ne Mekke'de yoldaşı ne seyir safası

“Bir zaman sonra, işin rengi değişti.” Yani o günkü haliyle daha sonra gelen hali arasında fark oldu. “Bir hayır olarak ortaya çıktı.” Yani tekrar bu kitap benim benliğimde ortaya çıktı demek istiyor.

“Böyle yazılıp dururken bir hayır oluşu meydana çıktı. Şu âyet-i kerimeyi okudum: “İnsan üzerine öyle bir zaman geçti ki: o zamanda o, anılan bir şey değildi.” İnsan üzerinden şöyle bir zaman geçmedi mi ki, o anılan bir şeydi.

﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُن شَيْئًا مَّذْكُورًا﴾

“Hel etâ alel insâni hînun mined dehri lem yekûn şey'en mezkûrâ” “İnsan üzerinden bir zaman geçmedi mi ki, o anılan bir şey değildi,” (76/1) anılan bir şey olmamış olsa, anılan bir şey olmadığından onun üzerinden nasıl zaman geçecek. Âyetin baş tarafı ile son tarafı arasında ilk bakıldığında kopukluk var gibi ve biraz dikkatle araştırıldığında insan diye bir varlıktan bahsediliyor. Onun üzerinden bir zaman geçmedi mi ki, o anılan bir şey değildi yani bilinen bir şey değildi. İşte şöyle anlayacağız; insan diye Cenâb-ı Hakk'ın programında ezelde bir program var, bu program yapıldı. İşte bu programın üzerinden epey bir zaman geçti ama mahlûk olarak zuhurdakilerin bundan haberi yoktu.

Yani insanın Cenâb-ı Hakk'ın zatında, varlığında, ilminde, ilm-i ilahisinde programı yapıldı. Allah'ın zatında mevcuttu, program insan vardı ama zuhura çıkmadığı için mahlûk ve zuhur, bu programı bilmiyordu. İşte onun varlığının üzerinden bir müddet, bir zaman geçmedi mi ki, geçti mi ki yahut soru geçmedi mi ki, o zamanda o anılan bir şey değildi. İnsan oluşumun ilk habercisi bu âyet-i kerimedir. İnsan Suresi'nin 76. suredir ki, bakın 7+6=13 etmekte, birinci âyet olması da “Elif” yani “Ahad” yine 13'tür. İnsan suresi, sure numarasıyla da dahi onu ispatlamaktadır. Âyet numarasıyla da sure numarasıyla da

“İhbitû ba’dukum li ba’dın aduww ve lekum fil’ardı mustekarrun ve metâun ilâ hîn” hükmüyle yani bazınız bazınıza düşman olarak buradan ininiz. Yeryüzünde size belirli bir süre zaman tanınmıştır, bu süre içerisinde orada yaşayın diye belirtilen de ef’al mertebesinde ki Âdem’in ilk defa yeryüzünde yaşamaya başlamasıdır.

“Sanki yoktur Cahûn ile Safa arası; Ne Mekke’de yoldaşı ne seyir safası” Burada bir Cahûn diye bir kelime geçiyor. Bunun lügat manası; Mekke’de bir semtin ismidir. Gidenler bileceklerdir, Peygamber Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) evinin bulunduğu yerden ileride bir cadde gider, o caddenin bulunduğu yerin ismi “Cahûn” mevkidir. Cahûn ile Safa arası, yani Safa tepesi ile Cahûn arasındaki mevkii bir bakıma Âdem’in (aleyhisselam) zuhura gelme sahası diye ifade etmiş, o manada söylemiştir.

İşte, bütün bu istihalelerden, değişen hallerden sonra... Cenâb-ı Hak bana, bu eserin açıklanması emrini verdi. Açıktan anlatılması gereken bölümleri ile kapalı ifade edilmesi gereken kısımları aydınlattı. Ayrıca umumî bir fayda sağlayacağı yönünden vaadde de bulundu...

“İşte, bütün bu istihalelerden, değişen hallerden sonra, Cenâb-ı Hak bana, bu eserin açıklanması emrini verdi.” Daha evvelce onu ilk olarak yazması kısmen ilhamî, kısmen de kendinden yani nefsanî olmuştu. Buradaki nefsanîden kasıt, nefs-i emmare yoluyla olan hükmü değildir. Nefisten kasıt onun kendi varlığı, kendi şahsiyeti hükmündedir. Bir kısmı kendi düşüncesinden, bir kısmı da ilhamî olmuştu. Sonra müellif buna güvenememiş, bunlar benim kendi nefsimden olmuştur diye hepsini darmadağın etmiş ama en sonunda, **“İşte, bütün bu istihalelerden, değişen hallerden sonra, Cenab-ı Hakk bana, bu eserin açıklanması emrini verdi”** demiştir. O zaman sahih bir ilham gelerek nefsî bir oluşum,

anlayış veya gayretle değil Hak'tan gelen bir gayretle ki, buna Gayretullah denmektedir, eserini açıklamıştır. Bundan sonra artık bu kitabın bătında kalması diye yani kendinde kalması diye bir şey söz konusu değildir, bunun üzerine Cîlî tekrar eserini toplamıştır.

“Açıktan anlatılması gereken bölümleri ile kapalı ifade edilmesi gereken kısımları aydınlattı. Ayrıca umumi bir fayda saylayacağı yönünden vaadde de bulundu.” Cenâb-ı Hak Cîlî'ye eserini açıklama emrini vererek bazı yerlerini açıktan bazı yerlerini de kapalı anlatmasına işaret etmiştir. Cenâb-ı Hak ona “bu kitabını neşret, buradan umumi bir fayda sağlanacaktır” diye vaadde bulunmuştur. Nitekim görüldüğü üzere eserin tahkik ehli için gerçekten de umumi bir faydası vardır. Cenâb-ı Hakk'ın vaadi şu an da bu kitabı okumakla yerine gelmiş oluyor. Yani Abdülkerim Cîlî hazretleri bu kitabı telif ettikten sonra her kim okumuş ise Cenâb-ı Hakk'ın ona olan vaadi yerine gelmiş olmaktadır. Bu kitap bilindiği gibi şeriat ve tarikat mertebesi itibarıyla değil hakikat ve marifet mertebesi itibarıyla yazılan ve o mertebeleri anlatan bir kitaptır. Onun için şeriat ve tarikat ehli bu kitabı eline alsa da bir şey anlayamaz. Anlayabilmesi için izah edilmesi gerekmektedir.

Aldığım emirlerle vaatler, uyulması icap eden çeşittendi. Bu sebeptendir ki; “Baş üstüne” deyip eserin, yeni şekli ile telifine hemen başladım. Anlattığı şekilde de, Cenâb-ı Hakk'a tevekkül eyledim.

“Aldığım emirlerle vaadler, uyulması icap eden çeşittendi.” Doğrudan doğruya burada Abdülkerim Cîlî hazretleri bu kitabın yazılışının emrini Hak'tan aldığını açık olarak belirtmektedir. Aynı şekilde *Fusûsu'l-Hikem*'de açıklandığı üzere Muhyiddin Arabî hazretleri mana âleminde bu kitabın kendisine Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) tarafından verildiğini ve kendisine nasıl vermişse, her

hangi bir eksiltme ve çoğaltma yapmadan aynıyla naklettiğini açık olarak bildirmektedir. Ehlullah ve kâmil insanlar tarafından yazılan buna benzer kitaplar, hayal ve vehim, bireysel ve beşeri kaynaklı değil mutlaka ulûhiyet kaynaklı yani ilâhî kaynaklı olmaktadır. Nitekim bu husus bizzat kendileri tarafından da bildirilmektedir. Bu nedenle şek, şüphe yoktur ki, bu ve benzeri kitaplar ilhamî manada yazılan, telif edilen ve Hakk'ın emri ile faaliyete geçirilen kitaplar ve manalardır. Bunlar Kur'an'ın gerçek manada tercümanı yani tercümeleridir.

“Bu sebeptedir ki: Baş üstüne, deyip eserin, yeni şekli ile telifine hemen başladım.” Yani şu an elimizdeki olan şekliyle telifine hemen başladım demektir.

Evet, işte ben O'nun ezeli olan kocaman kadehi ile içirmekteyim. Ama Âlim isimli kâsesine dalıp dalıp çıkaraktan,

Ama kimlere? Haliyle herkese değil. İman ve teslim ehli olup, bu şarabı içmeye ve sindirmeye güçlü olanlara,

Bu, öyle bir şaraptır ki ikram sahibi olan candan gelir; emilircesine de içilir,

Bu, öyle bir şaraptır ki yoğu da, varı da sarhoş eder.

“Evet, işte ben onun ezeli olan kocaman kadehi ile içirmekteyim.” Mevlana hazretleri, Mesnevî-i Şerif'in bir bölümünde “Ehlullah Allah'ın kadehleridir” demektir. Nasıl ki her türlü meşrubat bardaktan yahut kadehten içiliyorsa işte ehlullah da böyledir. Mevlana hazretleri bu sözüyle oldukça güzel bir tarif yapmıştır. Ehlullah Allah'ın kadehleridir yani;

﴿سَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا﴾

“Ve sekâhum rabbuhum şarâben tahûrâ” (İnsan, 76/21) âyet-i kerimesinde açık olarak belirtildiği gibi, Rableri onları pak,

temiz bir içecekten yani esmâ-i ilâhiyye şarabıyla sular yani ihtiyaçlarını giderir. Burada şaraptan maksat müskirat olan yani sarhoş edici manada değildir. Şerbet ve su da bir şaraptır. İşte insan fıtratına ve meşrebine en uygun şarap esmâ-i ilâhiyye şarabıdır. Ve bu şarap onlara Mevlana hazretlerinin ifadesiyle ehlullah kadehlerinden içirilir. Sadece onlardan gelen gıdalar, şurup ve şaraplar gerçek manada kulları beslemektedir. Hangi yönden? Zâtî ilimler ve zâtî meseleler yönünden kişinin gıdalanması ancak pak, temiz şarapla olur. Bu hüküm altında olanlar sadece tevhid ilmini içmekte ve yudumlamaktadırlar.

“Evet, işte ben O’nun ezeli olan kocaman kadehi ile içirmekteyim.” Abdülkerim Cîlî hazretleri ezeli ilmin kocaman bir kadehi olmuş ve bizim gönüllerimize, akıllarımıza sevgi ve muhabbetlerimize bunları boşaltmakta ve bizde o kadehlerden içmek suretiyle bunlardan faydalanmaktayız. Aksi halde bu sistemin dışında bir şekilde bunlar okunduğu zaman, kişi bu sistemi fark etmez. Kendi başına nefsiyle okuduğu zaman her ne kadar cümle aynı cümle de olsa ehlullah kadehinden verilmediği için hayal ve vehim kadehinden verilmiş olur. Hayal ve vehim kadehinden verilince de ilmi manaların içerisine hayal ve vehim karıştığından ve beşeriyet idrakine indirildiğinden kişilerde gerçek manada ulûhiyyet hakikatlarının açılmasına vesile olamaz.

O’nun kocaman kadehinden kasıt ise, Cîlî hazretlerinin fiziki varlığıdır. Çünkü fiziki varlığı olmasa hayat, ilim, irade, kudret, kelam, semî, basar olmayacağından içirmesi de mümkün değildir. İşte o kadehler, evvela kelam ile onu boşaltmaktalar, sem’ ile dinletmekteler ve göz ile de o mevzuları göstermekteler. Bunun dışında olan sohbetlere hayal ve vehim karışacağından kişiyi zarar verir. Tıpkı ilaç herkes hakkında geçerli ise de reçetesine uygun kullanmadığı zaman kişiye zarar vermesi gibidir. Yani ehil bir doktorun tavsiyesiyle kullanıldığı zaman ilaç fayda sağlamakta ama doktorun tavsiyesiyle verilmediği zaman da zarar sağlamaktadır.

“Âlim ismi kâsesine dalıp dalıp çıkaraktan.” Yani müellif Âlim isimli kâsedan ilim alıp onu içirmekteyim demektedir. Bu kâseye her girip çıktığında ve daldığında yeni bir kadeh alıp onu sunmaktayım anlamındadır. **“Ama kimlere? Haliyle herkese değil.”** Bakın, şartı geldi. Hani daha öncede bahsettiğimiz gibi şeriat ve tarikat mertebesinde olan kimselere değil, hakikat ve marifet mertebesinde olan kimseleredir.

“İman ve teslim ehli olup, bu şarabı, içmeye ve sindirmeye güçlü olanlara.” Küçük çocuklara inek sütünü olduğu gibi veriyorlar mı? Hayır, içine su karıştırmak suretiyle süt dozunu azaltıp öyle veriyorlar. Ama büyük insanlar olduğu gibi içebiliyorlar. Cîlî hazretleri iki şart ileri sürüyor: **“İman ve teslim ehli olup, bu şarabı, içmeye ve sindirmeye güçlü olanlara.”** Birinci şartı, iman etmiş olacaktır. Ancak bu iman sadece sözden ibaret olan bir iman değil, gerçek manada hakiki imandır. İmandan sonra gelen ikinci şart ise teslim ehli olmasıdır. Kur’an-ı Kerim’in ifadesiyle biz bu teslimiyetin en güçlü halini ve en kemalli halini evvela Hz. İbrahim’de görüyoruz. Cenâb-ı Hak, Hz. İbrahim’e “Eslim ya İbrahim: Teslim ol ya İbrahim” dediğinde Hz. İbrahim “Eslemtü li Rabbil âlemin: Ben âlemlerin Rabbına teslim oldum” (Bakara, 2/131) dedi. Teslimiyeti her hangi birine değil âlemlerin Rabbinedir. Bunun üzerine de Cenâb-ı Hak Hz. İbrahim ve teslimiyet mertebesinde olan ve kıyamete kadar olacak olan kimseler için;

﴿وَمَنْ يَسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ﴾

“Ve men yuslim vechehu ilâllâhi ve huve muhsinun” (Lokman, 31/22) “Kim ki, vechini Hakk’a teslim etmişse ona ihsan olunur.” İhsan olunması mutlak suretle vechi teslim etmeye bağlanmış yani kişinin vechini Hakk’a dönmesine değil, teslim etmesine bağlanmıştır. Evvela O’na döndürmesi sonra da teslim etmesidir. Vecihten kasıt lügatlara bakılırsa yüz, çehre manasındadır. Burada kastedilen kişinin hem yüzü hem de

bedeniyle yani bütün varlığıyla Hakk'a yönelmesi ve O'na teslim olmasıdır. Vecihten kastedilen bir diğer anlam kişide tecellî eden ilahî manada ki Rahmani vecihtir.

Bu onun bütün varlığını sarmış olan gerçek suretidir. Âyetteki ihsan da bilindiği gibi zatî lütuf ihsanıdır. Nitekim Cibril hadisi buna işaret etmektedir. Cibril hadisinde ihsanın ne olduğu sorulduğunda "Allah'ı görüyormuşçasına ibadet etmelidir" denilmiştir. Buradan da ihsanın rüyete bağlandığı anlaşılmaktadır. Şu halde kim ki, vechini Hakk'a teslim etmişse ona ihsan olunur. Vechin, varlığın, kimliğin teslim etmenin karşılığı da vechullahın ihsanıdır. Kişi vechini teslim ettiği zaman, Cenâb-ı Hak ona kendi vechini ihsan etmekte, yani rüyetullahı ihsan etmektedir. Bu husus, teslimin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Evvela iman eden sonra da teslim olanlara bu şaraptan içirilir ve verilir.

Ancak kişinin kendisine sunulan bu şarabı sindirebilecek güce de sahip olması gerekir. Aksi halde hazmedemez kay eder yani çıkarır; çıkardığı zamanda bu şarap onun içeceği olmaz. Bir kişi bir şeyi yiyecek, içecek onu sindirecek kendi bünyesine intikal ettirmiş olacak ki, o zaman onun sahibi olsun. İşte içmeye ve sindirmeye güçlü olanlara bu ihsan ikram edilir yani onlar da muhsin olur.

"Bu öyle bir şaraptır ki ikram sahibi olan candan gelir." İkram sahibi olan candan gelir, yani canlı varlıktan gelir ki, can verir. Bir şey cansız ise gittiği yere de can vermez, cansızlık verir. İkram sahibi olan can, evvela Allah'tır sonra da O'nun ehlullah olan kadehleridir.

"Emilircesine de içilir." Şimdi burada su içmenin, meşrubat içmenin de bir adabını gösteriyor. Bir kimse çok susamış olduğu halde eğer içtiği suyu çabuk çabuk içerse o suyun ağzının içerisine ne kadar yeri değmişse o kadarından faydalanır. 250 ml. su için onun ancak 20-30 ml. sinden faydalanmış olur. Diğerleri suyun kalınlığı cihetiyle suyun orta

yerinden yani kenarlarına temas ettiği yerin ortasından geçtiği için ortadan giden sulardan yararlanamaz. Yani 250 ml. su içmiş olan kişi 20-30 ml. su içmiş kadar tad, haz alır. Diğer şurublar ve içeceklerde öyledir.

Bu nedenle Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) suyu üç yudumda ve emerek için diyor. Su nasıl emilecek? Suyu alacağız bir müddet ağzımızda dolaştıracamız yavaş yavaş boğazımıza doğru indireceğiz ve birden hızlı bir şekilde midemize indirmeyeceğiz. Yani yavaş yavaş suyun veya şurubun her zerresi dilimizin tad alma duygusundan temas ederek geçecek o zaman hem ondan aldığımız lezzetin süresi artacak ve midemizde birden dolmamış olacak ve o su boğazımızdan geçerken sünger gibi olan tükürük bezleri de onu çekecek ve boğazımızdaki su miktarı çoğalmış olacaktır. İşte ikram sahibi olan candan gelir, emilircesine içilir. Yani yavaş yavaş sindirilerek içilir, bu ilimler de böyledir.

“Bu, öyle bir şaraptır ki yoğu da, varı da sarhoş eder.” Sarhoştan kasıt gerçek yeni bilgiler getirdiğinden ve bu bilgelerin yaşamı olan değişik halleri ortaya getirdiğinden kişinin aklında, fikrinde, gönlünde değişik yaşam özellikleri oluşmaya başlar. İşte bu varı da, yoğu da sarhoş eder dediği başımızı sarhoş olup sağa sola vurma manasında bir sarhoşluk değildir. Ser-hoş aslında başı hoş demektir. İşte gerçek sarhoşluk kafasını sağa sola yerlere çarptıran üstü başı pejmürde olan manasına değildir. Başı hoş olan, kişinin başı ancak sevdiğiyile, Rabbiyle birlikte olduğu zaman başı hoş olur. İşte bunlar varı da, yoğu da sarhoş eder.

Daha evvelce var olarak zannettiği nefsinde de sarhoş eder. Kendi hakikatini idrak ettirerek “Allah, Allah, ben de neler varmış. Ben kendimi ben zannedirdim ama aslında ben ben değilmişim, “bir ben vardı, bir de benden içeru” diye kendindeki beni müşahade ettiğinde o zaman nefsi manadaki varlığı da sarhoş olur, yani hoşluk duyar bundan mutmain olur. Gerçek manada hakiki varlığı yani ruhani varlığı da ortaya daha berrak

olarak çıktığından başı o mertebede hoş bir hale dönüşür. İşte bu tam bir idraktır. Zahiri manada sarhoşluk idraksizliktir, bânîni manada sarhoşluk ise gerçek manada idraktır, dengedir, kendini bilmek, bulmak, mutamain yaşamak, hem kendine hem çevresine huzur vermektir. Hoş başlı olmaktır. Cenâb-ı Hak cümlemizi böyle aklı başında olan ser-hoş'lardan eylesin.

**Bir geçmiş ki, bıraktı güneşi, karanlık geceyi;
SÛHA belirdi sabah aydınlandı çözülmeyi**

**Soyun bu vasıflardan latif bir şemaile bürün;
Ama şümüllü bil, zamandaki ince kesmeceyi**

**Kadehten geçersen ta yüce membana kadar;
Dönersin döndükçe zaman, öğrenirsin zemzemceyi**

**Ve niceleri bağlandı kaldı süslü atkısında;
Bağlar Allah'ın mülküdür emir gösterir en yüceyi**

**Nice fakir vardır ki, sözü kendini kul eyledi;
Başladı varda yokken, öğrendi ilerlemeceyi**

**Nice cahil vardır ki, kokuları onlara vardı;
Ve haber verdiler hem İblisceyi hem Âdemceyi**

**Nice susanlar vardır ki, dinledim haberlerini;
Arşta izzet ikram gördüler ondan yücelmeceyi**

**Onun kadehinin gözüne bir kez nazar eylesen;
Yapmazsın artık bilmediğine sürme çekmeceyi**

Bu bir nur güneş sayılır belki de gece zulmeti;

Bir yüce hayrettir ki, öğrenirsin çekişmeceyi

**Bir nurdur ama ona göz yok, ona bir ışık da yok;
Bir güzel var, yüz yok, yüz vardır neyle öpülmeceyi**

**Bir burun var koku yok ve bir kokudur ki yayılmaz;
Bir şarap yok bardağı ve bulmuş mühürlemeceyi**

**Ey yakınlar, tutunuz onun yüce kadehlerinden;
Emniyet emelleridir yücel gör büyümeceyi**

**Allah için, yüce şanı hakkına ihmal etmeyin;
Ne tat onu bırakan görür nedamet etmeceyi**

**N'olurdu ondan tat alanlar kardeşim olsalardı;
Selâmım onlara selâm bilir teslim etmeceyi**

Süha, semada küçük bir yıldızdır. Görülmesi zor olup bazıları, onunla görme güçlerini denerler. Âdemce demek; Hak lisanıyla konuşmak demektir. Nitekim insanoğlunun ilk lisanı Âdemce'dir.

GİRİŞ kısmı burada tamamlandı. Bundan sonrası MUKADDİME olacaktır.

Muhterem okuyucularım, yeri gelmişken sizlere bu hususlarda çok dikkat edilmesi gereken bir konuyu izah etmeye çalışacağım. Bu konu Abdül kerîm Cîlî Hz. Dahı bu kitabını yazmaya başlarken başından geçirdiği haleti ruhiyesi hakkındadır. Yukarılarda özetle ifade edilen aşığıya ise bütünü alınan bölümlerde Abdül kerîm Cîlî Hz. Nin ifadesi ile toplu olarak aktarılmış olan bölümü hakkında, kıyaslamak faydalı olur düşüncesi ile, bu hususların nasıl değerlendirilmesi lâzım geldiği konusunda (81 nolu Hayal vadisinin çıkmaz sokakları) isimli kitabımın bir bölümünden ölçüler vermek istiyorum. Çünkü bu saha gerçekten çok tehlikeli bir sahadır.

İlham ismi altında nekadar korkunç evhamlar gelmektedir ki kişi bunu ayırd edecek irfanıyete sahip değilse yapacağı konuşmaları ve yazdıkları yazıları son derece sakıncalı olmaktadır. Kendi yanıldığı gibi başkalarını da yanıltmakta ve bu yüzden nekadar büyük bir vebal altına girdiğinin farkında bile olamamaktadır bu hallere düşmekten Hakk'a sığınırız.

Abdül kerîm Cîlî Hz. De bu sakıncayı kendi bünyesinde o kadar şiddetli yaşamış olmalı ki, Yazdıklarını gerçekten ilham-ı, yoksa evhamı olduğunu tam bir mutmainnilik ile anlayamadığından o kadar zaman harcadığı çalışmasını, parçalayıp imha ettiğini kendi bizlere açık yüreklilik ile haber vermektedir. Ve bu davranışı ihtiyatlı olma bakımından bütün insanlara örnek olacak bir davranıştır. Kişinin kendi yaptığı bir yanlışlıktan sadece kendi zarar görürse bu mazur görülebilir, ancak yaptığı yanlışlık başkalarında zarar verirse-veriyorsa bu mazur görülemez. İşte böyle bir mes'uliyet altına girmek için, yazmaya ve konuşmaya çalışan kimselere büyük bir ikaz ve ölçü niteliğindedir. Konuşmalarımızda ve yazdıklarımızda yanlış bilgi vermekten Rabb'ımıza sığınırız.

Bu eseri yazarken ve yazdıktan sonra, bazı haller geçirdim ki, onları burada anlatmak isterim: Bu eserin telifine başladım, bazı beyanlar ve tarifler yapıyordum. Bunları yaparken hatırıma şu geldi: Bu işi bırakayım, bunlar birer tahkik gerektiren meseleler olması hasebiyle, saygı göstermek istedim. Tetkik sonunda, bana ihsan edilenin yayımını azaltmak diledim. İşbu düşünce iledir ki, eseri parçalamak istedim. Bütün gayretimi bu yola verdim. Başladım onu darmadağın etmeye. Bütün bölümlerini dağıttım. Bu bahsi kapadım. Birbirinden ayırdım; pare pare ettim. Hiç bir işe yaramaz hale getirdim.

Bundan sonradır ki, Onun güneşi battı; gitti. Onun güzel yüzüne hicap perdesi çekildi. Unutulup giden bir şey oldu. Yaramaz, hiç bir işe yaramaz saydım.

Bir zaman sonra, işin rengi değişti. Bir hayır olarak ortaya çıktı. Böyle yazılıp dururken bir hayır oluşu meydana çıktı. Şu âyet-i kerimeyi okudum: “İnsan üzerine öyle bir zaman geçti ki, o zamanda o, anılan bir şey değildi.” (İnsan, 76/1)

İşte, bütün bu istihalelerden, değişen hallerden sonra... Cenâb-ı Hak bana, bu eserin açıklanması emrini verdi. Açıktan anlatılması gereken bölümleri ile kapalı ifade edilmesi gereken kısımları aydınlattı. Ayrıca umumî bir fayda sağlayacağı yönünden vaadde de bulundu...

Aldığım emirlerle vaatler, uyulması icap eden çeşittendi. Bu sebeptendir ki; “Baş üstüne” deyip eserin, yeni şekli ile telifine hemen başladım. Anlattığı şekilde de, Cenâb-ı Hakk’a tevekkül eyledim.

(11/01/2013) Cum'a.

Euzü billâhi mineşşeytanirracîm.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

Hayırlı günler B..... B.... kardeşim. Yukarıda göndermiş olduğunuz kayıta belirtilen yazıları anlamaya çalışıyorum. Yani geliş kanalını ve oluşumunu, anlamaya çalışıyorum. Net bir şey anlayamıyorum bu yüzden gerek internet ile gerek telefon yolu ile sormak sûretiyle mahiyetini ve ifade ettiklerini anlamaya ve çözmeye çalışıyorum. Bence ifadelerin muğlâk olduğunu görüyorum. Ve daha geniş araştırma yapma gereği duyuyorum. Sizde de şuur altı **batinen** tam bir kanaat hasıl **olmadığı** ve bu yüzden istişareye gerek duyulduğu anlaşılıyor.

Ancak **zâhiri** ifadelerinizden ise bu hususta tam bir kanaat hasıl **olduğu** yönünde de belirttiğiniz kayıt ifadeleri işaret veriyor. Bu da ayrıca kişiyi daha baştan şüphe ve düşüncelere sevk ediyor.

Bunların eksiklik arama veya yanlışlık bulmak kasdıyle, kat'iyyen olmadığı tarafınızdan zâten malûmdur. Sorulduğu ve istişare talep edilmesi yönüyle fikrî intibamı istediğinizden bende bunları ifade etmek isterim. Sizde bildiğiniz gibi bu saha çok hassas ve çok kaygan bir sahadır ve her hâlû kârda ihtiyat şarttır. Bu yüzden gelen herhangi bir zuhurat, varidat veya başka isimler altında fısıldanan veya harfsiz ve lâfsız gelen her şeyin kaynağının iyi tesbit edilmesi gereklidir.

1. Zuhuratlar baştan aşağı rabbımdan zuhur edenlerdir.

Bu kadar kesin konuşmak bence biraz ihtiyatsızlıktır. **"Rabb'ım' dan"** derken acaba hangi **Rabb'ın kanalındandır.** Tesbiti mümkünmüdür.? O halde evvelâ bu hususun belirlenmesi lâzımdır. Rahmân-i olarak gelen **"zuhurat veya**

varidat veya daha başka isimlerle” kulun aklına veya gönlüne gelenler. “İlâh-i örf, Nass, ve adetullah nezaketine” uygun olanlardır.

Bunların ölçüsü ise, Kûr’ân-ı Kerîm olan kelâm-ı İlâh-î’nin, Hadîs-i kudsi ve Hadîs-i Şerif diye bilinen kelâmı Rasûlüllah-ın, ifade tarzına ve şer-i şerife uygun olması gerekmektedir. Aksi halinde kulun kalbine aklına veya gönlüne gelen her şeyden şüphe duyulmalı, Şer-i şerife uygun ise yapılmalı değilse yapılmamalı o düşünce her ne ise ve hangi hal ise, gönülden atılmalıdır. Şimdi bu hususu **“İlâh-i örf, Nass, ve adetullah”** yönünden incelemeye çalışalım.

Bu ve benzeri oluşumları iki yönlü değerlendirmek mümkündür.

(1) Yönü, kişiye ulaşan, zuhurat, varidat gibi hâdise ve oluşumu olduğu gibi **rabb’ım’dandır** diyerek kabullenmek ve o istikamette yönelmektir. Yani doğruluğunu, araştırma dan **“imân”** ve **“sıhhati”** ni kabul etmiş olmaktır. Bu işin kolaycılık ve teslimiyetçilik tarafı’dır. Neticesi meçhuldür ne olur bilinmez. Örf’e de aykırıdır.

(2) Yönü ise, bir araştırmacı anlayışı ile ihtiyaten hadisenin mahiyetini, oluşumunu gelişimini, olgunlaşmasını ve neticesini. Yani gelen herhangi bir şeyin varsa verdiği bilginin mahiyetinin neler olduğunu, özellikle verilen şeyin arka plânın da ne olabileceğini, düşünerek muhtemel hilelere düşmemeye çalışarak, gelenleri alıp ancak hemen doğrudur tasdiğini yapmadan **“ihtiyad”** kaydına alıp daha sonra onları inceleyip aralarında uygun olmayan fikirler varsa onları ayıklayıp daha sonra, **örf’e, nass’a, ve adetullah’a** uygun, anlaşılır ve tehlikesiz bilgi cümlelerine göre uyarlayıp kullanılacak ve kolayca anlaşılabilir hâle getirip, hem kendimizin kullanımına ve, ve hemde çevremizin istifadesine açmamız, tehlikeden bizleri koruyacaktır. Diye düşünülür.

Şimdi bu ve benzeri, zahiren kaynağı da meçhul gaybi oluşumları, İlâh-î ve asl-î kurallar içinde, nasıl değerlendirilmesi lâzım geldiğini hatırlamaya çalışalım.

Bilindiği gibi “sahih-sıhhatli-Rahmân-î” bilgilerin üç hâli vardır.

(1) VAHY:

(2) İLHAM:

(3) FİRASET: tir. Bunların dışındaki bütün bilgiler beşeri hayali ve vehmî'dir. Yukarıda belirtilen yolların karşılıkları ise.

(1) VAHY: “Kûr'ân”

(2) İLHAM: “Hadîs-i kudsi”

(3) FİRASET: “Hadis-i Şerif” ler karşılığı'dır. Şimdi bunları incelemeye çalışalım.

(1) VAHY: Bilindiği gibi “VAHY'in (mânâ'sı ve lâfzı) Allah'dan'dır” ve üzerinde kul tarafından hiç bir değişiklik yapılamaz. Peygamberlere has, onlara verilen gönüllerine ve ruhlarına kaydedilen, zamanlarının zât-î bilgileridir. Sonuncusu ise, Efendimize verilen “Kûr'ân” dır ki, O da bütün mertebeleri kapsayan “Zat” i bilgilerdir.

(2) İLHAM: Evliyayı Kirâm'a sunulan “VAHY” in açılımları olan İlâh-î bilgilerdir. Bu kişilerin kendilerindeki karşılığı, kendi “Hadîs-i kudsi” leri'dir. Bunlar genele açık uygulanacak hüküm düzeyinde değillerdir, kişiye ve ancak varsa, taliblilerinin istifade edebileceği, indî, özel bilgiler ve hallerdir.

“Hadis-i kudsi” nin tarifi. Bilindiği gibi, (mânâ'sı Hakk'tan, lâfzı Peygamberden-dir.) *Bu kurala binâen, herhangi bir kimseye gelen gaybi mânâda olan bir bilgi veya hissiyat, Tamamı ile birlikte, olduğu gibi kabul edilmesi mümkün değildir. Eğer kabul edilirse, gelen zuhurat, bilgi veya, benzeri varidad, deyenler de vardır. “VAHY” hükmünde kabul edilmiş olacağından! Şirkin ve*

*küfrün ta kendisidir. Gelen yeri **İlâh**, kendini de, farkında olmadan **Peygamber**, ilân etmek olur.*

O halde bu İlâh-î kural gereği, gönlümüze veya aklımıza gelen varidat, düşünce, ilham, veya evham, “**gayb’î fısıltı**” dediğimiz kaynağını tam tesbit edemediğimiz, kimlik veya yönlerden gelen her hangi bir şey ne tür olursa olsun, geldiği üzere olduğu gibi kabullenip, ilmi mânâ da **doğrudur**. Hükmü ile kullanım tatbikatına geçmek çok tehlikeli bir oyundur. Çünkü İlâh-î nezâket seyrine aykırıdır. Bunlara bir takım hayal vehim karışması mümkün’dür.

Bu sahanın ölçüsü “**Hadis-i kudsi**” kıyasıdır, ve ihtiyat gerektirir. Peygamber Efendimiz dahi Hakk’tan geldiğine şüphe etmediği halde kendi nefsi için, nefsine gelen haber ve bilgileri kolay ve düzgün anlaşılacak kelimelerden meydana gelen kendi kurduğu cümleler ile ashabına hüküm olarak bildirmiştir. Böylece gelen İlham varidat ilmi bir mânâ olarak, (**mânâ’sı Hakk’tan**), Peygamberimiz de, kolay anlaşılacak bir ifade de olması için cümle ve lâfız düzenlemesiyle, (**lâfzı Peygamberden’dır**.)

Diğer yönden, “**bir şey sordum anında cevabı geldi**,” gibi, hususlar dahi şüphelidir. Çünkü **Örf, nass ve Adetullah’a** uygun değildir. Peygamberimizin hayatında bu tür yaşantılar pek çoktur. Bazıları Efendimize gelip soru sorduklarında, Efendimiz bunların bazılarını cevap verir bazıları için ise kendisinde o an, bir fikir oluşmadığından soru soranlardan bir miktar süre isterdi. Hz. Âişe annemizin kayboluş hadisesini herkez bilir. Bu hadisenin açıklığa kavuşması için Efendimiz yaklaşık bir ay kadar, hakkında “**Vahy-i İlâh-î**” gelinceye kadar beklemiştir. Herhangi bir kimseye “**Rahmân-i gayb-î fısıltı**” her an acaba hazırda, emre amade bekliyorda, her hangi bir şey sorulduğunda hemen cevap mı, alıyor.? Bu da çok şüpheli bir haldir. Eğer öyle olsaydı peygamberimize sorulan soruların cevabı anın da evvelâ ona gelirdi. İstisnaları olmakla birlikte, bu sahada da **Örf, nass ve Adetullah** bu yöndedir.

Ümmet-i diye bilinen ve açık olarak imân ettiğini söyleyen bazı âlim, zahiri sûfi ve kendilerini mü'min addeden bazı kimseler dahi bunların farkında olmamış ya yok saymış yada inkâr etmişlerdir.

Bâtınî denilen, madde âleminin, mâverâ'sı-arkası, görünmeyen tarafında ki lâtif fertleri, bu görünen zâhir âlemin zâhir fertlerinden kıyas edilmeyecek kadar çoktur ve biz bunların gerçek mahiyetlerini ne yazıkki bilmiyoruz. Bildiğimiz, yani Peygamberlerimiz vasıtasıyla bildiğimiz genel faaliyette olan iki tür, **melek** ve **iblis** isminde lâtif varlıklar vardır, ve bu varlıklar bütün âlemi kaplamışlardır. Gece gündüz sıcak soğuk demeden her yerde ve her zaman faaliyetteler. **Melekler**, **Nur'dan** halkediklerinden daha lâtiftirler doğrudan kesif olan insanlarla iletişime geçemezler ancak onları görevli olarak dışarıdan kontrol ederler.

İblis ise, **Ateş** kaynaklı olduğundan lâtifin kesifidir, dilediği yer ve zamanda daha da kesifleşerek insan varlığındaki duygulara veya görüntü ile insanlara, zuhuratta veya yaşantı da yaklaşması daha kolaydır. Bu yüzden insanlar için en tehlikeli olanlar bu taifedir. İçlerinde Mü'min'ler ve kâfirlerde vardır. Mü'min olan bazıları zaman zaman az da olsa, insanlara yardımda bulunurlar. Ehli küfür olanlardan ise insanlara zarardan başka hiç bir şey gelmez. En büyük hileleri **sûreta Hakk'tan** görünmeleridir.

Nasılki batılı bazı hristiyanlar meslek olarak islâm dini hakkında eğitim yapıp hatta doktora kadar eğitimlerini geliştirip orta halli bir müslümanın üstünde bir bilgiye sahip olabiliyor ve bu bilgisini evvelâ doğru küçük bilgiler halinde verip daha sonra güven kazanınca yanlış bilgileri verip aklını bozmaları gibi. Farkında olmadan zarar verirler. İşte en tehlikeli hal de budur. Bu hususta din kitaplarında çok geniş bilgiler vardır. Dileyenler oralardan daha geniş bilgiler alabilirler. Biz yolumuza devam edelim.

Bu hususlar kıyasi olan fiziki ölçüler değil ki, açık bir değerlendirme yapılsın. Hissi olan hususlardır ki, onun da hemen kolayca tesbit edilebilen bir ölçüsü yoktur.

Yemek yapmak için alınan bir malzeme bile, eğer kuru ve ince gıda ise elekten geçirilmekte, yıkanın veya sulu bir gıda ise kevgirden geçirilmekte. Taneli gıdalar ise ayıklanarak gözden geçirilmekte, ondan sonra işleme konmaktadırlar. Yapraklı ve kabuklu yiyeceklerin de kabuklarının ve dış yapraklarının soyulması gerekmektedir, yani hiçbir gıda yokturki üstünde veya içinde, temizlenmesi gereken bir bölüm olmasın ve ondan sonra sofraya gelsin.

Lâtif olan mânâ âleminden yola çıkan ilâhî bilgiler hangi mertebeden geçerlerse o metbenin malzemesinden bir pakete sarılarak o mertebeden diğer bir mertebeye geçebilir daha sonra o mertebende bir sonraki mertebeye geçebilmek için de o mertebenin paketiyle paketlenir, o mertebende bir sonraki mertebeye geçerken gene yeni geldiği mertebenin paketine girmiş olur aksi halde yeni geldiği mertebeye uyum sağlayamaz. Taa ki, Ef'âl âleminde zuhura çıkması için buranın evvelâ beşeri hayal paketiyle paketlenmesi lâzımdır ki bu âlemin şeriatı içinde kendine bir yer bulabilsin, aksi halde olduğu gibi gelse bu âleme uyum sağlayamayacağı için bozulan paketsiz gıdalar gibi bozular kullanılamaz.

Uyum sağlanamaz. İşte buradaki tehlike eğer o doğru bilginin üzerinden geçtiği yerlerden giyindiği paketleri üstünden çıkartılmazsa bulunduğu yerin paketi muamelesi görür. Çünkü onu kullanacak olanda aynı paket renginin içindedir. O yüzden oda aynı muamele ile meamele edecektir. Ve paketi görüp onu gerçek mal zannedecektir. İşte daha evvel kendisi paketlikten çıkmış aslı üzere kalmış bir mânâ ehli ancak gelen paketi birer birer dış paketlerinden soyarak gerçek içinde olan hakiki değeri ortaya çıkaracaktır. İşte ancak o paket gıda, gerçek mânâ da içi özü gıda edilmiş olacaktır. İşte bu mânâ âleminden gelen paketlerin içindedir ne olduğu gerçek mânâ da

belli değildir hayal ve vehim âleminde yapılan bir sürü sahte bilgi paketleri vardır ve bu âleme her an ihrac edilmektedirler dışı itibariyle hakikilerinden ayırmak mümkün değildir işte burada gerçek bir ölçüme ve ölçüye ihtiyaç vardır. İşte yukarıda bahsedilen hadise budur hayal ve gayb âleminde zuhur eden paketleri alıp dışını soyup içini değerlendirip dünya sofrasına gayb yemeklerini üzerindeki paketlerini temizleyip saf bir halde, gıdalanmak için kendimize ve çevremize sunmalıyız bunun dışında gaybdan veya nereden geldiği belli olmayan paket bilgileri olduğu gibi kullanmaya kalkarsak yediğimiz şey ancak abla-paket olur, bizse onu leziz yemek zannederiz epey bir zaman sonra onun sonsuz sıkıntıları ortaya çıkar ama iş işten geçmiştir.

Gerçek ve hakiki olan mânevi gıdaların, ilham varidat müşahede, v.s. olan lâtif hallerinde bu sistem içerisinde muamele görmesi tabii olacaktır. Yani akıl ve gönül süzgecinden geçirilmesi lâzım gelecektir ancak bunun şartı süzgecin (T.S.E.) tevhid, tesis ve eminlik, sıtandardından mühürlenip geçmiş olması lâzımdır. Yoksa süzgecin delikleri veya ölçü ayarları bozuk ise aldanmaktan ve netice de hüsrandan başka bir işe yaramayacaktır. O halde yani, (1) **VAHY:** “Kûr’ân” yolu kapalı olduğundan üzerinde konuşulması mümkün değildir. (2) **İLHAM:** “Hadîs-i kuds-i” yolu ve kıyası açıktır bu yol halen çalışmaktadır, ancak çok dikkat istemektedir. Gelen gaybi oluşumların **Rahmân-î** kaynaklı olması akıl ve gönül süzgecinden geçirilip anlaşılabilir, yani “sağlıkla kullanılabilir” hale getirilmesi lâzım gelecektir. İşte bu çalışmadan sonra bu bilginin sahibi o kişi olur.

Aksi halde kişi geldiği gibi aktarılan hususun taşeronu olur, bu sebeple sahip değil taşıyıcı olur, eğer taşıdığı zararlı bir paket-yükse gönderildiği yerde oluşacak zarara da, tabii ki ortak olmuş olacaktır.

Yukarıda belirtilen hususlar dahilinde hareket eden kimseler, Peygamberin mânevi varisleri, bunlardır. Zâhiri varisleri ise Firaset sahibi Âlimlerdir. Bunların dışında başka bir yol yoktur.

(3) **FİRASET:** İse, bilindiği gibi mü'min'in vasfı'dır "**Hadis-i Şerif**" ler düzeyidir.

"**Hadis-i Şerif**" lerin, tarifi ise, (**mânâ'sı da, lâfzı da, Peygamberden'dir.**)

Bunların hepsi Efendimizden zuhura çıktığı halde, mertebe farklılıklarının ne kadar bariz olduğu açık olarak bildirilmektedir. Bunların dışında her hangi bir bilgi ve duygu oluşumunun veya kurgulanmasının mümkün olmadığı bildirilmekte, eğer oldurulmuşsa ona itibar edilmemesi gerektiğini bu ölçüler bize bildirmektedir.

O halde!

(1) **VAHY:** "**İlâh-î**" dir, Bu yol kapalıdır. Daha evvel bu yoldan gelenler ölçü olur ve tatbik edilir, bunlardan başka yeni ölçüler olamaz.

(2) **İLHAM:** "**Kuds-î,**" "**kevn-î ve mülki**" dir. İsminin üstünde olması gibi, bunların ana kaynağının ve hakikatinin **kuds-î,** izahlarının ve cümle, düzenlemelerinin ise "**kevn-î ve mülki**" olması gerekmektedir. Yani o hale yükselmiş olan bir kişiye "**kuds**" âleminde bir İlham gelince onu alıp kendi idrak anlayış ve irfaniyeti ile çevresinin oldukça kolay bir yolla anlayıp faydalanabileceği bir düzenleme ile yakınlarına bu sıhhatli bilgiyi aktarabilmesidir. İşte bu yoldan elde edilen bir bilgi duyulduğu zaman hiçbir endişeye ve şüpheye mahal kalmadan ve dinleyende de mevzuun kendi **sekinesini** ortaya çıkararak **mutmain** olmuş bir gönülde, huzur ile dinlenmesini sağlar ve **bast** halini oluşturur. Bu da ölçüsüdür. Ayrıca bu hususun tarifi (**bilenin sözü nettir,**) hükmüdür.

(3) FİRASET: “Firaset” ise, sadece “kevn-î ve mülkî” dir. Ef’âli ve fıkhi işlerde oluşur kıyasa ve içtihade dayanan bir ilim düzeyidir. Burası zâten fark âlemidir, gaybi bir hususiyet-i yoktur, beşere gönderilen hükümler istikametinde hareket edilir. Bu hususta söz çoktur dileyen ilgili yerlerden daha fazlasını bulabilirler.

Dileyen yukarıdaki bahsin tamamını okumak için (81 Hayal vadisinin çıkmaz sokakları) isimli kitabımızı (www.terzibaba13.com) sitesinden indirebilirler.

Bu şerhimizde burada bitmiş olduğundan Rabb’ımıza şükrederiz. Yardım olan herkeze de teşekkür edriz.

Allah Hakk söyler Hakk’ı söyler.

Muvaffakiyet Hakk’tan’dır.

Terzi Baba Necdet Ardıç Tekirdağ: (28 Haziran 2016)
Ramazan-23

KAYNAKÇA

1. KÛR'ÂN VE HADİS :

2. VEHB : Hakk'ın hibe yoluyla verdiği ilim.

3. KESB : Çalışarak kazanılan ilim.

4. NAKİL : Muhtelif eserlerden, Mesnevi'î şerif,

İnsân-ı Kâmil, Fusûsu'l Hikem ve sohbetlemizden müşahede ile toplanan ilim.

Terzi Baba Baskısı olan kitaplar.

1. Necdet Divanı:

2. Hacc Divanı:

3. İrfan Mektebi, Hakk Yolu'nun Seyr defteri:

4. Lübb'ül Lübb Özün Özü, (Osmanlıca'dan çeviri):

5. Salât- Namaz ve Ezan-ı muhammedi'de Bazı hakikatler: "İngilizce, İspanyolca"

6. İslâm'da Mübarek Geceler, bayramlar ve Hakikatleri: (Fransızca)

7. İslâm, İmân, İhsân, İkân, (Cibril Hadîs'i):

8. Tuhfetu'l Uşşâkiyye, (Osmanlıca'dan çeviri):

9. Sûre-i Rahmân ve Rahmâniyyet:

10. Kelime-i Tevhid, değişik yönleriyle:

11. Vâhy ve Cebrâil:

12. Terzi Baba (1) ve Necm Sûresi:

13. (13) On üç ve Hakikat-i İlâhiyye:

14. İrfan mektebi, "Hakk yolu"nun seyr defteri ve şerhi

15. 6 Pey- (1) Hz. Âdem Safiyyullah (a.s.)

16. Divân (3)

19. Sûre-i Feth ve fethin hakikat-i.

21. 6 Pey-(2) Hz. Nûh Neciyyullah: (a.s.)

- 22. Sûre-i Yûsuf ve dervişlik:**
24. 6 Pey-(3) Hz. İbrâhîm Halîlûllah: (a.s.)
35. Fâtiha Sûresi:
39. Terzi Baba: (2)
41. İnci tezgâhı:
49. 36-Yâ'sîn, Sûresi:
59. 6 Pey-(4) Hz. Mûsâ Kelîmullah: (a.s.)
60. 6 Pey-(5) Hz. İsâ Rûhullah: (a.s.)
61. 6 Pey-(6) Hz. Muhammed: (s.a.v.)
67. 067-Mülk Sûresi:
91-Terzi Baba (7) Biismi has "Selâm" (13)
96- 41-Fussilet Sûresi.

(H) Yayınları tarafından basılan kitaplarımız:

- **6. İslâm'da Mübarek Geceler, bayramlar ve hakikatleri:**
14. İrfan mektebi, "Hakk yolu"nun seyr defteri.
15. 6 Pey- (1) Hz. Âdem-safiyeti. Safiyyullah. (a.s.)

Terzi Baba kitapları sıra listesi

(Gönülden Esintiler)

- 1. Necdet Divanı:
2. Hacc Divanı:
3. İrfan Mektebi, Hakk Yolu'nun Seyr defteri:
4. Lübb'ül Lübb Özün Özü, (Osmanlıca'dan çeviri):
5. Salât- Namaz ve Ezan-ı muhammedi'de Bazı hakikatler: "İngilizce, İspanyolca"
6. İslâm'da Mübarek Geceler, bayramlar ve Hakikatleri: (Fransızca)

7. İslâm, İmân, İhsân, İkân, (Cibril Hadîs'i):
8. Tuhfetu'l Uşşâkiyye, (Osmanlıca'dan çeviri):
9. Sûre-i Rahmân ve Rahmâniyyet:
10. Kelime-i Tevhid, değişik yönleriyle:
11. Vâhy ve Cebrâil:
12. Terzi Baba (1) ve Necm Sûresi:
13. (13) On üç ve Hakikat-i İlâhiyye:
14. İrfan mektebi, "Hakk yolu"nun seyr defteri ve şerhi
15. 6 Pey- (1) Hz. Âdem Safiyyullah (a.s.)
16. Divân (3)
17. Kevkeb. Kayan yıldızlar.
18. Peygamberimizi rû'ya-da görmek.
19. Sûre-i Feth ve fethin hakikat-i.
20. Terzi Baba Umre (2009)
21. 6 Pey-(2) Hz. Nûh Neciyyullah: (a.s.)
22. Sûre-i Yûsuf ve dervişlik:
23. Değmez dosyası:
24. 6 Pey-(3) Hz. İbrâhîm Halîlûllah: (a.s.)
25. -1-Köle ve incir dosyası:
26. Bir zuhûrât'ın düşündürdükleri:
27. -2-Genç ve elmas dosyası:
28. Kûr'ân'da Tesbîh ve Zikr:
29. Karınca, Neml Sûresi:
30. Meryem Sûresi:
31. Kehf Sûresi:
32. 3-Terzi Baba İstişare dosyası:
33. Terzi Baba Umre dosyası: (2010)
34. -3-Bakara dosyası:
35. Fâtîha Sûresi:
36. Bakara Sûresi:

37. Necm Sûresi:
38. İsrâ Sûresi:
39. Terzi Baba: (2)
40. Âl-i İmrân Sûresi:
41. İnci tezgâhı:
42. 4-Nisâ Sûresi:
43. 5-Mâide Sûresi:
44. 7-A'raf Sûresi:
45. 14-İbrâhîm Sûresi:
46. İngilizce, Salât-Namaz:
47. İspanyolca, Salât-Namaz:
48. Fransızca İrfan mektebi:
49. 36-Yâ'sîn, Sûresi:
50. 76-İnsân, Sûresi:
51. 81-Tekvir, Sûresi:
52. 89-Fecr, Sûresi:
53. Hazmi Tura:
54. 95-Beled-Tîn, Sûresi:
55. 28- Kasas, Sûresi:
56. İrfan-Mek-Şer-Fransızca-Baba:
57. 20-TÂ HÂ Sûresi:
58. Mirat-ül-İrfan-ve-şerhi:
59. 6 Pey-(4) Hz. Mûsâ Kelîlmullah: (a.s.)
60. 6 Pey-(5) Hz. İsâ Rûhullah: (a.s.)
61. 6 Pey-(6) Hz. Muhammed: (s.a.v.)
62. -4-Bir ressam hikâyesi:
63. İnci mercan tezgâhı
64. Ölüm hakkında:
65. Reşehatt'an bölümler:
66. Risâle-i Gavsıyye:
67. 067-Mülk Sûresi:

68. 1-Namaz Sûrereleri:
69. 2-Namaz Sûrereleri:
70. Yahova Şahitleri:
71. Mü-Geceler-Fran-les-nuits:
72. İman bahsi:
73. Celâl Cemâl Celâl:
74. 2012 Umre dosyası:
75. Gülşen-i Râz şerhi:
76. -5-Doğdular, yaşadılar hikâyesi:
77. Aşk ve muhabbet yolu:
78. A'yân-ı sâbite. Kazâ ve kader:
- 79- Terzi Baba-(4) İstişare dosyası.
- 80- Terzi Baba-(5) İstişare dosyası.
- 81- Hayal vâdîsi'nin çıkmaz sokakları:
- 82- Mektuplarda yolculuk-M.Nusret-Tura.
- 83- 2013 Umre dosyası.
- 84- Nusret Tura-Vecizeler ve ata sözleri.
- 85- Nusret Tura-Tasavvufta aşk ve gönül.
- 86- Terzi Baba-(6) İstişare dosyası.
- 87- Terzi Baba-İlâhiler derleme.
- 88- Nusret Tura-Divanı.
- 89- 6-Her şey merkezinde hikâyesi.
- 90- İnsân-ı Kâmil A.K.C. Cild (1) şerhi.
- 91- Terzi Baba (7) Biismi has "Selâm" (13)
- 92- İnsân-ı Kâmil A.K.C. Cild (2) şerhi.
- 93- 7. İngilizce. İslâm, İmân, İhsân, İkân, (Cibril Hadîs'i):
- 94- Mescid-i Dırarr-Kubbet-ul Kara.
- 95- Terzi Baba-(8) (19/53)
- 96- 41-Fussilet Sûresi.
- 97- 2015 Umre dosyası.
- 98- Solan bahçenin kuruyan gülleri.

- 99- Terzi Baba-(9) İstişare dosyası.
100-14-İrfan mektebi ve şerhi-İspanyolca.
101- Bosna Hersek dosyası.
102- 14-İrfan mektebi ve şerhi-İngilizce.
103-terzi Baba yüksek lisans tezi.
104-Hacc Umra ve hakikatleri.
105-Cemo ve Farko-
106-(2016) Umre dosyası.
107-Vahy ve Cebrâîl- (Fransızca)
108-Terzi Baba ile ilgili zuhuratlar.

Altı peygamber serisi:

- 15. (1) 6 Pey-(1) Hz. Âdem Safiyyullah (a.s.)
21. (2) 6 Pey-(2) Hz. Nûh Neciyyullah: (a.s.)
24. (3) 6 Pey-(3) Hz. İbrâhîm Halîlûllah: (a.s.)
59. (4) 6 Pey-(4) Hz. Mûsâ Kelîlmullah: (a.s.)
60. (5) 6 Pey-(5) Hz. İsâ Rûhullah: (a.s.)
61. (6) 6 Pey-(6) Hz. Muhammed: (s.a.v.)

Terzi Baba kitapları serisi:

- 12- 1-Terzi Baba-(1)
39- 2-Terzi Baba-(2)
32- 3-Terzi Baba-(3) İstişare dosyası.
79- 4-Terzi Baba-(4) İstişare dosyası.
80- 5-Terzi Baba-(5) İstişare dosyası.
86- 6-Terzi Baba-(6) İstişare dosyası.
91- 7-Terzi Baba (7) Biismi has "Selâm" (13)
95- 8-Terzi Baba-(8) (19/53) İstişare dosyası.
99- 9-Terzi Baba-(9) İstişare dosyası.

103-10-Terzi baba yüksek lisans tezi.

108-11-Terzi Baba ile ilgili zuhuratlar.

Bir hikâye birçok yorum serisi.

25. -1-Köle ve incir dosyası:

27. -2-Genç ve elmas dosyası:

34. -3-Bakara dosyası:

61. -4-Bir ressam hikâyesi:

76. -5-Doğdular, yaşadılar hikâyesi:

89. -6-Her şey merkezinde hikâyesi.

Dîvanlar serisi:

1. Necdet Divanı:

2. Hacc Divanı:

16. Divân (3)

87- Terzi Baba-Îlâhiler derleme.

88- Nusret Tura-Divanı.

İbretlik dosyalar serisi:

17. Kevkeb. Kayan yıldızlar.

23. Değmez dosyası:

73. Celâl Cemâl Celâl:

81- Hayal vâdîsi'nin çıkmaz sokakları:

94- Mescid-i Dırarr-Kubbet-ul Kara.

98- Solan bahçenin kuruyan gülleri.

(7) 105-Cemo ve Farko

Mektuplar ve zuhuratlar serisi:

Terzi Baba İnternet dosyaları:

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar serisi.

1-2-3-4-5- 6-7- 8-9-10-

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar serisi.

11-12-13-14-15-16-17-18-19-20-

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar serisi.

21-22-23-24-25-26-27-28-29-30-

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar serisi.

31-32-33-34-35-36-37-38-39-40-

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar serisi.

41-42-43-44-45-46-47-48-49-50-

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar serisi.

51-52-53-54-55-56-57-58-59-60-

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar serisi.

61-62-63-64-65-66-67-68-69-70-

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar serisi.

71-72-73-74-75-76-77-78-79-80-

Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar serisi.

81-82-

**Kitaplar devam ediyor şu an Yekün=
(108/82=190**